

ЧАСОПІС ДЛЯ ВАС

№2 (1049), ЛЮТЫ, 2021

Беларусь. Belarus

БЕЛАРУСЬ

Палітыка. Эканоміка. Культура

ISSN 0320-7544

**ЗАСТЫЛАГА ІМГНЕННЯ
ПРЫГАЖОСЦЬ**

ГАЗЕТА З БЕЛАРУСІ

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАННЕ «ГОЛАС РАДЗІМЫ» — НА САЙЦЕ ZVIAZDA.BY

Газета
для суайчыннікаў,
якую чытаюць
па ўсім свеце

ВАРТА ГЛЯДЗЕЦЬ У БУДУЧЫНЮ

12 Такая аптymістычная рэальнасць, альбо Жыццё ў адлюстраванні статыстыкі

Сёння вельмі важна разумець, як выглядае грамадства ў колькасных паказчыках. Без такога роду інфармацыі не абысціся, у прыватнасці, калі надыходзіць пара складаць бліжэйшыя і доўгатэрміновыя планы развіцця. У цэлым тэндэнцыяй нашага часу стала пастаяннае павелічэнне аб'ёму інфармацыі. У спецыялістаў расце патрэба ў лічбах, якія з'яўляюцца асновай для прыняцця рашэнняў у галіне эканомікі, сацыяльнай сферы і дзяржаўнага будаўніцтва ў цэлым

18 Настрой — дзелавы

29 гадоў таму — на пачатку 1992-га — былі ўстаноўлены дыпламатычныя адносіны паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай. З той пары многое змянілася, аднак нязменным застаецца вектар плённага ўзаемадзеяння паміж

Мінскам і Пекінам. Сёння Кітай з'яўляецца стратэгічным партнёрам Беларусі

21 У інтарэсах абедзвюх краін

Журналіст Інэса Плєскачэўская сустрэлася са старшынёй таварыства дружбы «Беларусь — Кітай», дырэктарам Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ, былым паслом Беларусі ў Кітаі Анатолям Тозікам

АЛІШЭРУ НАВАІ ПРЫСВЯЧАЕЦА

24 Май Ван Фан: «Цяжка знайсці сучаснага пісьменніка, якога любяць усе...»

В'етнамскі паэт Май Ван Фан нарадзіўся ў 1955 годзе ў Кімшоне (правінцыя Нін'ябін). Гэта дэльта Чырвонай ракі, Паўночны В'етнам. Сем гадоў служыў у войску, у пяхоце. Затым паступіў у каледж замежных моў, на факультэт лінгвістыкі і рускай культуры. У 1983 годзе прыехаў у Мінск. Вучыўся ў педагагічным інстытуце

КНИГА АБ'ЯДНОУВАЕ ЛЮДЗЕЙ І КРАІНЫ

Беларусь. Belarus

Грамадска-палітычны часопіс

№ 2 (1049), люты, 2021
Выдаецца з 1930 года.
Адноўлены ў 1944 годзе.

Заснавальнік:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар

Харкоў Віктар Міхайлавіч

Адказны сакратар

Валянціна Ждановіч

Адрас рэдакцыі:

вул. Б. Хмяльніцкага, 10а,
г. Мінск, Беларусь, 220013.
Тэл.: +375 (17) 287-19-19,
+375 (17) 292-66-92.
Тэл./факс: +375 (17) 287-15-26.

www.zviazda.by

E-mail: belarus.mag@mail.ru

Падпісны індэкс — 74820.

Рэгістрацыйнае пасведчанне 8,
выдадзена 16.07.2018 г.
Міністэрствам інфармацыі
Рэспублікі Беларусь.

Дызайн і вёрстка:

Вольга Разінкевіч

Карэктар:

Аліса Гюнгер

«Беларусь. Belarus» выходзіць на беларускай, англійскай і кітайскай мовах.

Часопіс распаўсюджваецца ў 50 краінах свету.

За дакладнасць фактаў, іх інтэрпрэтацыю адказнасць нясуць аўтары публікацый. Пры выкарыстанні матэрыялаў часопіса спасылка на «Беларусь. Belarus» абавязковая. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных паведамленняў.

Падпісана да друку 22.02.2021.

Фармат 60x84 1/8.

Афсетны друк.

Папера крэйданая.

Ум.-друк. арк. 5,58

Ул.-выд. арк. 6,99

Агульны наклад — 818 асобнікаў (на беларускай мове — 303).

Заказ

Друкарня:

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, Мінск,
Рэспубліка Беларусь, 220123.

© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"», 2021

На першай старонцы вокладкі —
фота А. Гюнгер

РАЗАМ З ІМ СЫШЛА ЦЭЛАЯ ЭПОХА

26 У чым феномен? Гор няма, а спорт ёсць

Гарналыжны спорт у нас пачаўся з пасёлка Зялёнае, дзе ў 1955 годзе энтузіясты-аматары Віктар Падшыбякін, Анатоль Алтухоў і Юрый Пярмінаў арганізавалі першыя спаборніцтвы. Адзін з трох бацькоў-заснавальнікаў гарналыжнага спорту Юрый Пярмінаў стаў першаадкрывальнікам знакамітай трасы ў пасёлку Раўбічы. Віктар Падшыбякін — трэнер першай зборнай каманды

30 У вандроўку — з любімымі героямі

Як вяртаць моду на чытанне? Пра што пісаць кнігі для сучасных дзяцей? Якія мерапрыемствы дазваляюць не страчваць прамой сувязі з чытачамі?

31 Пік-Пік і Пепіта на паляванні

Аднойчы прачытала котка Пепіта казку пра тое, як пасварыліся каты і мышы, і з тых часоў каты палююць на мышэй

41 Новае — у аснове праграмы

Каб стварыць умовы для эфектыўнай работы сферы культуры і актыўна далучаць беларусаў да культурнага жыцця краіны, прынята новая дзяржпраграма «Культура Беларусі» на 2021—2025 гады

ХАДА Ё СТЫЛІ ФЭНТЭЗІ

29 Застылага імгнення прыгажосць

У Цэнтральным батанічным садзе НАН Беларусі прайшла выстава лядовых і снежных фігур

АХ, ВАДЭВІЛЬ, ВАДЭВІЛЬ!..

ВАРТА ГЛЯДЗЕЦЬ У БУДУЧЫНЮ

Адзінства. Развіццё. Незалежнасць — пад такім дэвізам у Мінску прайшоў VI Усебеларускі народны сход, удзельнікамі якога сталі прадстаўнікі рэгіёнаў, грамадскіх груп, працоўных калектываў. На сходзе абмяркоўваліся зладззеныя пытанні сучаснай Беларусі.

Упрыватнасці, дэлега-
ты Сходу разгледзе-
лі вынікі рэалізацыі
праграмы сацыяльна-
эканамічнага развіц-
ця Беларусі на 2016–
2020 гады і асноўныя
палажэнні праекта
такой жа праграмы на 2021–2025 га-
ды. Галоўная мэта на пяцігодку — за-
бяспечыць сацыяльную стабільнасць
у грамадстве і павелічэнне дабрабыту
грамадзян дзякуючы якасному росту
эканомікі, нарошчванню сацыяльна-
га капіталу, стварэнню камфортных
умоў для жыцця, працы і самарэалі-
зацыі. Ключавыя задачы — скараціць
залежнасць эканамічнага росту ад вуг-
левадароднай сыравіны, павялічыць
экспартны патэнцыял за кошт высока-

тэхналагічных тавараў, запусціць но-
вы інвестыцыйны цыкл. Мяркуюцца,
што асноўнымі вынікамі стануць рост
ВУП у рэальным выражэнні ў 2025 го-
дзе не менш як у 1.2 разы, павышэнне
чаканай працягласці жыцця да 76.5 го-
да, рост інвестыцый у асноўны капі-
тал, нарошчванне экспарту тавараў і
паслуг — больш за \$50 млрд у 2025 го-
дзе, павелічэнне рэальных наяўных
грашовых даходаў насельніцтва, уключ-
ваючы рост пенсійнага забеспячэння
вышэй за ўзровень інфляцыі, а такса-
ма павелічэнне прадукцыйнасці пра-
цы ў прамысловасці. Прывартэты
пяцігодкі — шчаслівая сям'я, моцныя
рэгіёны, інтэлектуальная краіна, дзяр-
жава-партнёр.

У першы дзень работы Сходу з
дакладам выступіў Прэзідэнт Белару-

сі, у якім ён даў ацэнку сітуацыі ў кра-
іне, акрэсліў тэндэнцыі і маштабныя
задачы на бліжэйшую перспектыву:
«Як нам ва ўмовах пандэміі і знешняга
ціску жыць далей? Якія прыняць меры
для таго, каб забяспечыць эканамічны
рост і годны ўзровень жыцця людзей
з сацыяльнай падтрымкай насельніч-
тва? Гэта аснова нашай эканамічнай
мадэлі, сутнасць беларускай сацыяль-
най дзяржавы».

Аляксандр Лукашэнка адзначае
ўзмацненне нацыянальных палітык
у свеце і адыход ад ідэі глабалізму.
«Можна сумленна і адкрыта сказаць:
свет ашалеў. Цяжкім быў мінулы год
для ўсяго чалавецтва. Але затое мы
ўбачылі, як у адно імгненне ад ідэі
глабальнага развіцця вялікія і малыя
дзяржавы перайшлі да стратэгіі на-

цыянальнага выжывання», — сказаў Прэзідэнт. Ён нагадаў, як не так даўно Беларусь і іншым краінам буйныя дзяржавы, тыпу ЗША, дзяржавы Еўрасаюза, навязвалі ідэі глабалізму. «Як толькі з'явіўся гэты жупел ў выглядзе пандэміі, усе скукожыліся, усе замкнуліся. І пляваць на сяброў і на суседзяў. Усе зачынілі межы. «Дык дзе ж гэты глабалізм? — задаў пытанне Кіраўнік дзяржавы. — Не верце таму, што кажуць: дэмакратыя, глабалізм і іншае. Гэта — каб мазгі дурыць людзям у свеце. Гэта робяць некалькі дзяржаў для таго, каб панаваць у свеце. І як толькі сітуацыя хоць ледзь-ледзь зменіцца, яны імгненна змяняць сваю палітыку. Так і здарылася».

Прэзідэнт Беларусі лічыць туманымі далейшыя перспектывы дагавора паміж Расійскай Федэрацыяй і Злучанымі Штатамі Амерыкі аб мерах па далейшым скарачэнні і абмежаванні стратэгічных наступальных узбраенняў СНУ-III. «Спынена дзеянне Дамовы аб ліквідацыі ракет сярэдняй і меншай далёкасці. Вельмі цямныя перспектывы Дамовы па адкрытым небе. Пэўную надзею на спыненне гэтай спіралі і ваенна-палітычнай напружанасці ўсяляе дасягнуты ў апошні

момант кансэнсус паміж Расіяй і ЗША па Дагаворы аб стратэгічных наступальных узбраеннях. Праўда, новы прэзідэнт у ЗША зноў адменіць гэта, не выключана. Беларусь, безумоўна, падтрымлівае пашырэнне пазітыўнага эфекту ад гэтай дамоўленасці, але перспектывы СНУ-III абсалютна туманныя», — сказаў Аляксандр Лукашэнка. Паводле яго слоў, пад прыкрыццём прынцыпу ратацыі фактычна на пастаяннай аснове ў рэгіёне, у тым ліку на сумежнай з Беларуссю тэрыторыі, нарошчваецца групоўка войскаў НАТА. У выніку ўзровень замежнай ваеннай прысутнасці ў рэгіёне сёння наогул не кантралюецца, лічыць Прэзідэнт Беларусі.

Прыпынены вывад войскаў ЗША з Еўропы. «Адначасова ў адкрытую абмяркоўваюцца планы адбіцця міфічнай пагрозы з Усходу. Мы на Усходзе першыя, за намі — Расія. Захад даўно забыў свае абяцанні, што інфраструктура альянсу не будзе пашырацца на ўсходнім кірунку. Я быў сведкам і ўдзельнікам гэтых абяцанняў, — падкрэсліў ён. — Што далей, новая гонка ўзбраенняў? Адназначна. Трэцяя сушветная вайна?» — задаўся пытаннем Кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка зрабіў акцэнт на выніках развіцця Беларусі за гады суверэнітэту, падкрэсліў, што краіна дасягнула поспехаў у розных галінах. «Галоўны арыенцір — гэта чаканні, памкненні, магчымасці развіцця сучаснага чалавека. Бо якія б мы ні ставілі мэты, галоўным рэсурсам у іх дасягненні застаюцца людзі, таленавітыя і працавітыя, адданыя сваёй зямлі. На кожным з беларусаў ляжыць адказнасць за лёс краіны. І галоўнае — ва ўсіх ёсць роўныя, спрыяльныя стартавыя ўмовы для таго, каб стаць паспяховым і мяняць жыццё ў Беларусі да лепшага. У гэтым сутнасць справядлівасці, запыт на якую ў свеце, як бачым, толькі расце. У гэтым сэнс нашай мадэлі сацыяльна-арыентаванай дзяржавы, якая даказала сваю жыццяздольнасць, нягледзячы на сусветныя санкцыі і палітычны ціск», — сказаў Прэзідэнт. «Мы ведаем мадэратараў вулічнай актыўнасці, якія знешнія сілы стаяць за імі, якія грошы на гэта кінутыя. Пэўную ўразлівасць часткі грамадства і сістэмы перад майданымі тэхналогіямі мы не можам ігнараваць, тым больш цяпер, калі знаходзімся ў працэсе змены пакаленняў. Гэта з'ява аб'ектыўна мае складаны характар: мы назіраем канкурэнцыю светапоглядаў, несупадзенне пазіцый па многіх пытаннях жыццёўладкавання — ад эканомікі да выхавання дзяцей. І нам жыццёва неабходна, абапіраючыся на мудрасць і вопыт тых, хто старэй, знайсці рашэнне ўзніклых супярэчнасцяў. Нам нельга дапусціць разрыву пакаленняў, як гэта адбылося ў гады распаду Савецкага Саюза».

Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што праз чвэрць стагоддзя цяжкага, але важнага шляху Беларусь стаіць на парозе новых якасных пераўтварэнняў. «2021 год — мяжа: па сваёй лёсавызначальнасці ён супастаўны з вехамі пачатку XX стагоддзя і сярэдзіны 1990-х гадоў. Але ў адрозненне ад тых смутных часоў, сёння ў нас ёсць разуменне сітуацыі і план дзеянняў, які дае ўсе шанцы на паспяховае развіццё», — звярнуў увагу Кіраўнік дзяржавы.

Прэзідэнт акрэсліў шэраг задач, у ліку якіх павышэнне эфектыўнасці дзяржаўнага кіравання, забеспячэнне новага ўзроўню камунікацыі ўлады і грамадства, стварэнне ўмоў для раскрыцця патэнцыялу чалавека, рэалі-

зацыі яго магчымасцяў, забеспячэнне якаснага росту эканомікі на аснове ініцыятывы, інавацый і сучаснага кіравання. Паводле яго слоў, таксама трэба будзе вызначыць бягучыя і доўгатэрміновыя прыярытэты дзяржавы на знешнім контуры.

Прэзідэнт пацвердзіў нязменную ролю Беларусі як донара стабільнасці. «Як ні парадаксальна, для многіх сёння больш выгадная канфрантацыя, чым мір і згода. Але гэта на сумленні тых палітыкаў, якія ставяць свае несусішныя амбіцыі вышэй за чалавечыя жыцці, — сказаў Аляксандр Лукашэнка. — Упэўнены, менавіта таму нашы неаднаразовыя заклікі да сусветнай супольнасці спыніць эскаляцыю напружанасці, вядомыя як «Хельсінкі-2», пакуль, як гэта модна казаць, не ў трэндзе. Як я казаў нядаўна, «не тая краіна прапанавала». У гэтых умовах пацвярджаем нязменную ролю Беларусі як донара стабільнасці. Нягледзячы ні на што, Еўропа застаецца нашым агульным домам. Нікуды ад гэтага не дзенешся, мы — цэнтр Еўропы».

Прэзідэнт запэўніў, што Беларусь застаецца стабільным, надзейным партнёрам у сферы рэгіянальнай бяспекі, гатовым актыўна ўдзельнічаць у міратворчых стратэгічных ініцыятывах: «Мы, як і раней, гатовыя даць пляцоўку для перамоваў па любых пытаннях глабальнай, рэгіянальнай бяспекі, уключаючы тэматыку кантролю над узбраеннямі».

Па словах Кіраўніка дзяржавы, не трэба лічыць, што «беларускае пы-

танне» не важнае для глабальных геапалітычных гульцоў — ідзе барацьба за ўцягванне Беларусі ў арбіту свайго ўплыву. «Беларусь сёння — гэта панавальная вышыня на поле бою ў цэнтры Еўропы, — заявіў Прэзідэнт. — І за гэтую вышыню ідзе лютая бітва. Так было заўсёды ў нашай шматвяковай гісторыі».

Разам з тым Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што Беларусь не разглядае ні адну з дзяржаў у якасці праціўніка, асуджае любы ваенны канфлікт і паслядоўна выступае за мірнае рэгуляванне спрэчак. «Нягледзячы на ўсе недружалюбныя крокі асобных замежных сіл, я перакананы, што шлях канфрантацыі ў знешняй палітыцы — тупіковы, — звярнуў ён увагу. — Мы нязменна гатовыя выбудоваць адносіны з усімі краінамі і саюзамі на аснове прынцыпаў раўнапраўя, узаемапавагі, неўмяшання ў нашы ўнутраныя справы. Таксама як і зацікаўлены мець збалансаваныя разнастайныя сувязі са знешнім светам, перш за ўсё эканамічныя».

Паводле слоў Кіраўніка дзяржавы, так званы агульнасусветны пратэст стаў адлюстраваннем сістэмнага палітычнага, эканамічнага, сацыяльнага і духоўнага крызісу, які ахапіў планету: «Я думаю, што прыйшоў час вынесці гэтую тэму на міжнародны ўзровень, пакуль не перавярнулася планета. Паглядзець на яе як на глабальную праблему, якая падточвае асновы не толькі светарадкі, але і парадку ў асобных дзяржавах».

Прэзідэнт адзначыў, што Беларусь ведае, як збліжаць пазіцыі і выпрацоўваць рашэнні агульных праблем: «Гэтаму служыць шэраг нашых глабальных мірных ініцыятыў, напрыклад, такіх, як лічбавае добрасуседства. Зроблены практычныя крокі, яны падтрыманыя многімі дзяржавамі. Чаго толькі варта пяцігадовая праца трохбаковай кантактнай групы па мірным урэгуляванні сітуацыі на паўднёвым усходзе Украіны. Так, шмат чаго не зрабілі, але як раней людзі тысячамі не гінуць, вайна прыпыненая. Так, гэта ў асноўным не наша заслуга, але і наша кропля, наша доля ў спыненні гэтай бойні ёсць. На жаль, пра гэта ўсё менш успамінаюць украінскія палітыкі і кіраўніцтва краіны (па вядомых прычынах), але не ўкраінскі народ — я ў гэтым абсалютна перакананы. Украінцы былі і застаюцца заўсёды нашымі суседзямі, нашымі сябрамі, нашымі братамі».

За апошнія гады ў Мінску прайшлі летняя сесія Парламенцкай асамблеі па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, знакавы міжнародны форум па барацьбе з тэрарызмам пад эгідай ААН і АБСЕ. «Разам з тым аналіз ваенна-палітычнага становішча, стан сістэм міжнароднай і рэгіянальнай бяспекі дэманструюць няўхільнае нарастанне рызык і выклікаў, у тым ліку раней неведомых. Усе самыя негатыўныя прагнозы ў трэцім дзесяцігоддзі XXI стагоддзя, на жаль, спраўджаюцца», — канстатаваў Аляксандр Лукашэнка.

БЕЛТА

БЕЛТА

Прэзідэнт Беларусі наступным чынам выказаўся пра перспектывы інтэграцыі з Расіяй: «Мы бачым вялікае развіццё кааперацыйных сувязяў праз больш шырокі ўдзел айчынных вытворцаў у рэалізацыі нацыянальных праектаў Расіі. Сёння адкрыта заяўляем пра гатоўнасць да далейшай прадметнай работы па павышэнні міжгалоўнага супрацоўніцтва ў рамках Саюзнай дзяржавы пры выкананні ўзаемных інтарэсаў на аснове раўнапраўя двух удзельнікаў саюза». Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што гэты працэс прадугледжвае поўнае захаванне суверэнітэту абедзвюх краін без фарміравання якіх-небудзь новых наднацыянальных органаў. «Уся сістэма органаў Саюзнай дзяржавы створана, і яна яшчэ не адпрацавала сваё, яна жыццяздольная, яна не можа быць выкінутая на сметнік. Вось і ўвесь адказ. Давайце пройдзем гэты шлях і паглядзім, што скажучь народы. Можна, яны скажучь, што мала гэтай інтэграцыі, пойдзем далей. Але нельга пераскокваць праз этапы, нельга перанаружваць абстаноўку ні ў Расіі, ні, тым больш, у Беларусі», — сказаў Аляксандр Лукашэнка, адзначыўшы, што ў гэтым фармаце можна зрабіць велізарныя крокі ў інтэграцыі з Расіяй.

Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што сёння пачалі разгойдваць сітуацыю ў Расіі, спрабуюць інфармацыйна раскруціць масавыя пратэсты. Пазней іх, магчыма, паспрабуюць сінхранізаваць з беларускімі мітынгамі. Гэта пацвярджае нацэленасць знешніх сіл у тым

ліку на зрыў інтэграцыйных праектаў, звярнуў увагу Прэзідэнт.

Дарэчы, Аляксандр Лукашэнка лічыць неабходным абнавіць канцэпцыю нацыянальнай бяспекі: «Тым больш што нашы суседзі з НАТА ўжо мадэрнізавалі свае стратэгічныя дакументы з улікам пагроз і лічбавых тэхналогій. Да таго ж у непасрэднай блізкасці ад нашых межаў створана неабходная інфраструктура — кібервойска і сетка натаўскіх кіберцэнтраў».

Прэзідэнт выказаў упэўненасць у тым, што пры ўсіх рызыках нацыянальнай бяспекі інфармацыйная бяспека становіцца галоўнай болей кропкай: «Не прымяняючы пераваг, магчымасцяў і перспектыв, якія адкрыў чалавеку інфармацыйны свет, мы павінны звярнуць увагу на яго ад-

варотны бок. Штучную рэальнасць, якая дала злёнёнае святло маніпуляцыям, падману, злачынствам і якая патурае нізінным інстынктам чалавека».

Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што Беларусь зноў стала аб'ектам палітычнага і эканамічнага санкцыйнага ціску, а пад лозунгам дэмакратызацыі гучаць заклікі да эканамічнага ўдушэння: «Я скажу адно: пасля штурму Капітолія, жорсткіх разгонаў дэманстрацый у Польшчы, Германіі, Францыі, Бельгіі, Нідэрландах, зняволення людзей у вязніцах каранціну яны не маюць ні палітычнага, ні маральнага права ўказваць ні нам, ні іншым, як жыць і кіраваць дзяржавай. Самім трэба разабрацца ў сабе. І тое, што асобныя заходнія палітыканы працэдуруюць свае вузкакарыслівыя пазіцыі на міждзяржаўныя, тым самым падставіўшы пад удар пытанні бяспекі і развіцця ўсёй Усходняй Еўропы, — як мінімум безадказна. Мы перакананыя, што эскалацыя невыгодная нікому: ні Беларусі, ні Еўрапейскаму саюзу, ні Злучаным Штатам Амерыкі. Тым больш гэта не наш выбар. У нашых агульных інтарэсах — вярнуцца да нармальнага палітычнага ўзаемадзеяння, паўнавартаснага эканамічнага супрацоўніцтва. Заявы Еўрасаюза, ЗША, іншых заходніх краін аб падтрымцы суверэнітэту Беларусі (пра што яны кажучь пастаянна) мы, безумоўна, адзначаем. Мяркуем, эфект ад гэтых заяў выявіцца ў доўгатэрміновым вымярэнні, а не ў рамках бягучых абвастрэнняў і недастатковага разумення».

Аляксандр Лукашэнка таксама звярнуўся да беларусаў, якія пражыва-

БЕЛТА

юць за мяжой: «Калі вы яшчэ беларусы і калі вы памятаеце сваю маленькую радзіму, вы павінны разумець, што нават за межамі радзімы не перастаеце быць часткай беларускай сям'і. Кожнае ваша слова, справа і нават пазіцыя прамі альбо ўскосна ўплываюць на жыццё краіны. І гэтай краіне патрэбная падтрымка, у тым ліку пажадана і ваша, а не разбурэнне».

Прэзідэнт падкрэсліў, што беларусы — не нахлебнікі, а Беларусь — не краіна-сатэліт, якая чакае з працягнутай рукою субсідый і крэдытаў у абмен на адмову ад уласнага меркавання і здоровага сэнсу. «Нам важныя адносіны з Еўрасаюзам, з якім у нас самая працяглая мяжа і высокая ступень узаемазалежнасці эканамічнага, сацыяльнага, культурнага і, нарэшце, палітычнага характару. Не менш значным вектарам для нашай дыпламатыі з'яўляюцца краіны тагачаснай далёкай дугі, дзе важнае месца займае блізкі, нягледзячы на геаграфію, і дружалюбны нам Кітай. Пры гэтым асноўным эканамічным партнёрам і стратэгічным саюзнікам была і будзе наша Расія», — заявіў Аляксандр Лукашэнка.

Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што не бачыць важкіх прычын адмаўляцца ад падобнай шматвектарнасці: «Гэта аб'ектыўная рэальнасць для любога разумнага палітыка, які калі-небудзь будзе кіраваць Беларуссю».

Прэзідэнт таксама звярнуў увагу, што апошнія падзеі пацвердзілі асаблівае значэнне беларуска-расійскіх адносін у гэтай сістэме шматвектарнасці. «Садзейнічанне Расійскай Федэрацыі мела для нас вельмі важнае значэнне. Дадзеная пазіцыя Расіі — не дапамога дзеючай улады, а падтрымка брацкай дзяржавы і беларускага народа ва ўмовах цяперашніх і будучых глабальных трансфармацый, — сказаў Аляксандр Лукашэнка. — Пакуль мы стаім плячо ў плячо або спіна да спіны, ніхто нас на калені не паставіць і не нахліць. У гэтым сутнасць».

Адказваючы на заўвагу, што Расія пастаянна дапамагае Беларусі, выдае ёй крэдыты, Прэзідэнт заўважыў, што гэтым Расія дапамагае сама сабе. Бо ў Беларусі сканцэнтраваны фінішныя вытворчасці для многіх галін расійскай эканомікі. Кааперацыя дае працу мільёнам расіян, ды і расійскія крэдыты — гэта далёка не дабрачыннасць, паколькі Беларусь выплачвае за іх

немаленькія працэнты, заўважыў Кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу на тое, што пастаянная прысутнасць чалавека ў сацыяльных сетках, на форумах, у медыяканалах фарміруе інтэрнэт-залежнасць: «Людзі проста выпадаюць з рэальнага жыцця, губляюць камунікатыўныя навыкі. Што яшчэ горш: яны губляюць здольнасць да аналітычнага мыслення, паколькі замест і сэнс таго, што адбываецца вакол фарміруюць за іх сацыяльныя сеткі, месенджары і пошукавыя алгарытмы. А хто за імі стаіць, вы ведаеце. Адбываецца гэта не бескантрольна — свядомасць людзей у руках найбуйнейшых гігантаў інтэрнэт-індустрыі, паслугамі якіх

ўзровень пенсій не такі высокі, як хацелася б. У сувязі з гэтым ён прапанаваў далейшае ўдасканаленне пенсійнай сістэмы, у тым ліку паэтапна ўкараняць назапашвальную пенсійную сістэму. «Бачыцца правільным захаваць статус дзяржавы як апірышча гарантаванай пенсійнай падтрымкі, паэтапна ўкараняць элементы назапашвальнай пенсійнай сістэмы, якая дазваляе кожнаму працаўніку гарантавана павялічыць будучую пенсію. Дзяржава створыць для гэтага патрэбную інфраструктуру», — сказаў Аляксандр Лукашэнка.

Прэзідэнт выказаўся пра перспектывы росту заробкаў у Беларусі. «Адстаюць па зарплате сельская гаспадарка, сфера сацыяльных і жыллё-

не баяцца карыстацца спецслужбамі асобных дзяржаў». Прэзідэнт нават прывёў тэрмін, які выкарыстоўваюць спецыялісты для гэтай з'явы, — «лічбавая дыктатура». Пад ёй разумеецца кантроль, блакаванне непажаданых праз кіраванне вялікімі дадзенымі. Гэтая доля, нагадаў Аляксандр Лукашэнка, не абмінула нават Дональда Трампа, чые акаўнты ў сацыяльных сетках былі заблакаваныя адміністратарамі.

Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што дзяржава абавязана прыкласці максімум намаганняў, каб жыццё чалавека ва ўзросце было паўнаўдаснаваным і актыўным, і яна выконвала свае абавязальствы па пенсійным забеспячэнні, адаптуючыся да новых рэалій. З 2018 года сярэдні рост пенсій апыраджае інфляцыю, гэта значыць іх памер перакрывае дынаміку коштаў. Разам з тым Прэзідэнт прызнаў, што

ва-камунальных паслуг, асобныя катэгорыі бюджэтнікаў яшчэ небагатыя. Дзяржава бачыць гэтыя праблемы і працуе над іх вырашэннем. Думаю, гэта правільна — павышаць узровень зарплат і планку павагі грамадства да людзей сацыяльных прафесій. За будучае пяцігоддзе іх даходы істотна павялічваюцца, — заявіў Аляксандр Лукашэнка. — Так, зарплату педагогічных работнікаў давядзем да сярэдняй па краіне. Лекары ў 2025-м будуць атрымліваць у 1,5 разы больш за сярэднюю рэспубліканскую зарплату». Паводле слоў Прэзідэнта, у цэлым Ураду ставіцца задача разам з развіццём вытворчасцяў працаваць і над павышэннем зарплат работнікаў. Пры гэтым Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што дзяржава дапамагла зарабляць у сярэднім каля \$ 500, але далей павінны прыкласці намагання і самі

людзі. «Дзяржава не павінна усіх несці на плячах. Вобразна кажучы, дзяржава павінна несці толькі тых, хто не ходзіць, хто трапіў у цяжкую сітуацыю. Астатнія павінны варушыцца самі, зарабляць на сябе і сваю сям'ю. Але мінімум мы павінны ім дапамагчы зрабіць, стварыць умовы, каб яны маглі зарабіць. І ў наступнай пяцігодцы мы павінны гэтую праблему вырашыць», — заявіў Кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка нагадаў, што насельніцтва Беларусі за апошнія пяць гадоў скарацілася на 90 тыс. чалавек. «Для таго, каб зямлю араць і жыць у краіне, патрэбныя людзі, гэта галоўнае. Нам трэба мінімум 15 млн, а лепш 20 млн чалавек насельніцтва, а мы гэтую тэндэнцыю змяншэння не пераламалі. І гэта ў будучыні можа стаць не проста праблемай, а катастрофай. Тады на нас будуць глядзець іншыя густанаселеныя раёны для таго, каб прыхаць і ў нас жыць. Мы не супраць таго, каб да нас прыежджалі і жылі, але ў пераважнай большасці тут павінны жыць беларусы, каб гэтая зямля заўсёды была беларуская. А для гэтага трэба сёння падтрымліваць маці, якія нараджаюць, вось і ўсё. Шматдзетным сем'ям, нараджальнасці мы павінны надаць асаблівую ўвагу», — лічыць Прэзідэнт.

Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што беларускай эканоміцы прадракалі эканамічны калапс. У рэальнасці ж падзенне ВУП складала менш за 1 % па выніках 2020 года. Па ключавых параметрах захаваны ўзровень 2019 года. Аляксандр Лукашэнка таксама адказаў на крытыку аб тым, што беларуская эканоміка нібыта застыла ў развіцці. «Па-першае, змянілася яе структура, з'явіліся і атрымалі развіццё новыя галіны, доля недзяржаўнага сектара вырасла да 50 %. Па-другое, праведзена маштабная мадэрнізацыя традыцыйных вытворчасцяў, цяпер ідзе праца па забеспячэнні максімальнай аддачы ўкладзеных сродкаў. Эканоміка не трымае рэвалюцый і шарлатанства. Ніякіх шараханняў быць не павінна. Эвалюцыйна трэба развівацца», — упэўнены Аляксандр Лукашэнка. Прэзідэнт лічыць, што ў Беларусі трэба развіваць тры галіны, у якіх ёсць кампетэнтныя спецыялісты. У якасці прыкладу прывёў напрацоўкі ў ракетнай галіне: «Мы стварылі ракету «Паланэз». Перад намі была пастаў-

БЕЛТА

лена задача, і мы яе стварылі. Цяпер працуем над новай ракетай, далёкасць якой у межах законаў будзе большай». Акрамя таго, у планах на будучую пяцігодку — стварыць прамысловыя кластары. Да буйных кампаній далучацца малыя і сярэднія прадпрыемствы, якія стануць вырабляць неабходныя камплектуючыя. «Гэта будзе сур'ёзнае імпартазамышчэнне, а для гэтага трэба не забываць старую школу. Давайце развіваць тры напрамкі, у якіх мы выразна разумеем. Таму мы мадэрнізуем старыя вытворчасці і на гэтай аснове ствараем новыя вытворчасці», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка папярэдзіў аб існуючай рызыцы «страціць ідэнтычнасць, упусціць у сваё жыццё не ўласцівыя нашаму менталітэту мадэлі». Новыя пакаленні беларусаў павінны памятаць і ведаць свае духоўныя і культурныя вытокі. «Свае стандарты паводзінаў, маральныя прынцыпы з пакалення ў пакаленне мы чэрпалі з творчасці вялікіх пісьменнікаў, рэжысёраў, архітэктараў. Тых, хто для сваіх пакаленняў былі лідарамі меркаванняў. І задача — зрабіць так, каб нашы дзеці і ўнукі сталі захавальнікамі культурнага кода нацыі. Нам жыццёва неабходны сучасныя Коласы, Купалы, Караткевічы, Шагалы, Пташукі», — адзначыў Прэзідэнт. Творчасць класікаў і творы народнай культуры, у якіх адлюстраваны важныя вехі гістарычнага шляху беларусаў, павінны знаходзіць адлюстраванне ў сучасных праектах,

цікавых у першую чаргу моладзі, лічыць Аляксандр Лукашэнка. Таму што гэта пытанне захавання нашай ідэнтычнасці і суверэнітэту, аснова для разумення свайго гістарычнага права быць на гэтай зямлі. «Мы, беларусы, жылі на ёй тысячагоддзі. Так, большую частку сваёй гісторыі — у чужых дзяржавах, з рознымі народамі. Але ў гэтым вопыце — вытокі нашай талерантнасці, прыязнасці, добрага стаўлення да іншых традыцый і вераванняў. Многія з іх сталі часткай нашай самабытнасці, зрабілі нас культурна і духоўна багатымі. У нас дзве родныя мовы: беларуская і руская», — сказаў Кіраўнік дзяржавы.

Сувязь дзвюх культур сыходзіць далёка ўглыб стагоддзяў, таму адмаўляцца ад той часткі, «дзе шмат нашай, беларускай душы», нельга. «Таму беларуская і руская мовы — яны будуць заўсёды здабыткам нашай нацыі. І мы не будзем цкаваць і ціснуць людзей, каб яны не размаўлялі на рускай мове», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Кіраўнік дзяржавы перакананы, што Беларусь павінна заставацца прэзідэнцкай рэспублікай. Паводле слоў Аляксандра Лукашэнкі, такой павінна заставацца краіна, у тым ліку калі ён сыдзе з пасады Прэзідэнта. «Я за канстытуцыйную рэформу. На працягу года на дыялогавых пляцоўках, усюды мы будзем гэта абмяркоўваць. Кожны крок па змяненні. Але я цвёрда перакананы: наша краіна павінна заставацца прэзідэнцкай рэспублікай. Зразумей-

це толькі правільна тое, што я зараз скажу: наша краіна павінна быць прэзідэнцкай рэспублікай і без Лукашэнкі. Яна будзе без Лукашэнкі — не сёння, дык заўтра, паслязаўтра. Які б я ні быў гераічны, прыйдзе час — прыйдуць іншыя людзі», — сказаў Кіраўнік дзяржавы. — Я разумею, што ўвесь сыр-бор — з-за цяперашняга асобы Прэзідэнта Беларусі. Для каго гэта сакрэт? Я вельмі рашучы чалавек, які не баязлівы. Я не дрыжу за сваю скуру, у мяне няма багацця (нікому не верце, што я штосьці там у кагосьці ўзяў, чвэрць стагоддзя ва ўладзе — і ніхто нідзе нічога не знайшоў, хоць пры цяперашняй сістэме можна знайсці любую капейку). У мяне акрамя Беларусі нічога няма, я лепшыя гады ўклаў у гэтую краіну. Мяне немагчыма запалохаць. Я не выстаўляў сябе героем, калі бегаў з аўтаматам па вуліцы. Я проста быў настроены рашуча. Я ведаў і бачыў, да чаго гэта ўсё можа прывесці. І гэта шматлікіх працверазіла, — прадоўжыў Прэзідэнт. — Такая пазіцыя ў маіх дзяцей, у маіх блізкіх і родных. Я сваю краіну нікому не аддам».

Аляксандр Лукашэнка назваў галоўныя ўмовы сыходу з улады, а Усебеларускі народны сход прапанаваў зрабіць стабілізатарам на пераходны перыяд. «Галоўная мая ўмова сыходу з улады: у краіне мір, парадак, ніякіх пратэстных дзеянняў, не пераварочваць краіну, выказаць у рамках закона меркаванне», — сказаў Кіраўнік дзяржавы. — Другая ўмова: калі складзецца

так, што да ўлады прыйдуць не тыя, і ў іх будуць іншыя погляды, другім пунктам мы запішам, што ні адзін волас з вас, прыхільнікаў цяперашняга Прэзідэнта, упасці не можа. Таму я прапанаваў Усебеларускі народны сход зрабіць канстытуцыйным органам. Зрабіць яго з паўнамоцтвамі. Калі гэты грамадскі дагавор, які мы заключым, будзе парушаны, ўся ўлада будзе ва ўсенароднага Сходу. У вас. Нават без мяне. І Усебеларускі народны сход (ён будзе абірацца яшчэ больш адказна) будзе мець паўнамоцтвы. Ён павінен быць стабілізатарам на пераходны перыяд. А які іншы орган вы бачыце? Можа быць, нешта прыдумаем іншае ў працэсе працадоўкі Канстытуцыі. Але ў гэты перыяд змены пакаленняў, змены ўлады мы павінны мець выразную падстрахоўку, каб не страціць краіну», — заявіў Прэзідэнт. Аляксандр Лукашэнка лічыць, што Усебеларускаму народнаму Сходу трэба перадаць паўнамоцтвы вызначэння стратэгіі развіцця беларускага грамадства: «І гэта будзе закон для ўсіх грамадзян краіны. І для кіраўніка дзяржавы, і для парламента, і для іншых. Якія? Суверэнітэт, незалежнасць нашай краіны, абарона, баяздольнасць і іншыя, і гэтак далей. Толькі галоўныя. Без ўмяшання ў кіруючыя, выканаўчыя функцыі ў дзяржаве. Гэта будзе справа органаў улады і кіраўніка дзяржавы».

Разам з тым Прэзідэнт адзначыў, што да ўлады, натуральна, павінна прыходзіць новае пакаленне, і гэта павінен вызначыць народ на сумленных

і адкрытых выбарах пасля адпрацоўкі неабходных законаў і Канстытуцыі. «Я разумею, што мы жывем у пераходны перыяд. Трэба зрабіць так, каб новае пакаленне прыйшло да ўлады. Гэта непазбежна. І народ павінен вызначыцца, хто ад новага пакалення прыйдзе ва ўладу», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. Аляксандр Лукашэнка заявіў, што для гэтага будзе неабходна шчыра, не здаючы пазіцыі, правесці выбары: «Народ павінен вызначыцца, чаго ён хоча. І будзе жалезны грамадскі дагавор, што сумленныя, адкрытыя (пад кантролем таго, хто там чаго хоча) выбары павінны быць законам для ўсіх. Калі толькі хтосьці тузана пасля гэтага, атрымае вельмі жорсткі адказ. І гэта мы, маё пакаленне палітыкаў, павінны забяспечыць беларускаму народу. У якой ролі будзе цяперашні Прэзідэнт тады і многія з вас — час пакажа».

Канешне ж, на форуме прагучалі і выступленні іншых удзельнікаў Сходу. Пра дэталёвыя планы развіцця эканомікі краіны гаварыў, у прыватнасці Прэм'ер-міністр Раман Галоўчанка. Паводле яго слоў, у аснове палітыкі эканамічнага росту — стымуляванне ўнутранага спажывання і рацыянальнага імпартазамышчэння, разгортванне новага інвестыцыйнага цыкла. Гэта значыць, зніжэнне рызык і выдаткаў інвестараў, стварэнне ўмоў для прыцягнення «доўгіх» грошай у эканоміку, фарміраванне развітай інфраструктуры ва ўсіх рэгіёнах краіны, рэалізацыя экспертнай стратэгіі, якая скіравана на ўкараненне інструментаў падтрымкі экспарцёраў. «Я ўпэўнены, што ўсе ўдзельнікі Сходу згодны з тым, што дапусціць дэіндустралізацыю Беларусі нельга», — сказаў Прэм'ер. На яго думку, трэба стварыць і развіць як мінімум пяць новых высокатэхналагічных галін і кірункаў. Сярод іх — электраіндустрыя са стрыжнем нацыянальнай праграмы электратранспарту. «Мы працягнем установаўку айчынных электразарадных станцый. Да канца пяцігодкі траціна гарадскога грамадскага транспарту стане электрычным», — падкрэсліў Раман Галоўчанка.

Яшчэ адзін кірунак — біяіндустрыя. За апошнія тры гады, як дадаў Прэм'ер, распрацавана звыш 150 новых біятэхналогій. Урадам зацверджана стратэгія развіцця і фармацэўтыкі. Сталі рэальнасцю прамысловасці робаты. Пятая галіна для развіцця — вы-

творчасць кампазітных матэрыялаў. «Гэта новая старонка для будучыні. Прадукцыя дазволіць замясціць метал, не саступаючы яму ў якасці», — падкрэсліў Прэм'ер. Ён адзначыў, што Урад плануе рэалізаваць 47 праектаў у высокатэхналагічных сектарах з аб'

Захадам. У сутыкненні гэтых рознанакіраваных буйных сусветных гульцоў, па яго меркаванні, галоўная прычына ўнутрыпалітычных праблем у краіне». Што далей і які выхад? На мой погляд, замацаванае ў Канстытуцыі імкненне Беларусі да нейтралітэту не адпавядае

фліктнага патэнцыялу. «Мы зыходзім з таго, што не можа быць дамінуючай сілы ні ў рэгіёне, ні ў свеце. У кожнай дзяржавы павінен быць голас і яго павінны чуць», — падкрэсліў кіраўнік знешнепалітычнага ведамства.

Веніямін, Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі выказаўся, што да пандэміі каранавіруса дадалася ўзмацненне палітычнай нестабільнасці ў свеце і сённяшнія падзеі нагадваюць духоўны і сацыяльны крызіс напярэдадні Першай сусветнай вайны. «Сёння беларускае грамадства стаіць на ростанях. Нам належыць зрабіць выбар і гэты выбар неабходна зрабіць самастойна і адказна, кіруючыся не эмоцыямі і запаламі, а розумам і ўсведамленнем памылак, што здзейснены», — заявіў мітрапаліт. Ён адзначыў, што Беларуская праваслаўная царква падтрымлівае палажэнні праграмы развіцця краіны, накіраваныя на ўзмацненне традыцыйнага інстытута сям'і, сацыяльнай падтрымкі людзей, захаванне традыцыйных каштоўнасцяў народа, удасканаленне духоўна-маральнага выхавання маладога пакалення.

У сваю чаргу Наталля Карповіч, намеснік старшыні Канстытуцыйнага суда заявіла, што працэсы ў свеце і ўнутры краіны патрабуюць распрацоўкі канстытуцыйнай мадэлі, якая адказвае выклікам эпохі, а ўнясенне правак неабходна для далейшага развіцця Беларусі. Гатовага рэцэпта, аптымальнай мадэлі змянення Канстытуцыі няма і быць не можа. Адзначу агульную для ўсіх краін тэндэнцыю як канстытуцыйнага пераемянасць. Яна праяўляецца ў ахове канстытуцыйных каштоўнасцяў, захаванні асноўных дзяржаўных інстытутаў». Па словах Наталлі Карповіч, папраўкі ў Канстытуцыю павінны садзейнічаць сацыяльнаму прагрэсу, мадэрнізацыі грамадства, засноўвацца на лічбавізацыі, дасягненнях навукі і тэхнікі. На яе думку, дыялогавыя пляцоўкі (на якіх абмяркоўваліся змены ў асноўны закон краіны) паказалі, што беларусы хочуць узмацніць прававую аснову свайго жыцця і будучага сваіх дзяцей. «Падтрымліваем ініцыятыву Кіраўніка дзяржавы аб наданні Усебеларускаму народнаму Сходу статусу канстытуцыйнага органа. Канстытуцыйны суд прапануе варыянт такой нормы асноўнага закона», — канстата-

ГАННА ЗАКАВІЧ

ёмам інвестыцый 19 мільярдаў рублёў. Традыцыйныя галіны будуць развівацца на новай тэхналагічнай базе і лічбавай аснове. «На працягу пяцігодкі плануем прыцягнуць у прамысловасць больш за 80 мільярдаў рублёў і рэалізаваць больш за 500 інвестыцыйных праектаў», — заявіў Раман Галоўчанка. На яго думку, прыбытковым бізнесам павінна стаць сельская гаспадарка, працягнення эфектыўнае выкарыстанне сыравінных зон, пабудову вытворчых аб'ектаў. Упершыню для садзеяння разгортванню інвестыцыйнага цыклу сфарміраваны дакумент — Нацыянальны інфраструктурны план Беларусі, у якім сабраны ўсе патрабаванні ў галіне. Туды ўключаны каля 1000 праектаў з аб'ёмам фінансавання 28 мільярдаў рублёў.

А вось міністэрства замежных спраў бярэ на сябе абавязак распрацаваць новую канцэпцыю знешняй палітыкі Беларусі. Пра гэта ў сваім выступленні на Усебеларускім народным сходзе заявіў кіраўнік знешнепалітычнага ведамства Уладзімір Макей. Беларусь, як ён заявіў, варта разглядаць не як мост паміж чымсьці, а як сваю зямлю і свой бераг. Міністр прызнаў, што краіна сёння знаходзіцца на геапалітычным разломе паміж Усходам і

бягучай сітуацыі. У сучасным глабалізаваным свеце, які пранізаны інтэрнацыяналізацыяй, нейтралітэту ў яго класічным разуменні не існуе. Прапануецца ўлічыць дадзены аспект у рабоце над папраўкамі ў асноўны закон нашай краіны», — падкрэсліў Уладзімір Макей. Ён адзначыў, што Беларусі і далей неабходна падтрымліваць сваю шматвектарную знешнюю палітыку. Але такі курс не выключае перавагу нейкага аднаго кірунку. «Расія заўсёды была, ёсць і будзе нашым стратэгічным партнёрам, таму ва ўзаемадзеянні з гэтай краінай і дзяржавамі постсавецкай прасторы будзе накіраваны асноўны вектар нашага развіцця. Больш за тое, выкажу, магчыма, крамольную рэч у парадку дыскусіі пра мэтазгоднасць карэкцёрскай экспертнай формулы траціна-траціна-траціна ў сучасных рэаліях. Аб'ектыўна, у знешнеэканамічнай дзейнасці любой дзяржавы краіны-суседкі, і тым больш магутныя, маюць пераважнае значэнне», — сказаў міністр, прапанаваўшы сканцэнтраваць палову эксперту на вектары постсавецкіх краін. Па яго словах, Беларусь выступае за партнёрства Еўрасаюза і ЕАЭС, што неабходна не толькі з боку развіцця эканомікі, але і для мінімізацыі кан-

вала суддзя. У выступленні Прэзідэнта яна адзначыла ключавыя кірункі для змен — павышэнне ролі мясцовай улады, палітычных структур грамадства.

У сваёй заключнай прамове Прэзідэнт Беларусі перш за ўсё падзякаваў удзельнікам VI Усебеларускага народнага Сходу за актыўнасць, адказны і ўдумлівы падыход да рашэнняў, абмеркаванняў лёсавызначальных для краіны пытанняў. «Форум паказаў высокі запыт грамадства на захаванне сістэмы каштоўнасцяў і прыярытэтаў, — адзначыў Прэзідэнт. — Гэта кажа пра тое, што за гады незалежнасці нам удалося выбудаваць сістэму, у аснове якой — непахіснасць суверэннасці краіны, які трымаецца на традыцыях, патрыятызме, памкненні народу да міру».

Як суверэнная дзяржава Беларусь па-ранейшаму адкрыта да ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва з усім светам, падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы. Пры гэтым яна не зменіць курс на пабудову Саюза Беларусі і Расіі і Еўразійскую інтэграцыю. Брацкая Расія і вялікі Кітай застануцца нашымі стратэгічнымі партнёрамі, і не толькі эканамічнымі, заўважыў Аляксандр Лукашэнка.

«Мы з вамі абмеркавалі кірункі далейшага развіцця беларускага грамадства, вызначылі змены, якія неабходныя для найбольш поўнага ўдзелу насельніцтва ў прыняцці дзяржаўных рашэнняў. Гэта і пераразмеркаванне

паўнамоцтваў паміж галінамі ўлады, і канстытуцыйны статус Усебеларускага народнага Сходу, умацаванне мясцовага самакіравання, павышэнне ролі грамадскіх структур у палітычным жыцці краіны», — пералічыў Кіраўнік дзяржавы і падкрэсліў, што ўсё, што прагучала на сходзе не з'яўляецца догмай, але будзе прааналізаванае і, магчыма, дапоўненае.

Шлях, які вызначыла для сябе краіна ў гэтым перыядзе, ад зямлі, сказаў Аляксандр Лукашэнка, але няма гарантыі, што ён не будзе адкарэктаваны, бо ніхто не ведае, які глабальны выклік з'явіцца заўтра. «Мы будзем імкнуцца ісці гэтым шляхам, але ў жыцці могуць быць усякія моманты, і да гэтага мы з вамі павінны быць гатовыя, — патлумачыў ён. — Але нягэўнасці каласальныя і сказаць, што мы вось такія гераічныя ўрачыстым маршам пройдзем і ўсё вырашым, нельга. І ў гэтыя хвіліны нягэўнасці нашай будучыні мы як ніколі павінны быць акуратныя і асцярожныя. І адзіныя. Не час сёння ламаць і крышыць». Таму і ствараючы новую Канстытуцыю трэба дзейнічаць вельмі акуратна і асцярожна, патлумачыў думку Прэзідэнт.

Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што новую Канстытуцыю варта распрацаваць і прыняць цягам года, і звярнуў увагу, што пасля яе прыняцця неабходна будзе адкарэктаваць

вялікі аб'ём нарматыўна-прававых актаў. Ён выказаўся і пра прапановы прыбраць з Канстытуцыі палажэнне пра нейтралітэт Беларусі: «Было з'яўлялася прынцыповае пытанне, перш за ўсё для Прэзідэнта. Розныя людзі, ваенныя і неваенныя, прапаноўвалі канстытуцыйна замацаваць прынцып, супрацьлеглы нейтралітэту. Няма нейтралітэту, і, шчыра кажучы, мы і не праводзілі курс, які быў бы жорстка звязаны з нейтралітэтам. Вось такая канстытуцыйная норма. Жыццё змянілася, і мы вымушаныя былі падладжвацца, мяркуючы, што нельга ўвесь час змяняць Канстытуцыю. Таму, відаць, трэба нам абмеркаваць гэтае пытанне са спецыялістамі і выкласці па-іншаму гэтыя патрабаванні». Але перш трэба прыняць канцэпцыю нацыянальнай бяспекі, заявіў Кіраўнік дзяржавы.

А ўвогуле, аб'яўляючы VI Усебеларускі народны сход закрытым, Аляксандр Лукашэнка паабяцаў працягнуць дыялог па ўзнятых пытаннях. «Я вам абяцаю, што ён будзе насіць па ўсіх напрамках разгалінаваны і глыбокі характар. Мы будзем разам з вамі абмяркоўваць глабальныя праблемы. Перш за ўсё па пераўладкаванні нашага грамадства, фарміраванні новай заканадаўчай базы нашай дзяржавы», — сказаў Прэзідэнт.

Уладзімір **Веліхаў**

БЕЛТА

ТАКАЯ АПТЫМІСТЫЧНАЯ РЭАЛЬНАСЦЬ, альбо Жыццё ў адлюстраванні статыстыкі

Сёння вельмі важна разумець, як выглядае грамадства ў колькасных паказчыках. Без такога роду інфармацыі не абысціся, у прыватнасці, калі надыходзіць пара складаць бліжэйшыя і доўгатэрміновыя планы развіцця. У цэлым тэндэнцыяй нашага часу стала пастаяннае павелічэнне аб'ёму інфармацыі. У спецыялістаў расце патрэба ў лічбах, якія з'яўляюцца асновай для прыняцця рашэнняў у галіне эканомікі, сацыяльнай сферы і дзяржаўнага будаўніцтва ў цэлым. У грамадзян — патрэба аналізаваць факты і падзеі, якія адбываюцца. Сёння міжнародныя стандарты такія, што ацаніць, напрыклад, толькі валавы ўнутраны прадукт і палічыць сярэднюю зарплату па краіне ўжо недастаткова. Рэаліі патрабуюць збору і аналізу вялізнага аб'ёму дадзеных аб дзейнасці дзяржавы і грамадства.

Такім чынам, пачнем з таго, што кажуць вынікі апошняга перапісу, праведзенага ў 2019 годзе. Усяго нас 9 мільёнаў 413 тысяч чалавек, у тым ліку 4 мільёны 351 тысяча мужчын і 5 мільёнаў 62 тысячы жанчын. Як і для ўсёй Еўропы, для Беларусі таксама актуальным з'яўляецца пытанне старэння насельніцтва. Перапіс паказаў, што за мінулыя 10 гадоў сярэдні ўзрост жыхароў краіны павялічыўся на 1.2 года і склаў 40.7 года.

Сёння ў Беларусі пражываюць прадстаўнікі 156 нацыянальнасцяў. Самымі шматлікімі з'яўляюцца беларусы — 84.9 працэнта (па дадзеных перапісу насельніцтва 2009 года 83.7 працэнта), рускія, палякі і ўкраінцы.

Што тычыцца прыемных тэндэнцый, то абавязкова варта адзначыць той факт, што апошнім часам у Беларусі значна вырасла колькасць дыпламаваных спецыялістаў. Калі быць дакладней, кожны чацвёрты жыхар краіны сёння мае вышэйшую адукацыю, амаль кожны трэці — сярэднюю спецыяльную. Для параўнання: у 2009 годзе гэта быў кожны пяты і чацвёрты адпаведна.

Калі разглядаць сітуацыю праз сацыяльны зрэз, то, несумненна, стабільнымі сталі звесткі аб сямейным становішчы беларусаў, якія сведчаць аб тым, што ў краіне захоўваюцца традыцыйныя нормы сямейных стасункаў. Па выніках перапісу 2019 года 62 працэнты мужчын і 53 — жанчын ва ўзросце 15 гадоў і старэй знаходзяцца ў зарэгістраваным шлюбе ці ў незарэгістраваных адносінах. Амаль такія ж лічбы былі і ў 2009-м (62 працэнты мужчын і 52 — жанчын).

Зададзімся і такім пытаннем: якая доля малога і сярэдняга бізнесу ў агульнай структуры эканомікі краіны апошніх гадоў, наколькі інтэнсіўна ён развіваецца, у прыватнасці, у рэгіёнах?

Атрымліваецца, што сёння суб'екты малога прадпрыемства фарміруюць каля чвэрці ВУП краіны, і іх доля павялічылася з 23.4 працэнта ў 2015 годзе да 25.6 у 2019-м. Пры гэтым малыя прадпрыемствы і мікраарганізацыі фарміруюць больш за палову валавой дабаўленай вартасці малога і сярэдняга прадпрыемства.

Што тычыцца рэгіёнаў, то ўстойлівую тэндэнцыю росту долі суб'ектаў малога прадпрыемства ў валавым рэгіянальным прадукце на працягу апошніх пяці гадоў можна

назіраць у Мінскай, Брэсцкай, Магілёўскай абласцях і горадзе Мінску.

Па выніках 2019 года вышэй ўзроўню ў сярэднім па краіне (25.6 працэнта) унёсак малога і сярэдняга бізнесу ў фарміраванне эканомікі рэгіёна традыцыйна адзначаўся ў Мінску і Мінскай вобласці: 44 і 32.3 працэнта адпаведна. Пры гэтым найбольш інтэнсіўны рост у сталіцы — плюс 4.4 працэнта (у 2015 годзе — 39.6).

Статыстычныя паказчыкі кажуць пра тое, што мінулы год быў дастаткова складаным у дачыненні да знешнеэканамічнай дзейнасці: адбіваліся праблемы, звязаныя з нестабільнасцю на фінансавым рынку, каранавірусам і гэтак далей. Па гэтых прычынах зніжэнне аб'ёму экспарта было непазбежна, але варта адзначыць, што ён зніжаўся меншымі тэмпамі, чым імпарт. Па выніках 11 месяцаў мінулага года краіна выйшла на станоўчае сальда ў памеры двух мільярдаў долараў — вельмі нядрэжны вынік. У фізічным выражэнні за гэты перыяд экспарт знізіўся ўсяго на 1.7 працэнта. Нават у такі складаны час айчынныя прадпрыемствы ў большай ступені працавалі не на склад, а на экспарт, што па выніках года прывяло да памяншэння запасаў гатовай прадукцыі.

Апошнія дадзеныя статыстыкі сведчаць, што па экспартна-імпартных пастаўках мы сёння супрацоўнічаем з больш чым 200 краінамі. Геаграфія беларускага экспарту пастаянна пашыраецца. За пяць гадоў выраслі яго аб'ёмы ў

краіны Еўразійскага эканамічнага саюза, Украіну, Польшчу, Бразілію, Узбекістан, ЗША.

З улікам вывадаў спецыялістаў і экспертаў перад суб'ектамі гаспадарання пастаўлена актуальная задача ажыццяўляць экспарт па трох кірунках роўнымі часткамі: трэць — у краіны ЕАЭС, трэць — у Еўрасаюз і трэць — у іншыя краіны. Прадпрыемствы прыкметна нарошчваюць аб'ёмы экспарту на азіяцкі рынак: у Кітай, Манголію, Афганістан, Малайзію, Тайланд. І гэта нягледзячы на існуючыя агульнасусветныя праблемы.

Вядома, цікава ведаць як паўплывала сітуацыя з каранавірусам на занятасць насельніцтва. Між тым, як сведчаць статыстычныя дадзеныя, рашэнні на вышэйшым дзяржаўным узроўні па недапушчэнні спынення дзейнасці прадпрыемстваў у перыяд пандэміі далі свае вынікі. У краіне захоўваецца высокі ўзровень занятасці насельніцтва — 67.5 працэнта, асабліва сярод грамадзян працаздольнага ўзросту — 83 працэнты.

У рэйтынгу краін свету па ўзроўні занятасці ў 2019 годзе (база дадзеных Міжнароднай арганізацыі працы) Беларусь займала пятае месца. Дастаткова высокі вынік. Пры гэтым узровень занятасці жанчын працаздольнага ўзросту некалькі вышэйшы, чым мужчын, а наўнясць дзяцей не перашкаджае кар'ернаму росту: сярод жанчын-кіраўнікоў працаздольнага ўзросту больш за палову маюць дзяцей да 18 гадоў.

Варта мець на ўвазе, што сярэдні ўзрост занятых складае 41 год. Пры гэтым кожны чацвёрты з іх — да 30 гадоў. А самай маладой па ўзроставай групе з'яўляецца сфера ІТ-тэхналогій, у якой амаль палова работнікаў — ва ўзросце да трыццаці гадоў.

Па дадзеных перапісу, па статусе занятасці ў краіне пераважаюць наёмныя работнікі. Значную частку сярод іх займаюць тыя, хто працуе па кантракце.

Калі ж казаць пра беспрацоўе, то яго ўзровень у Беларусі па метадалогіі Міжнароднай арганізацыі працы ў 2020 годзе склаў 4 працэнты ад колькасці працоўнай сілы. Год таму гэты паказчык быў 4.2 працэнта.

Беларускі беспрацоўны — гэта, як правіла, мужчына. Сярэдні ўзрост беспрацоўнага — 37 гадоў, у шлюбе не знаходзіцца, адукацыя — прафесійна-тэхнічная. Узровень беспрацоўя мужчын працаздольнага ўзросту — 4.8, жанчын — 3.2 працэнта.

Цікава, наколькі змяніўся ўзровень жыцця беларусаў у параўнанні з мінулымі перыядамі? Як высветлілася, гра-

шовыя даходы насельніцтва нават з улікам пэўнага росту цэнаў за апошнія пяцігоддзе выраслі на 14.4 працэнта.

Паводле дадзеных выбарчага даследавання, па ўзроўні жыцця ў 2020 годзе з усіх спажывецкіх выдаткаў сярэньстатыстычнай хатняй гаспадаркі на харчаванне прыходзілася каля 39 працэнтаў. Гэта менш, чым было, напрыклад, у 2015-м — 42 працэнты. Пры гэтым узровень спажывання асноўных прадуктаў харчавання практычна не змяніўся.

Як вядома, характэрнай рысай сучаснага грамадства з'яўляецца актыўнае выкарыстанне насельніцтвам інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій. Дык вось, сёння персанальны камп'ютар маюць 71.2 працэнта хатніх гаспадарак, у той час як у 2015 годзе — 63.1. А карыстальнікамі інтэрнэту з'яўляюцца 85.1 працэнта (у 2015-м — 67.3).

І ўсё ж такі, ці выклікае асцярогу дэмаграфічная сітуацыя ў Беларусі? Пачнем са становішча. У адпаведнасці з дадзенымі Нацыянальнага статыстычнага камітэта, у апошні час адзначаецца добрая тэндэнцыя: амаль кожны пяты жыхар краіны ўваходзіць ва ўзроставую групу 0–15 гадоў. Яе колькасць павялічылася за дзесяць гадоў на 172.6 тысячы чалавек, што сведчыць пра эфектыўнасць рэалізацыі праграм, скіраваных на паляпшэнне дэмаграфічнай сітуацыі. Пры гэтым сёння можна назіраць прасяджанне ў нараджэнні першага і другога дзіцяці. Адбываюцца зніжэнне колькасці жанчын рэпрадуктыўнага ўзросту, інтэнсіўнасць нараджэння дзяцей, а таксама ўплыў тэндэнцый, якія вельмі папулярныя ў Заходняй Еўропе, калі моладзь на першае месца ставіць фінансавое становішча і кар'ерны рост, а пытанне нараджэння дзяцей адкладваецца на пазнейшыя тэрміны. Адпаведна, павялічваецца ўзрост жанчын пры нараджэнні першага дзіцяці.

У той жа час меры па падтрымцы шматдзетных сем'яў, што прымаюцца ў Беларусі, спрыяюць павелічэнню нараджальнасці ў жанчын ва ўзросце 40–44 гадоў. У 2019 годзе ў іх нарадзілася амаль у два разы больш дзяцей, чым у 2010-м. Пры гэтым больш за 52 працэнты гэтых дзяцей — трэція і наступныя. У цэлым па краіне доля дзяцей, народжаных трэцімі і наступнымі, павялічылася за апошнія пяць гадоў амаль на сорок працэнтаў.

А гэта, пагадзіцеся, вельмі аптымістычная статыстыка. Як і сама рэальнасць.

Аляксей Фядосаў

КНІГА АБ'ЯДНОЎВАЕ

Гэты свайго роду сучасны тэзіс у поўнай меры пацвердзіла Мінская міжнародная кніжная выстава-кірмаш, якая па традыцыі вось ужо колькі гадоў менавіта ў лютым праходзіць у беларускай сталіцы

2021-ы — год 30-годдзя стварэння Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Гэтая акалічнасць паслужыла ініцыятай абвясціць Цэнтральным экспанентам XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выставы-кірмашу менавіта Садружнасць Незалежных Дзяржаў. Дарэчы, Рэспубліка Беларусь у юбілейны год старшынюе ў СНД.

Варта адзначыць, што ў розныя гады Цэнтральным экспанентам Мінскай кніжнай выставы станавіліся Расія, Украіна, Ізраіль, Казахстан, Францыя, Германія, Венесуэла, Кітай, Арменія, Вялікабрытанія, Сербія, ЗША. Кожная краіна прадстаўляла ў сталіцы Беларусі сваё кнігавыданне, прыносіла на выставу новыя фарматы, забяспечвала яркую прэзентацыю сваёй краіны, што нязменна прыцягвала шматлікіх наведвальнікаў Мінскай выставы. Злучаныя Штаты Амерыкі, напрыклад, запрашалі ў свет кнігі ЗША праз «прыдарожнае кафэ». Расійская Федэрацыя здзіўляла багаццем творчых кніжных навінак і іх прэзентацыяй знакамітымі аўтарамі, прапаноўвала жадаючым паспрабаваць сябе ў якасці ўдзельніка стварэння аўдыёкніг. Рэспубліка Сербія прыцягвала ўвагу да свайго стэнда прэзентацыяй кніжных навінак у спалучэнні з маладзёжнай субкультурай — графіці.

2021 год не стаў выключэннем: прыхільнікаў кніг чакалі новыя імёны, новыя фарматы, новыя практы.

Такім чынам, менавіта галоўны экспанент — Садружнасць Незалежных Дзяржаў — прадвызначыў дэвіз цяперашняй Мінскай выставы: «Кніга аб'ядноўвае людзей і краіны». А яе цэнтральную экспазіцыю сімвалічна аформілі ў стылі адзінага агульнага дома, які, натуральна, складаецца з пакояў. Гасцёўня, напрыклад, была аддадзена пляцоўцы СНД, на якой наведнікі з цікавасцю знаёміліся з тымі выданнямі, якія сталі ўладальнікамі Гран-пры міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі» СНД за ўсе 17 гадоў правядзення. Акрамя гэтага, падчас выставы краіны Садружнасці на стэндах шырока дэманстравалі свае сённяшнія найбольш яркія кніжныя практы.

Экскурсія па цэнтральнай экспазіцыі выставы становілася вельмі займальнай. Вось адзін з пакояў — кабінет пісьменніка. Тут арганізатары прадставілі лепшыя кнігі ўсіх 11 краін СНД па гісторыі, культуры, мастацтву. Тут жа прайшлі цікавыя сустрэчы пісьменнікаў з наведвальнікамі выставы.

А вось дзіцячы пакой. Традыцыйна дзіцячая кніга з'яўляецца самай запатрабаванай у наведнікаў выставы, зрэшты, як і кнігарня. На гэтай пляцоўцы была прадастаўлена магчымасць не толькі ўбачыць кніжныя навінкі, даведацца аб стварэнні кніг, але і цікава правесці час бацькам з дзецьмі.

І, вядома ж, нельга было прайсці міма імправізаванай кухні, якая стала самай «кніжнай часткай» цэнтральнай пляцоўкі выставы. Тут была прадстаўлена максімальная колькасць кніг Беларусі, выдадзеных за 2020 год. Між іншым, усяго ў гэтым годзе ў краіне выпушчана каля 8200 кніг.

Наведнікі выставы мелі выдатную магчымасць для зносінаў з аўтарамі кніг, маглі пагрузіцца ў творчы працэс іх стварэння. На гэтай жа пляцоўцы прайшоў адбор праектаў для

ЛЮДЗЕЙ І КРАІНЫ

прыярытэтнага выдання дзяржаўнымі выдавецтвамі работ, якія перамаглі ў літаратурным стартапе LitUP, старт якога быў абвешчаны ў студзені. LitUP прапаноўваў усім жадаючым паспрабаваць свае сілы, запаліць сваю творчую зорку падчас выставы.

Штогод Мінская міжнародная кніжная выстава-кірмаш збірае дзясяткі краін. Так, 2021-ы стаў асаблівым па прычыне эпідэміялагічнай сітуацыі ў свеце, але арганізатары змаглі правесці мерапрыемствы ў рамках выставы значна больш шырока з дапамогай анлайн-фарматаў. Па традыцыі міжнародны сімпозіум «Пісьменнік і час» запрасіў на свае дыскусійныя пляцоўкі творчых людзей — прадстаўнікоў пісьменніцкіх колаў усіх краін СНД, блізкага і далёкага замежжа, — у абласных цэнтрах, у культурнай сталіцы Беларусі 2021 года — горадзе Барысаве. Трансляцыя сімпозіума

вялася на youtube-канале, дзе можна было адрасаваць пытанні непасрэдна яго ўдзельнікам. Іх выступленні па выніках сімпозіума ўжо запланавана выдаць у электронным і кніжным фармаце.

Беларусь у 2021 годзе багатая на юбілейныя даты беларускіх літаратараў, што паслужыла падставай для прэзентацыі вялікай колькасці кніжных праектаў ад беларускіх выдавецтваў, пагрузіла ў іх творчасць наведнікаў Мінскай выставы. Традыцыйна яе арганізатары забяспечылі працу паэтычнага аўтобуса, што дазваляла не толькі даехаць да месца правядзення выставы, але і пачуць ужывую творы аўтараў падчас паездкі. Па сутнасці гэты паэтычны аўтобус стаў для многіх пісьменнікаў сапраўднай прасторай для творчасці.

На цэнтральнай жа сцэне выставы па традыцыі прайшлі прэзентацыі найбольш значных кніжных праектаў, узнагароджанне пераможцаў Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі», як і пераможцаў міжнароднага конкурсу маладых літаратараў «Першацвет».

Нельга не сказаць і аб тым, што ў тэатрах і кінатэатрах Мінска, на тэлеканалах у дні працы XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выставы-кірмашу прайшлі паказы фільмаў, спектакляў паводле твораў як вядомых пісьменнікаў Беларусі, так і літаратараў з іншых краін.

Адной з мэтаў, якія пераследуе Мінская кніжная выстава з году ў год, з'яўляецца папулярызацыя чытання сярод дзяцей і падлеткаў. У сувязі з гэтым падчас цяперашняй выставы беларускае выдавецтва «Народная асвета» правяло імправізаваны «шосты школьны дзень», на які прыйшло нямала настаўнікаў са сваімі вучнямі. У межах гэтай жа акцыі праводзіліся розныя пазнавальныя мерапрыемствы. У прыватнасці, быў арганізаваны конкурс «Працягні прыказку». Для самых жа маленькіх наведнікаў ва ўзросце ад трох да сямі гадоў правялі конкурс малюнкаў «Самыя ўсмешлівыя персанажы». Кніга, якая набрала больш за ўсё смайлікаў, у апошні дзень выставы была разыграная ў латэрую. Дарэчы, не забыліся тут і пра дзяцей з абмежаванымі магчымасцямі, прыгатаваўшы для іх цікавыя кніжныя падарункі.

У цэлым XXVIII Мінская міжнародная кніжная выстава-кірмаш адрознівалася ад папярэдніх. Сваю ролю, вядома ж, адыграла пандэмія каранавіруса. Магчыма, на цяперашняй выставе ў Мінску не было такога вялікага замежнага прадстаўніцтва, бо арганізатары павінны былі выконваць супрацьэпідэміялагічныя меры. У той жа час гэта дазволіла ім задумацца пра фармат выставы. Не сакрэт, што многія мінчане маглі трапіць на яе і пагутарыць з выдаўцамі толькі ўвечары. А таму і быў зменены рэжым працы: кожны дзень выставы працягнулі на гадзіну. У выніку наведальнікі яе стала нашмат прасцей. Такія меры спаўна апраўдалі сябе. Колькасць жадаючых прыйсці на сустрэчу з кнігай, а ў многіх выпадках — і з яе аўтарам, прыкметна ўзрасла. І гэта, несумненна, было на карысць усёй зацікаўленай аўдыторыі.

Аляксандр Піменаў

Удзельнікі сяброўскай сустрэчы за круглым сталом

Інтэрв'ю для журналістаў Даніяра Абідава, саветніка пасольства Узбекістана ў Беларусі

Выступае рэктар Ташкенцкага дзяржуніверсітэта ўзбекскай мовы і літаратуры Шухрат Сіражыдзінаў

Дзмітрый Радкевіч, Даніяр Абідаў, Абу-Бекір Шабановіч і Віталь Бусько. Здымак на памяць.

АЛІШЭРУ НАВАІ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

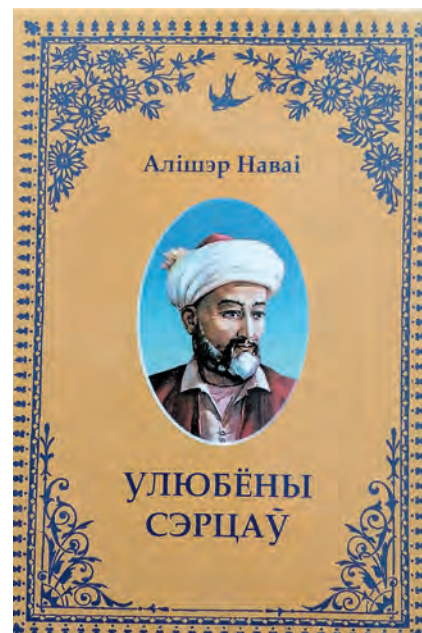
Прэзентацыя ўнікальнай кнігі Алішэра Наваі «Улюбёны сэрцаў», якая была перакладзеная на беларускую мову, урачыста прайшла 16 лютага ў Выканаўчым камітэце Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Так у Беларусі ўрачыста адзначылі 580-годдзе з дня нараджэння знакамітага асветніка. А 9 лютага супрацоўнікі пасольства Узбекістана ў Беларусі, прадстаўнікі ўзбекскай дыяспары, беларускай творчай інтэлігенцыі ўсклалі кветкі да яго помніка.

Надвор'е ў той лютаўскі дзень, калі ўскладаліся кветкі, камфортам не псціла: ішоў снег, ды і мароз «трымаў градус». Але нягледзячы на метэрэалагічныя ўмовы, атмасфера ля помніка вялікаму ўзбекскаму мысліцелю была цёплаю. Выступоўцы гаварылі душэўна, пранікнёна.

— Мы рады, што ў Мінску, у цэнтры горада, ёсць магчымасць хоць трохі дакрануцца да нашай культуры — дзякуючы помніку Алішэру Наваі: як роднаму творцу і для Узбекістана, і для ўсяго свету, — адзначыў саветнік пасольства Узбекістана Даніяр Абідаў. — Дзякуй, што разам з афіцыйнымі асобамі, прадстаўнікамі Міністэрства замежных спраў Беларусі і Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу сюды прыйшлі пісьменнікі, а таксама ўзбекская моладзь, якая навучаецца ў Мінску.

На тым імправізаваным мітынгу лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі паэт Мікалай Мятліцкі прачытаў свае пераклады твораў Алішэра Наваі. Узбекская студэнтка, будучы стаматолаг Мухабатон Абдулажанова гаварыла з прысутнымі на роднай мове Наваі, дэкламуе адзін з яго класічных твораў.

Юбілей Алішэра Наваі адзначаюць у школах Беларусі, ВНУ, бібліятэках. Дзеля таго распрацавана шыро-

кая культурна-асветніцкая праграма з удзелам пасольства Узбекістана. Адным з месцаў, дзе ўшаноўваўся вялікі юбіляр, 16 лютага стаў Выканаўчы камітэт Садружнасці Незалежных Дзяржаў — гэта ў Мінску па вуліцы Кірава, 17. Там у гонар 580-годдзя з дня нараджэння паэта прайшла ўрачыстасць, да таго ж была і прэзентацыя кнігі «Улюбёны сэрцаў» — знакамітай паэмы Алішэра Наваі, упершыню

перакладзенай на беларускую мову. Пераклад зрабіў Дзмітрый Радкевіч. Дарэчы, яшчэ за савецкім часам некаторыя творы Наваі пераставарыў па-беларуску паэт Васіль Жуковіч.

Напісаная паэтам на заходзе яго жыцця паэма «Улюбёны сэрцаў» — гэта велізарны спляў духоўнасці й мудрасці, своеасаблівае люстэрка багатага жыццёвага вопыту стваральніка, свайго роду кодэкс гонару і маральнасці для маладога пакалення. Прычым, як тое ні дзіўна, і сёння ў Алішэра Наваі нам усім ёсць многа чаму павучыцца.

Дзмітрый Радкевіч, перакладчык кнігі на беларускую мову, старшыня Савета імамаў Беларусі

З прывітальным словам да прысутных звярнуўся намеснік Старшыні Выканаўчага камітэта СНД Бекетжан Жумаханаў. Ён адзначыў, што юбілей Алішэра Наваі, выбітнага прадстаўніка эпохі Усходняга Рэнесансу, з'яўляецца знамянальнай падзеяй для ўсёй Садружнасці, у якой паяднаныя краіны розных цывілізацыйных плыняў. Бекетжан Жумаханаў звярнуў увагу, што ў СНД надаецца вялікае значэнне такім імпрэзам, якія выступаюць рухаючай сілай, істотным фактарам захавання гістарычнай памяці, папулярызацыі духоўнай спадчыны.

Пра значэнне для ўзбекскага народа бяспечнай спадчыны Алішэра Наваі, пра шырокае святкаванне яго юбілею гаварыў Даніяра Абідаў. Ён, у прыватнасці, з горадасцю за сваю краіну адзначыў, што

ў апошнія гады праводзіцца маштабная работа па глыбокім вывучэнні творчасці Алішэра Наваі. Для таго створаны Міжнародны грамадскі фонд яго імя, а ў адпаведнасці з Пастановай Прэзідэнта Рэспублікі Узбекістан Шаўката Мірзіёева 580-годдзе паэта шырока адзначаецца ў краіне і за мяжой. І тут будзе да месца згадаць пра грунтоўнае інтэрв'ю Даніяра Таджыевіча нашаму часопісу «Мова воінаў стала мовай газеляў» (№ 11–2019). У ім доктар палітычных навук, які сам рос пад уплывам духоўнай спадчыны супляменніка, расказвае пра Алішэра Наваі як пра сонца нацыі. Так вобразна і з вялікай павагай называюць гэтага паэта, філосафа і дзяржаўнага дзеяча цюркамоўныя народы. А, як вядома, без сонца няма жыцця. У часе той шчырай, глыбокай гутаркі мы даведліся і пра тое, што Наваі быў суфіем. А галоўнае для суфіяў, якія хацелі выхаваць ідэальнага чалавека, — гэта пошукі сэнсу жыцця... І важна яшчэ тое, гаварыў наш суразмоўца, што ягоныя творы сцвярджаюць каштоўнасць духоўнага жыцця.

У ходзе ўрачыстасці, прэзентацыі кнігі выступалі таксама Старшыня Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Беларусі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы Сяргей Рачкоў, рэктар Ташкенцкага дзяржуніверсітэта ўзбекскай мовы і літаратуры Шухрат Сіражыдзінаў, перакладчык кнігі на беларускую мову, старшыня Савета імамаў Беларусі Дзмітрый Радкевіч, паслы і пастаянныя прадстаўнікі краін Садружнасці.

У выступленнях падкрэслівалася, што ў сваіх несляротных творах Алішэр Наваі апяваў высокія ідэалы гуманізму, адстойваў агульначалавечыя каштоўнасці, выкарыстоўваючы вялізныя магчымасці, багатыя і прыгажосць роднай мовы, за што трывала заняў годнае месца ў сэрцах мільёнаў чытачоў.

На мерапрыемстве прагучалі вершы і вытрымкі з твораў Алішэра Наваі, а ў фэе будынка штаб-кватэры СНД была разгорнута выстава кніг і арганізавана дэманстрацыя слайдаў, прысвечаных яго творчасці.

Ладзілі гэтую святочную ўрачыстасць пасольства Узбекістана ў Беларусі, Прэзідэнцкая бібліятэка Беларусі, Выканаўчы камітэт СНД.

Сяргей Шычко,
Міхаліна Чаркашына

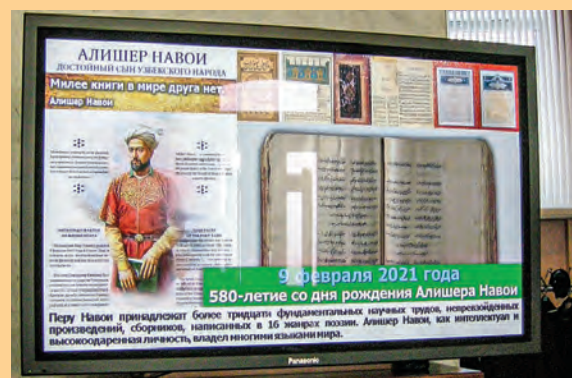
Юбілейная візітка

Выстава кніг з фондаў Прэзідэнцкай бібліятэкі Беларусі

Газетныя публікацыі пра Алішэра Наваі

Да святочнай імпрэзы была падрыхтавана візуальная прэзентацыя, прысвечаная юбіляру

НАСТРОЙ — ДЗЕЛАВЫ

29 гадоў таму — на пачатку 1992-га — былі ўстаноўлены дыпламатычныя адносіны паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай. З той пары многае змянілася, аднак нязменным застаецца вектар плённага ўзаемадзеяння паміж Мінскам і Пекінам. Сёння Кітай з’яўляецца стратэгічным партнёрам Беларусі. Узаемавыгадныя супрацоўніцтва развіваюцца па многіх кірунках, рэалізуецца шэраг важных праектаў.

Шчырая дружба

Мінулы год быў напоўнены падзеямі, што ўмацавалі двухбаковыя адносіны і вывелі іх на больш высокі ўзровень. «Нягледзячы на пандэмію каранавіруса і запаволенне дзелавой актыўнасці ва ўсім свеце, супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь з Кітайскай Народнай Рэспублікай развівалася ўсебакова і дынамічна, забяспечана актыўнае падтрыманне беларуска-кітайскіх палітычных, эканамічных, гуманітарных кантактаў», — адзначылі ў пасольстве.

«Беларусь і Кітай актыўна падтрымліваюць адзін аднаго па розных

пытаннях на міжнароднай арэне, з’яўляючыся надзейнымі стратэгічнымі партнёрамі», — падкрэслілі ў дыпмсіі. «Рэальным сведчаннем шчырай дружбы і ўзаемадапамогі стала накіраванне гуманітарнай дапамогі адно аднаму ў цяжкія часы барацьбы з COVID-19. Беларусь 30 студзеня і 6 лютага мінулага года (фактычна першая ў свеце. — **Аўт.**) прыйшла на дапамогу Кітаю, накіраваўшы па рашэнні Кіраўніка дзяржавы два самалёты з гуманітарным грузам для барацьбы з распаўсюджваннем каранавіруса. А ў красавіку, маі, снежні 2020 года з Кітая ў Бела-

русь былі дастаўлены сродкі медыцынскага прызначэння, уключаючы дапамогу ад Урада, 21 рэгіёну і многіх суб’ектаў гаспадарання КНР», — адзначылі ў пасольстве.

Адметна, што першы Аляксандра Лукашэнку з перамогай на прэзідэнцкіх выбарах павіншаваў менавіта старшыня КНР Сі Цзіньпін. Паводле яго слоў, Беларусь і Кітай — «жалезныя браты і ўсепагодныя партнёры». «Я надаю вялікае значэнне развіццю кітайска-беларускіх адносін і шаную добрыя рабочыя адносіны і асабістую дружбу з Вамі», — адзначыў у пасланні старшыня КНР.

Пляцоўка для доступу

У мінулым месяцы Беларусь і КНР стварылі пляцоўку для адпрацоўкі пытанняў доступу на кітайскі рынак. Першы намеснік Прэм'ер-міністра Беларусі Мікалай Снапкоў пракаментываў вынікі пасяджэння Беларуска-кітайскага міжуродавага камітэта па супрацоўніцтве, праведзенага ў рэжыме відэаканферэнцыі ў сярэдзіне снежня, паведамілі ў прэс-службе Урада. Паводле слоў першага віцэ-прэм'ера, прынятыя ў ходзе пасяджэння рашэнні носяць глыбокі стратэгічны характар, які раскрывае патэнцыял двухбаковага ўзаемадзеяння. «Эксклюзіўным з'яўляецца стварэнне ў рамках міжуродавага камітэта Камісіі па мытным і каранцінным супрацоўніцтве. Гэта практычная пляцоўка для адпрацоўкі ўсіх пытанняў доступу на рынкі КНР, ветэрынара, каранціннага нагляду і лагістычных ланцужкоў», — адзначыў Мікалай Снапкоў.

Старшыня кітайскай часткі міжуродавага камітэта па супрацоўніцтве Го Шэнкунь пацвердзіў прыярытэт-

насць і безумоўную якасць рэалізацыі ў Беларусі за кошт тэхніка-эканамічнай дапамогі КНР двух спартыўных аб'ектаў — нацыянальнага футбольнага стадыёна і басейна міжнароднага стандарту. «Бакі абмеркавалі таксама неабходнасць найхутчэйшага прыцягнення ў эканамічны абарот у Беларусі рэшткаў крэдытных ліній КНР у аб'ёме каля \$4 млрд на канкрэтныя праекты па развіцці сацыяльнай і транспартнай інфраструктуры ў мэтах няўхільнага павышэння ўзроўню жыцця насельніцтва Беларусі», — адзначылі ў прэс-службе Урада.

Драйвер росту

Беларусь разглядае пастаўкі сельгаспрадукцыі ў Кітай як новы драйвер экспарту, заявіў падчас пасяджэння міжуродавага камітэта Мікалай Снапкоў. «У гандлёвым супрацоўніцтве з Кітаем адначасу станючую дынаміку, звязаную са зменай структуры беларускага экспарту: пашыраецца таварная наменклатура, зніжаецца залежнасць ад экспарту калійных угнаенняў. Паступальна павялічваецца аб'ём паставак у Кітай беларускай сельскагаспадарчай прадукцыі», — сказаў Мікалай Снапкоў. Паводле інфармацыі Міністэрства сельскай гаспадаркі і харчавання, аб'ём паставак у Паднябесную на працягу студзеня - лістапада мінулага года склаў 238,7 мільёна долараў.

У развіцці гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва краін на найбліжэйшую перспектыву першы віцэ-прэм'ер акрэсліў шэраг прыярытэтаў, сярод якіх актыўнае прасоўванне экспарту беларускай прадукцыі ў Кітай, пашырэнне допуску на рынак КНР новых катэгорый беларускай ялавічыны, больш хуткая акрэдытацыя беларускага сухога дзіцячага харчавання, павелічэнне квоты на пастаўку цукру ў Кітай.

У якасці ключавых момантаў разглядаюцца выкарыстанне электронных гандлёвых пляцовак як перспектывага механізму двухбаковага гандлю, уключэнне беларускай прадукцыі ў дзяржрэзерв КНР, стварэнне на тэрыторыі Кітая сумесных вытворчасцяў для перапрацоўкі беларускай сыравіны, спрашчэнне гандлёвых працэдур і ліквідацыя гандлёвых бар'ераў, аптымізацыя механізмаў фінансавых разлікаў.

Рэкордны таваразварот

«КНР працягвае захоўваць статус трэцяга па велічыні гандлёвага партнёра Беларусі. Згодна з нашай статыстыкай, аб'ём таваразвароту паміж Кітаем і Беларуссю па выніках 2019 года дасягнуў рэкорднага паказчыка, павялічыўшыся на 58 %. Нягледзячы на ўплыў пандэміі і іншых негатыўных фактараў, са студзеня да канца лістапада 2020 года маштаб двухбаковага гандлю вырас на 9,2 %. Гадавы аб'ём таваразвароту дасягне новага гістарычнага рэкорду», — расказала саветнік па гандлёва-эканамічных пытаннях пасольства КНР у Беларусі Чжаа Цюань.

На яе думку, гандаль сельскагаспадарчай прадукцыі паміж Кітаем і Беларуссю стаў новым яркім момантам двухбаковага абмену таварамі ў новых умовах. Са студзеня да канца лістапада 2020 года аб'ём гандлю сельскагаспадарчай прадукцыі паміж дзвюма краінамі павялічыўся на 61,6 % у параўнанні з аналагічным перыядам 2019-га. Пры гэтым беларускі экспарт вырас на 83,2 %, а імпарт з Кітая скараціўся на 12,6 %.

Чжаа Цюань звярнула ўвагу, што Кітайская міжнародная імпартная выстаўка паступова становіцца важнай пляцоўкай для павышэння пазнавальнасці беларускай прадукцыі на кітайскім рынку. Так, у лістападзе мінулага года беларускія прадпрыемствы, якія працуюць у сферах гандлю паслугамі і харчовай прамысловасці, заключылі пагадненні аб намерах куплі тавараў і паслуг на суму больш чым 31 мільён долараў.

«Паміж дзвюма краінамі супрацоўніцтва ў інвестыцыйнай сферы таксама дасягнула добрых вынікаў. Паводле статыстыкі кітайскага боку, са студзеня да лістапада 2020-га аб'ём прамых інвестыцый кітайскіх кампаній у беларускую эканоміку павялічыўся ў параўнанні з аналагічным перыядам папярэдняга года на 40 %», — паведаміла саветнік па гандлёва-эканамічных пытаннях.

Узорны праект

Адзін з найважнейшых сумесных праектаў — Кітайска-беларускі індустрыяльны парк «Вялікі камень», які старшыня КНР ахарактарызаваў як узорны.

Як заўважыў намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Дзмітрый Крутой, нягледзячы на складаную сітуацыю, абумоўленую пандэміяй каранавіруса, у мінулым годзе Парк працаваў вельмі паспяхова. Вынікі з’яўляюцца даволі высокімі на фоне нават усёй астатняй эканомікі: \$75 млн экспарту, \$300 млн ужо асвоеных інвестыцый, практычна тысяча створаных працоўных месцаў, Br2,5 тыс. — сярэдняя зароботная плата.

«З 68 рэзідэнтаў парка, якія на сёння зарэгістраваныя, 12 адносяцца менавіта да сферы навукі, інавацый, новых, абсалютна ўнікальных распрацовак. Гэта амаль 20 %. Калі б у структуры інвестыцый нашай эканомікі выконвалася такая прапорцыя, я думаю, мы мелі б зусім іншую аддачу і іншую якасць інвестыцыйнага працэсу ў рэспубліцы. Парк ствараўся для рэалізацыі праектаў пераважна пятага і шостага ўкладаў, самых найноўшых распрацовак і інавацый, і ён выконвае сваю місію», — лічыць Дзмітрый Крутой.

Ад аўто да біятэхналогій

«СЗАТ «БелДжы» — прадпрыемства, створанае кітайскай кампаніяй Zhejiang Geely Holding Group, беларускім БелАЗам і іншымі партнёрамі, запойніць прабел у вытворчасці легкавых аўтамабіляў у Беларусі. Праект добра развіваецца, усяго летась «БелДжы» прадала 23 тысячы аўтамабіляў, з якіх 9,2 тысячы ў Беларусі і каля 15 тысяч — у іншых краінах», — паведаміла Чжаа Цюань.

Яна звярнула ўвагу і на тое, што кітайская карпарацыя Midea Group і беларуская кампанія «Гарызонт» стварылі сумеснае прадпрыемства па зборцы бытавой тэхнікі ў свабоднай эканамічнай зоне беларускай сталіцы. Сетка продажаў іх прадукцыі ахоплівае Еўразійскі эканамічны саюз і краіны СНД, частка тавараў таксама прадаецца ў Еўропе. За мінулы год аб’ём рэалізацыі кампаніі склаў \$21 млн.

Поўным ходам вядуцца будаўнічыя работы па праекце «Арганізацыя высокатэхналагічнай аграпрамысловай вы-

нага жылля ў Беларусі з выкарыстаннем бязвыплатнай дапамогі Кітая. «Будаўніцтва пачнецца ў першай палове гэтага года. 20 дамоў на 1166 кватэр будуць узведзены ў шасці рэгіёнах Беларусі на працягу двух гадоў», — растлумачыла яна. На першых двух этапах рэалізацыі праекта ў шасці абласцях і Мінску было пабудавана 38 дамоў на 3286 кватэр, што дазволіла палепшыць жыллёвыя ўмовы больш чым дзесяці тысячам чалавек.

Захар Бурак

Даслоўна

Адбылася тэлефонная размова Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі са Старшынёй Кітайскай Народнай Рэспублікі Сі Цзіньпінам

Кіраўнікі дзяржаў абмяняліся віншаваннямі з нагоды чарговай гадавіны ўстаўлення дыпламатычных адносін паміж Беларуссю і Кітаем (пад знакам гэтай даты і прайшла размова), падрабязна абмеркавалі розныя сферы супрацоўніцтва, як паведамілі ў прэс-службе беларускага Лідара.

Аляксандр Лукашэнка падзякаваў старшыні КНР за падтрымку Беларусі на міжнароднай арэне. Як адзначыў у дадзеным кантэксце кітайскі лідар, толькі народ можа вырашаць і вызначаць будучыню сваёй краіны. У цэлым жа стратэгічныя партнёры Беларусь і Кітай будуць разам супрацьстаяць знешнім пагрозам. Беларусь таксама працягне аказваць Кітаю падтрымку па ўсіх ключавых пытаннях.

Значная ўвага ў размове была ўдзелена сітуацыі з пандэміяй COVID-19. Бакі абмяняліся інфармацыяй аб мерах па супрацьдзеянні распаўсюджванню інфекцыі, якія прымаюцца. Як адзначыў кітайскі Лідар, прычын супакойвацца пакуль няма. КНР пацвердзіла гатоўнасць паставіць у Беларусь вакцыну ад COVID-19 у патрэбным аб’ёме.

Як безумоўна пазітыўны факт Прэзідэнт Беларусі і Старшыня КНР адзначылі рост двухбаковага гандлю. Яны з задавальненнем канстатавалі, што спаду ўдалося не дапусціць нават у складаных умовах пандэміі і зніжэння дзелавай актыўнасці. У якасці прыкладу былі прыведзены пастаўкі беларускай сельскагаспадарчай прадукцыі на кітайскі рынак. Асноўнымі пунктамі росту ў цэлым застаюцца прадукты харчавання і прадукцыя дрэваапрацоўкі. Паспяхова праведзена работа па нападзенні беларускай экспертнай заяўкі, у якую ўвайшлі 88 пазіцый сельскай гаспадаркі, машынабудавання, хімічнай прамысловасці. Таксама лідары абмеркавалі тэму павелічэння аб’ёмаў закупкі КНР у Беларусі калійных угнаенняў. На адпаведную просьбу беларускага боку кітайскія партнёры адказалі гатоўнасцю актыўна прапрацаваць гэтае пытанне.

У цэнтры ўвагі былі і пытанні далейшай рэалізацыі патэнцыялу індустрыяльнага парка «Вялікі камень», які з’яўляецца ключавым элементам удзелу Беларусі ў ініцыятыве «Пояс і шлях». Аляксандр Лукашэнка запэўніў, што Беларусь традыцыйна будзе дзейным удзельнікам ініцыятывы.

З мэтай развіцця міжрэгіянальнага супрацоўніцтва прапанавана абвясціць Год рэгіёнаў Беларусі і Кітая і правесці яго на працягу трох гадоў, з 2021-га да 2023-га. Прэзідэнт Беларусі і Старшыня КНР абмеркавалі і пытанне найбліжэйшай асабістай сустрэчы. З гэтай нагоды пазіцыі таксама цалкам супадаюць: як толькі крыху палепшыцца сітуацыя з пандэміяй, такая сустрэча для абмеркавання ўсіх пытанняў адбудзецца.

БЕЛТА

творчасці поўнага цыклу», інвестарам і генеральным падрадчыкам якога з’яўляецца кітайская кампанія. «Пасля завяршэння будаўніцтва ён стане першым заводам па вытворчасці амінакіслот у Беларусі. Гэта важны стратэгічны праект у біятэхналагічнай галіне ў Беларусі, увод яго ў эксплуатацыю чакаецца ўжо ў першай палове гэтага года», — падкрэсліла саветнік пасольства КНР.

Чжаа Цюань таксама распавяла, што Кітай і Беларусь у найбліжэйшы час маюць намер абмяняцца нотамі паміж урадамі для падпісання трэцяга этапу будаўніцтва сацыяль-

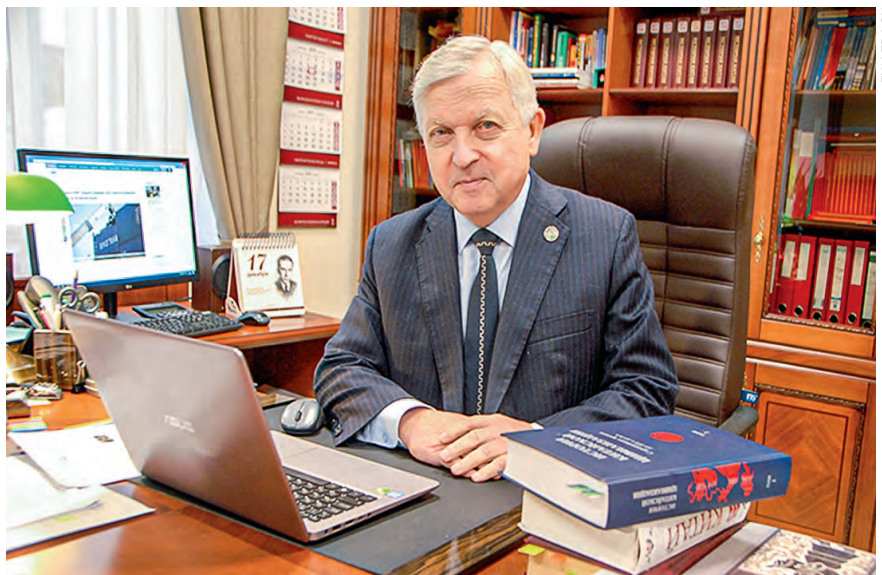

У ІНТАРЭСАХ АБЕДЗВЮХ **КРАІН**

Журналіст Інеса Плескачэўская сустрэлася са старшынёй таварыства дружбы «Беларусь — Кітай», дырэктарам Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ, былым паслом Беларусі ў Кітаі Анатолем Тозікам

Сёння чатырохпавярховы будынак у самым цэнтры Мінска, на вуліцы Рэвалюцыйнай, 11, складана пазнаць: яшчэ пару гадоў таму людзі хуценька прабягалі міма гэтага напаўзакінутага будынка. А цяпер гэта абноўлены светлы дом з вялікімі вокнамі і адзінай такой бібліятэкай. Адзінай, таму што падарыла яе прэс-канцылярыя Дзяржсавета КНР, і гэта самая цікавая бібліятэка па Кітаі ў нашай краіне. У названым будынку ёсць яшчэ шмат чаго такога — адзінага ў сваім родзе, звязанага з Кітаем. Не дзіўна: тут размяшчаецца Рэспубліканскі інстытут кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ (РІКК). Я прыйшла сюды, каб пагаварыць з яго дырэктарам Анатолем Афанасьевічам Тозікам, з якім мы знаёмыя з тых часоў, калі ён працаваў Паслом Рэспублікі Беларусь у Кітаі. Цікаваць да Кітая аб'ядноўвае нас і сёння.

У кожнага свая асабістая гісторыя з'яўлення гэтай краіны ў жыцці. Анатоль Афанасьевіч успамінае, што ў яго жыццё Кітай «уварваўся» ў канцы 2004 года, «калі я быў прызначаны сустаршынёй міжурадавай камісіі па гандлёва-эканамічных адносінах. Але ўпершыню ён паўстаў у 1960-я, калі я вучыўся на гістфаку. Тады савецка-кітайскія адносіны былі вельмі няпростыя — падзеі на Даманскім (востраве. — **Аўт.**), 1969 год, мы з велізарнай трывогай на тое глядзелі. На шчасце, мае настаўнікі сфарміравалі вельмі правільнае стаўленне да гэтага народа, яго культуры. Не ведаю чаму, але ўсё жыццё ўва мне сядзела думка, што я па-

Анатоль Тозік

вінен працаваць у Кітаі, што я там буду. Спачатку гэта здавалася фантазіяй, але, напэўна, калі вельмі чагосьці хочаш...»

Анатоль Тозік не змог расстацца з Кітаем і пасля таго, як вярнуўся ў Беларусь: ён курыраваў пытанні двухбаковага супрацоўніцтва ў рангу віцэ-прэм'ера. Прызнаецца, што калі ў снежні 2014-га сышоў з дзяржаўнай службы, планаваў «пачаць сплываць даўгі сям'і, вельмі шмат назапасілася спраў за дзесяцігоддзі» і «вельмі добра сябе адчуваў» на пасадзе прафесара кафедры дыпламатычнай і консульскай службы. Але потым Штаб-кватэра інстытутаў Канфуцыя ў Пекіне і родны БДУ зрабілі прапанову, ад якой ён не змог адмовіцца: узначаліць інстытут Канфуцыя ў Мінску. У верасні 2019 года інстытут стаў ўзорным.

— Калі аб'яўлялі аб прысваенні нам гэтага звання, намеснік генеральнага дырэктара Штаб-кватэры інстытутаў Канфуцыя сказаў, што сёння Рэспубліканскі інстытут кітаязнаўства БДУ з'яўляецца, мабыць, найлепшым сярод усіх такіх інстытутаў, а іх цяпер у свеце больш за пяцьсот. Гэта прызнанне нашага ўзроўню, якасці адукацыі і працы.

Анатоль Тозік з задавальненнем расказвае пра тое, што ўжо ўдалося, але з яшчэ большым энтузіязмам — аб тым, што трэба будзе зрабіць.

Адзін з новых кірункаў работы, ініцыяваных інстытутам, — падрыхтоўка школьных настаўнікаў кітайскай мовы. Анатоль Тозік упэўнены, што іх у нашай краіне катастрофічна не хапае: «На жаль, сітуацыя такая, што ў шко-

лах гэтую мову вывучае менш за адзін працэнт вучняў. Гэта вельмі сур'ёзная праблема, і адставанне ў дадзенай сферы пачынае стрымліваць увесь комплекс двухбаковага супрацоўніцтва». Выкладчыкаў-кітайцаў рыхтуюць на філалагічным факультэце БДУ і ў Мінскім лінгвістычным універсітэце за кошт бюджэту — усяго чалавек дваццаць штогод. А паколькі падрыхтоўка добрая, «гэтых выпускнікоў з задавальненнем забіраюць кітайскія і беларуска-кітайскія арганізацыі, якія працуюць у нас у краіне, іх у адным Кітайска-беларускім індустрыяльным парку каля сямідзесяці. Толькі ў 30 школах вывучаюць кітайскую мову. Калі я працаваў віцэ-прэм'ерам і прапаноўваў звярнуць на гэта ўвагу, у міністэрстве адукацыі адказвалі, што «ахвотных няма». А калі я прыйшоў сюды, практычна кожны месяц тэлефануюць з якой-небудзь школы, нават з раённых: «Дапамажыце знайсці настаўніка». Гэта значыць, сітуацыя змянілася, людзі пачынаюць разумець, што сёння веданне кітайскай мовы — гэта дадатковая гарантыя, што чалавек знойдзе цікавую работу з нядрэнным заробкам. Таму сёння попыт пачынае апырэджаць прапанову».

І ў РІКК прыдумалі, як яго задаволіць: рыхтаваць настаўнікаў кітайскай з ліку тых, хто ўжо працуе ў школе і выкладае іншую замежную мову. Эксперымент — два гады навучання за кошт бюджэту — пачалі ў 2018 годзе, а летась адбыўся першы выпуск.

Фінансуе гэтую падрыхтоўку Міністэрства адукацыі.

— *Ваши слушачи — з усёй краіны?*

— З усёй, стараемся, каб з кожнай вобласці былі. Заняткі вядуць найбольш кваліфікаваныя беларускія выкладчыкі кітайскай мовы. А кітайскі бок спецыяльна пад гэты праект даслаў некалькі выкладчыкаў з вучонымі ступенямі і званнямі. Мы стварылі кафедру кітайскай мовы, я думаю, што сёння яна — самая моцная ў рэспубліцы. Фармат навучання: два месяцы глыбокага пагружэння ў прадмет у інстытуце, па дзесяць акадэмічных гадзін штодня і два месяцы дыстанцыйна, не завочна: кожны дзень — новыя веды. Раніцай — заданне, увечары — справаздача.

— *Вельмі інтэнсіўна!*

— У 2018 годзе мы набралі невялікую групу, 16 чалавек. Вытрымалі гэтую дыстанцыю трынаццаць — добрая лічба (*усміхаецца*). Два чалавекі сышлі па хваробе, а аднаго мы адлічылі за тое, што прапусціў заняткі без уважлівай прычыны. У першы тыдзень яго адлічылі, і два гады я быў спакойны. Цяпер навучаюцца ўжо другі і трэці наборы, 60 чалавек — яны такія няўрымслівыя, ім вельмі цікава. Я чытаю там курс краіназнаўства, мне вельмі падабаецца аўдыторыя. У іх, у адрозненне ад студэнтаў, іншая матывацыя. Студэнты яшчэ думаюць — трэба гэта ім будзе ці не, таму што ўсходазнаўства — вузкая спецыяльнасць. А гэтыя ўжо да-

рослыя людзі, яны разумеюць, што ім гэта трэба. У такой аўдыторыі я, як педагог, адчуваю максімальнае прафесійнае задавальненне, разумею сваю патрэбнасць. Таму вырашыў яшчэ ўзяць і курс гісторыі Кітая: не хачу з імі расставацца.

— *Пра матывацыю вельмі цікава...*

— Яны разумеюць, што адна мова — гэта адна нага, а іншая, ды яшчэ кітайская, — другая, і яны будуць цвёрда стаяць на зямлі. Я лічу, што гэта вельмі важна для выкладчыкаў такіх моў, як іспанская, французская, нямецкая. Імкненне дзяцей вывучаць гэтыя мовы змяншаецца, таму настаўнікі аказаліся ў няпростай сітуацыі. Адна з нашых выпускніц, атрымаўшы дыплом, сказала: «Вялікі вам дзякуй. Я выкладала нямецкую, а ў школе бацькі адмаўляюцца ад яе. І я збіралася ісці выхавальніцай у дзіцячы садок, а цяпер мяне запрасілі ў гімназію». Адную выпускніцу запрасілі выкладаць у Палескі ўніверсітэт, другую — у Інстытут кантролю ведаў. Усе — гэта была мая прынцыповая пазіцыя — здалі міжнародны кваліфікацыйны экзамен HSK, прычым на 4–5 узровень. З чацвёртым узроўнем прымаюць у многія кітайскія ўніверсітэты, а з пятым — у любы кітайскі ўніверсітэт можна паступаць без папярэдняй падрыхтоўкі. Так што гэты праект атрымаўся. Да таго ж нашы выпускнікі пацвярджаюць: узровень падрыхтоўкі, які мы даём, не ніжэйшы, чым на філалагічным факультэце БДУ ці ў МДЛУ. Па гэтым кірунку

ZVIAZDA.BY

наш інстытут будзе працаваць і надалей.

— **Пандэмія каранавіруса прыму-сіла інстытут шукаць новыя формы навучання?**

— Мы вырашылі паспрабаваць дыстанцыйнае выкладанне — каб людзі маглі пазнаёміцца з мовай без выдачы дыплама. Кітайскія выкладчыкі аказаліся больш падрыхтаваныя да пераходу на дыстанцыйнае навучанне. За імі падцягнуўся і наш дружны калектыў. Бо мы можам людзям, якія ведаюць рускую мову, даць магчымасць вывучаць кітайскую, дзе 6 яны ні знаходзіліся, нават у Аўстраліі.

— **То-бок, вы замахваецеся...**

— Замахваемся, ды па-сапраўднаму (усміхаецца). Яшчэ адзін кірунак, якім даўно займаемся — вывучэнне Кітая, перш за ўсё вопыту палітыкі рэформаў і адкрытасці, з пункту гледжання магчымасці рэалізацыі гэтага вопыту ў нас у краіне. Нам цяпер вельмі важна сфарміраваць нацыянальную школу кітаязнаўства. Кітай сёння імкліва рухаецца да статусу краіны нумар адзін на планеце, і ад яго вельмі многае будзе залежаць у будучыні.

Ну а для нас важныя яго эканамічны, тэхналагічны і інвестыцыйны патэнцыялы. Але гэтую краіну трэба ведаць, і ведаць не на ўзроўні выказвання сяброўства — для гэтага яе трэба вывучаць, вывучаць глыбока. Гэта іншая цывілізацыя, сістэма каштоўнасцяў, калі хочаце, іншая сістэма міжасобасных, карпаратыўных зносін. Трэба ведаць стан асобных галін, іх магчымасці, узровень тэхналогій, каб можна было актыўна выкарыстоўваць усё гэта ў інтарэсах сваёй краіны — канешне, па прынцыпе ўзаемавыгады, узаемнай зацікаўленасці. Я лічу, што апошняе — вялікая стратэгічная задача. Такой школы ў краіне пакуль няма.

Можа быць, ён адыграе вырашальную ролю ў тым, выйдзе чалавецтва з глыбокага сістэмнага крызісу ці не.

Яшчэ адзін новы кірунак работы інстытута — інфармацыйна-аналітычнае суправаджэнне практычнага двухбаковага супрацоўніцтва. Аўторак абвешчаны кансультацыйным днём — пакуль кансультацыі даюць бясплатна, галоўная мэта, па словах Анатоля Тозіка, — «паглядзець, што людзі хочуць і што мы можам. Цікаваць ёсць, але пакуль вельмі невялікая. Ці то не ведаюць нас, ці то праз пандэмію ўсё затар-

мазілася. Гэта мяне вельмі непакоіць, таму што пандэмія скончыцца, а нашы адносіны з Кітаем — стратэгічныя, і я баюся, каб за гэты час мы не адкаціліся ў аб'ёме, дынаміцы і структуры гэтых адносін».

Мы ідзём па будынку інстытута — шырокія калідоры, утульныя аўдыторыі, абсталяваныя па апошнім слове тэхнікі, і Анатоля Афанасевіч не хвае гонару: тут можна праводзіць міжнародныя канферэнцыі самага

дзян з Кітаем, але і каб кітайскіх грамадзян знаёміць з Беларуссю — з беларускай мовай, культурай, з краінай наогул. Вось-вось у Выдавецкім цэнтры БДУ павінен выйсці падрыхтаваны ў Інстытуце падручнік беларускай мовы для кітайскіх студэнтаў.

Сёння ў Кітаі — і гэтая інфармацыя, упэўнена, здзівіць многіх — у 14 універсітэтах працуюць цэнтры вывучэння Беларусі, беларускай мовы і культуры. Беларускую мову вывуча-

Урачыстае адкрыццё новага будынка РІКК. На фота Анатоля Тозік і намеснік інстытутаў Канфуцыя Чжао Гочэн

высокага ўзроўню: вось спецыяльныя кабінкі для забеспячэння сінхроннага перакладу, вось экраны для відэасувязі з усім светам. Тут жа працуе кнігарня, якая спецыялізуецца на выданнях аб Кітаі міжнароднага выдавецтва «Шанец»: вялікі выбар навучальных дапаможнікаў для тых, хто вывучае кітайскую мову, і шмат кніг на конт традыцыі і культуры вялікай краіны. Крама адкрытая для ўсіх — не толькі для тых, хто вучыцца ў інстытуце.

— Фактычна па нашай просьбе ў Беларусі было заснавана выдавецтва «Усходняя культура». Я стараюся прыцягваць сюды ўсё, што звязана з Кітаем. Запрасілі студэнтаў філалагічнага факультэта, якія навучаюцца па спецыяльнасці «кітайская мова», каб яны адчулі сябе ў гэтай атмасферы. Ёсць і яшчэ адзін кірунак, які я лічу вельмі важным. Гэта прапаганда Беларусі ў Кітаі. Маё глыбокае перакананне, што задача інстытутаў Канфуцыя і перш за ўсё нашага інстытута не толькі ў тым, каб знаёміць беларускіх грама-

дзян у Пекіне, Шанхаі, Цяньцзіне, Сіяні і іншых гарадах. А яшчэ — «я зараз такімі напышлівымі словамі скажу», — усміхаецца Анатоля Афанасевіч:

— Хутка выходзіць вялікі навучальны кітайска-беларускі і беларуска-кітайскі слоўнік, падрыхтаваны нашым Інстытутам сумесна з Інстытутам мовазнаўства НАН Беларусі. У нашым двухбаковым супрацоўніцтве гэта насамрэч з'ява. Я лічу, вельмі важная. Мы — суверэнная дзяржава. Так, у нас дзве дзяржаўныя мовы, але першай у Канстытуцыі запісана беларуская, гэта мова тытульнай нацыі. Але да сённяшняга часу ў нас такога слоўніка не было.

Калі я, уражаная разнастайнасцю кірункаў работы, развіталася з Анатолем Тозікам, ён сказаў: «Я тут працую ў інтарэсах сваёй краіны і ў інтарэсах Кітая таксама, але толькі па тых кірунках, праблемах, тэмах, якія адпавядаюць інтарэсам абедзвюх краін».

Інеса Плескачэўская

МАЙ ВАН ФАН: «ЦЯЖКА ЗНАЙСЦІ СУЧАСНАГА ПІСЬМЕННІКА, ЯКОГА ЛЮБЯЦЬ УСЕ...»

В'етнамскі паэт Май Ван Фан нарадзіўся ў 1955 годзе ў Кімшоне (правінцыя Ніньбінь). Гэта дэльта Чырвонай ракі, Паўночны В'етнам. Сем гадоў служыў у войску, у пяхоце. Затым паступіў у каледж замежных моў, на факультэт лінгвістыкі і рускай культуры. У 1983 годзе прыехаў у Мінск. Вучыўся ў педагагічным інстытуце.

Цяпер жыве і працуе ў горадзе Хайфон (В'етнам). Аўтар 16 паэтычных кніг, выдадзеных на роднай мове. Многія творы Май Ван Фана перакладзены на мовы народаў свету — англійскую, французскую, рускую, беларускую, украінскую, іспанскую, нямецкую, шведскую, галандскую, албанскую, кітайскую, бенгальскую ды іншыя.

У Мінску рыхтуецца да выдання кніга вершаў в'етнамскага паэта ў перакладзе на беларускую мову.

— **Што хвалюе сучасных в'етнамскіх пісьменнікаў?**

— Дзякую за пытанне. Цяпер наша краіна імкнецца ісці ў нагу з астатнімі, нацэлена на сусветную інтэграцыю. Так, мы ўсё яшчэ пакутуем ад наступстваў бесперапынных жорсткіх войнаў, якія былі ў мінулым, і, як краіны з маленькай плошчай, В'етнам знаходзіцца пад моцным уплывам шматпалярнага свету, глабалізацыі — як у пазітыўным, так і ў негатыўным сэнсе. У дадзены момант ва Усходнім (Паўднёва-Кітайскім) моры знаходзяцца шмат кітайскіх ваенных караблёў, зондаў і буравых устаноў. Яны ўрываюцца ў тэрытарыяльныя воды і выключныя эканамічныя зоны В'етнама. Гісторыя паказвае, што агульнанародны лёс напрамую ўплывае на лёс асобнага грамадзяніна В'етнама. Сапраўды гэтак жа, як унутраны свет кожнага чалавека з'яўляецца асноўнай адзінкай, крышталізуецца каштоўнасць і духоўная сіла нашага народа. Пра тое і пішуць сучасныя в'етнамскія пісьменнікі, малюючы ўсе аспекты жыцця, закранаюць і паверхневыя, і глыбокія хвалюючыя кожнага тэмы. Так што, тэматыку пісьменніцкіх прац у В'етнаме усё гэта і складае.

— **Што ляжыць у аснове сучаснай в'етнамскай літаратуры: проза, паэзія ці дакументальная літаратура?**

— Усе тры згаданыя літаратурныя формы. Аднак проза заўсёды была асноўнай дэталлю, механізмам у велізарнай літаратурнай «машыне». Дзякуючы асаблівасцям жанру, як вядома, проза дазваляе пісьменніку пашырыць амплітуду прасторы і часу, найбольш ярка асвятліць гісторыю і сучаснасць, а таксама прадказаць, што будзе ў далейшым.

— **Якія тыражы ў кніг прозы і паэзіі? Наколькі адрозніваюцца яны з накладамі кніг, што выдаваліся напрыканцы XX стагоддзя?**

— Я не магу дакладна сказаць, колькі кніг прозы ці паэзіі выдаецца кожны год. Паводле статыстыкі Выдавецкага кіравання В'етнама ў 2018 годзе было апублікавана каля 32 000 назваў кніг з накладам больш за 390 мільёнаў асобнікаў. Гэта на 20,6 % больш па колькасці кніг і на 24,7 % — па памеры накладаў у параўнанні з дадзенымі 2017 года. Рост, пагадзіцеся, прыкметны. Такім чынам, кожны год колькасць кніг павялічваецца ў параўнанні з папярэднім, і, вядома, значна перавышае накладныя вы-

Правінцыя Ніньбінь, В'етнам

дання, апублікаваных напрыканцы 20-га стагоддзя. У такіх вялікіх гарадах, як Ханой і Хашымін утварыліся цэлыя «кніжныя кварталы» і «кніжныя вуліцы». З 2014 года прэм'ер-міністр В'етнама абвясціў 21 красавіка кожнага года «Днём кнігі ў В'етнаме».

— *Прызнацца, гэта ўражае, бо ва ўсіх краінах кажуць пра падзенне тыражоў. А ці існуе ў В'етнаме праблема дзіцячага чытання? Ці не сышлі дзеці канчаткова ў інтэрнэт?*

— У нас, в'етнамцаў, ёсць трывалая традыцыя — любіць кнігі. Са старажытных часоў з нагоды навагодніх святаў, дзён нараджэння ці пачатку новага навучальнага года дарослыя дораць кнігі і ручкі маленькім дзецям з пажаданнямі быць паслухмянымі, старанна вучыцца і атрымліваць шмат ведаў. Але, так, нашы дзеці часта чытаюць кнігі і ў інтэрнэце. І я вельмі хвалюся, што іх часцяком зацягваюць коміксы з мінімальнай колькасцю тэксту, асабліва японскія коміксы. Акрамя таго, мяне трывожыць, што з прычыны камп'ютарызацыі нашы нашчадкі пакутуюць ад ранняй блізарукасці.

— *Наколькі актыўна ў вас развіваецца дзіцячая літаратура?*

— Нашы пісьменнікі, напэўна, пішуць павольней, чым таго патрабуе чаканне і патрэбы дзяцей... У прыватнасці, пісьменнік Нгуен Нхат Ань напісаў больш за 50 кніг для юных чытачоў. Яго кнігі перакладзены на некалькі азіяцкіх моў, такіх, як японскую, кітайскую, карэйскую, тайскую і гэтак далей. Нашы выдаўцы імкнуцца актыўна перакладаць дзіцячую літаратуру ўсіх кантынентаў. Тым не менш у кожнай сям'і ўсведамляюць неабходнасць стварэння асаблівай, менавіта в'етнамскай нішы з яе гістарычнымі апавяданнямі, казкамі, легендамі, народнымі песнямі, прыказкамі... Тое неабходна для выхавання падрастаючага пакалення ў павазе да нацыі, любові да Радзімы і краіны.

— *Ці карыстаюцца папулярнасцю ў чытачоў перакладныя кнігі?*

— Так, перакладная літаратура карыстаецца ў нашых чытачоў вялікім попытам. Магчыма, у свеце няма ніводнага значнага твора, які не быў бы перакладзены на в'етнамскую мову. Акрамя дзяржаўных выдавецтваў існуюць і прыватныя кніжныя прадпрыемствы. Яны лічацца дынамічнымі і адчувальнымі да рынкавага попыту. Акрамя таго, у В'етнаме ёсць нямала інтэлектуалаў, якія чытаюць арыгінальныя тэксты непасрэдна на англійскай, рускай і французскай мовах.

— *Наколькі трывалымі з'яўляюцца сувязі в'етнамскай літаратуры з літаратурамі Кітая, Японіі, Індый?*

— Сувязь паміж в'етнамскай літаратурай і літаратурай згаданых краін аналагічная сувязі рускай літаратуры з беларускай або еўрапейскай — з амерыканскай. Нашы кнігавыдаўцы, гандляры і перакладчыкі заўсёды былі актыўнымі і прафесійнымі. Магчыма, яны «пакрылі» ўвесь свет у галіне адбору кніг для в'етнамскіх чытачоў.

— *Ці ведаюць у В'етнаме Васіля Быкава, Святланы Алексіевіч, іншых беларускіх пісьменнікаў?*

— Яшчэ ў васьмідзясятых гады мінулага стагоддзя ў В'етнаме былі перакладзены і апублікаваны дзве кнігі Уладзіміра Караткевіча — «Чазенія» і «Дзікае паляванне караля Стаха». Творы Васіля Быкава таксама былі перакладзены і апублікаваны ў В'етнаме. У апошнія гады ў В'етнаме

было выдадзена шмат кніг Нобелеўскага лаўрэата 2015 го-

да ў галіне літаратуры Святланы Алексіевіч. Усе яны былі цёпла прыняты нашымі чытачамі. Напрыклад, «Чарнобыльская малітва. Хроніка будучыні», «Апошнія сведкі». Яе кніга «У вайны не жаночы твар» была перакладзеная ў другі раз з арыгінала без скажэнняў і шмат разоў перавыдавалася.

— *Ці захавалася ў В'етнаме сістэма дзяржаўнай падтрымкі кнігавыдання?*

— Дзяржаўная сістэма падтрымкі кнігавыдання функцыянуе добра. Выдаўцы і кнігандляры часта спансуюць публікацыю кніг. Саюз пісьменнікаў В'етнама і рэгіянальны асацыяцыі пісьменнікаў часта аказваюць падтрымку аўтарам — напрыклад, аплачваюць пісьменнікам дарогу і размяшчэнне ў розных творчых камандзіроўках.

— *Ці існуе сістэма літаратурных прэмій?*

— Так, ёсць шмат літаратурных прэмій на розных узроўнях. Існуе, напрыклад, Дзяржаўная прэмія імя Прэзідэнта Хо Шы Міна. Саюз пісьменнікаў В'етнама і рэгіянальны асацыяцыі пісьменнікаў таксама праводзяць штогадовыя ўзнагароджвання. Ёсць стыпендыі Міністэрстваў і ведамстваў, правінцый і гарадоў, якія выдаюцца на працягу года або раз у 3–5 гадоў. Акрамя таго, у газетах і літаратурных часопісах часта праходзяць розныя літаратурныя конкурсы.

— *Які твор у сучаснай в'етнамскай літаратуры карыстаецца цяпер найбольшай папулярнасцю?*

— Перавага шмат у чым залежыць ад жанру, і кожнае пакаленне чытачоў выбірае для сябе свае любімыя творы. Маладыя людзі часта чытаюць зусім іншыя кнігі, чым тыя, якія чытала папярэдняе пакаленне. Калі вы праведзяце сацыялагічнае апытанне, цяжка будзе знайсці сучаснага пісьменніка, якога любяць усе. Я лічу гэта добрай прыкметай дэмакратычнага і ліберальнага літаратурнага жыцця.

Гутарыў Кірыл **Ладуцька**

У ЧЫМ ФЕНОМЕН?

Гор няма, а гарналыжны спорт ёсць

Гарналыжны спорт у нас пачаўся з пасёлка Зялёнае, дзе ў 1955 годзе энтузіясты-аматары Віктар Падшыбякін, Анатоль Алтухоў і Юрый Пярмінаў арганізавалі першыя спаборніцтвы. Адзін з трох бацькоў-заснавальнікаў гарналыжнага спорту Юрый Пярмінаў стаў першаадкрывальнікам знакамітай трасы ў пасёлку Раўбічы. Віктар Падшыбякін — трэнер першай зборнай каманды. У 1960-х гарналыжны спорт стаў набіраць хуткасць — спартсмены пачалі паказваць першыя поспехі на міжнародных спаборніцтвах, фарміраваліся судзейскія брыгады, удасканальвалася інфраструктура.

Прадаўжае жыць і развівацца

У 1998 годзе беларускія гарналыжнікі ўпершыню выступілі на Алімпійскіх гульнях у японскім Нагана, Ігар Юдзін фінішаваў 36-м у супергіганце. Па заканчэнні спартыўнай кар’еры ён стаў першым старшынёй Беларускай федэрацыі гарналыжнага спорту і снаўборда, чым здзівіў многіх, даказваючы, што гарналыжнікі могуць трэніравацца і на беларускім рэльефе. І як паказала практыка, меў рацыю. У 2010 годзе на Алімпійскіх гульнях у канадскім Ванкуверы Беларусь прадстаўлялі Марыя Шканавя і Лізавета Кузьменка. У алімпійскі Сочы разам з Марыяй Шканавай адабраўся Юрый Данілачкін. Беларускі дуэт прадстаўляў краіну і на Алімпійскіх гульнях 2018 года ў карэйскім Пхёнчхане.

Праз 66 гадоў гарналыжны спорт у Беларусі працягвае жыць і развівацца, дзякуючы энтузіязму спартсменаў, трэнераў і кіраўніцтва. Скептыкам гэта можа здацца алагічным — як у краіне, дзе гара Дзяржынская вышынёй

345 метраў лічыцца самым высокім пунктам, можна развіваць гарналыжны спорт? Аднак адсутнасць гор — не перашкода. Начальнік каманды — старшы трэнер нацыянальнай каманды Беларусі па гарналыжным спорце і снаўбордзе Аляксандр Наканечны расказаў, чым жыве гарналыжны спорт і ці сапраўды яго аснова — энтузіязм усіх датычных.

«Многія лічаць, што развіваць гарналыжны спорт можна толькі там, дзе ёсць горы. У Беларусі створаны ўмовы для развіцця горных лыжаў і снаўборда і далучэння насельніцтва да гэтых відаў спорту. У нас ёсць цэнтры з неабходнай інфраструктурай — гарналыжны цэнтр «Сонечная даліна» ў Мінску, цэнтры ў Раўбічах, Сілічах, Лагойску, Віцебску, Магілёве, Мазыры, Гродне. Гэтых умоў дастаткова для пачатковага этапу падрыхтоўкі спартсменаў да 12 гадоў. Далей падрыхтоўка спартсменаў пераносіцца ў горныя краіны для трэніровак на больш крутых і працяглых схлонах. Прафесійным спартсменам патрэбны больш яўныя перапады вышынь і больш працяглыя трасы з рознымі варыянтамі падсілаючай паверхні, (напрыклад, залітыя вадой ледзяныя трасы), чым ёсць на нашых аб’ектах. Гэтае пытанне мож-

БЕЛТА

на вырашыць, калі ёсць дадатковыя рэсурсы», — адзначае Аляксандр Наканечны.

Навучыцца азам гарналыжнага спорту можна ў многіх мясцінах раўніннай тэрыторыі Беларусі. Дзіцяча-юнацкія спартыўныя школы з аддзяленнямі гарналыжнага спорту і снаўборда ёсць у сталіцы і Мінскай вобласці, Магілёве. У спецыялізаваных вучэбна-спартыўных установах займаецца каля 200 дзяцей па ўсёй краіне. На жаль, толькі адзінкі вырастаюць у прафесійных спартсменаў.

Усяго ў гарналыжным спорце шэсць дысцыплін. У Беларусі развіваюцца толькі тэхнічныя: слалам, паралельны слалам і слалам-гігант. Слалам прадугледжвае спуск з гары на лыжах па трасе даўжынёй 450–500 метраў, размечанай варотамі. Падчас праходжання трасы спартсмен павінен праехаць праз усе вароты. Слалам-гігант мае такія ж самы прынцып і адрозніваецца патрабаваннямі да трасы. Для слалама перапад вышынь паміж стартаў і фінішам павінен быць 60–150 метраў, у слаламе-гіганце — ад 300 метраў. Развіваць хуткасныя дысцыпліны, напрыклад скарасны спуск, у Беларусі немагчыма. У краіне няма схілаў з патрэбнай працягласцю і перападам вышынь. Такія дысцыпліны папулярныя ў альпійскіх краінах, дзе гэта дазваляюць рабіць прыродныя ўмовы. Стварыць іх штучна — складана і доўга.

Трэнажор — сябар беларускага гарналыжніка

Да спаборніцтваў беларускія гарналыжнікі рыхтуюцца за мяжой. А ўдасканалваць фізічную форму яны могуць дома. У Раўбічах ці ў гарналыжным цэнтры «Сонечная даліна» ёсць усе неабходныя ўмовы для паўнацэнных і плённых заняткаў агульнай і спецыяльнай фізічнай падрыхтоўкай, катання на роліках, адпрацоўкі скачкоў. Спецыяльны трэнажор IMOOVE, усталяваны ў «Сонечнай даліне», развівае і ўдасканалвае мноства спецыяльных якасцяў спартсмена. «Трэнажор поўнасю капіруе біямеханіку і фізіку руху на лыжах. На ім можна правесці свае сілы, рыхтаваць мышцы да нагрузак, бо ўсё пачынаецца з іх. Працуючы на ім, можна добра развіць свой фізічны стан. Атрыманыя на ім навыкі лёгка прымяняюцца на трасе. З

дапамогай трэнажора спартсмен псіхалагічна настройваецца да адчування сябе на лыжах. А калі чалавек гатовы і псіхалагічна, і фізічна, траўматызм зводзіцца да мінімуму», — расказвае Аляксандр Наканечны.

На такім трэнажоры найлепшыя гарналыжнікі рыхтуюцца да спаборніцтваў. А для няспешнай снегам Беларусі, ён незаменны на ўсіх перыядах падрыхтоўкі. Хоць зразумела, што ніводзін трэнажор цалкам не заменіць горы.

Прыма гарналыжнага спорту

У беларускага гарналыжнага спорту — жаночае аблічча, аблічча Марыі Шканавай. Яна — лідар і галоўная падзея спорту. Марыя — адзіны член нацыянальнай каманды, і асноўная ўвага ўдзяляецца менавіта ёй. «Падрыхтоўка спартсменаў сусветнага ўзроўню патрабуе значных фінансавых сродкаў — трэніровачныя зборы, спаборніцтвы, экіпіроўка. Таму мэтазгодна сканцэнтравана на спартсмене, які ўжо не раз пацвярджаў сваё спартыўнае майстэрства і можа дасягнуць высокіх вынікаў», — тлумачыць Аляксандр Наканечны.

З 2008 года ўраджэнка расійскага Магнітагорска выступае за Беларусь. За 12 гадоў яна выступіла на трох Алімпійскіх гульнях, заваявала поўны камплект узнагарод Сусветнай універсіяды 2017 года, паказала высокія вынікі на многіх міжнародных спаборніцтвах. Цяпер Марыя выступае на этапах Кубка свету, рыхтуецца да чэмпіянату свету, запланаваў на люты. На планетарным першынстве Марыя будзе выступаць у трох дысцыплінах — сваім любімым слаламе, слаламе-гіганце і паралельным гіганцкім слаламе.

Новы год пачаўся для Марыі паспяхова, на пачатку студзеня на этапе Кубка Еўропы яна заняла 9-е месца — гэта найлепшы асабісты вынік на этапах Кубка Еўропы.

«Вядома, мне хочацца, каб у нашай нацыянальнай камандзе была канкурэнцыя, толькі так можна паляпшаць свае вынікі. Непасрэдна на лыжах я заўсёды трэніруюся за мяжой побач з іншымі камандамі, таму нават па-за спаборніцтвамі мне хапае канкурэнцыі. Цяпер у Беларусі ёсць перспектывы дзеці, з якіх у будучым пры правільным падыходзе могуць вырасці моцныя гарналыжнікі.

На папярэднім этапе Кубка Еўропы я паказала сапраўды добры вынік. Але, як і любому спартсмену, мне хочацца большага. Цяпер я планерна рыхтуюся да чэмпіянату свету, наперадзе яшчэ некалькі этапаў Кубка Еўропы».

пы. Некаторыя моманты яшчэ трэба дараваць. Цяпер у мяне шмат сходаў, я не даяджаю да канца трасы і дапускаю памылкі. Мы з трэнерам мяркуем, гэта звязана з тым, што ў падрыхтоўчы перыяд праз пандэмію каранавіруса я мала стаяла на лыжах, бо пазней пачала спецыяльную падрыхтоўку. Мы актыўна над гэтым працуем, і да чэмпіянату свету ўсё недахопы будуць выпраўлены.

Усе мае мэты на 2021 год звязаны са спортам. Пасля чэмпіянату свету пачну рыхтавацца да Алімпійскіх гульняў 2022 года ў Пекіне. Ліцэнзія ў мяне ўжо ёсць, план-мінімум выкананы, і я думаю аб плане-максimumе — не проста паехаць на Алімпіяду, а паказаць там дастойны вынік», — падзялілася Марыя Шканава.

Адзін на трампліне — воін

Разам з гарналыжным спортам развіваецца і снаўборд. У краіне папулярныя дзве дысцыпліны: слоўпстайл і біг-эйр. Абедзве прадугледжваюць выкананне акрабавых трюкаў падчас скачка з трампліна. Розніца ў тым, што ў слоўпстайле скачкі выконваюцца на трамплінах, контр-нахілах, парэнчах, паслядоўна размешчаных на працягу трасы. Абедзве дысцыпліны — алімпійскія. Пакуль з беларускіх спартсменаў на алімпійскае выступленне можа прэтэндаваць толькі Павел Анішчанка. У 2017 годзе ён заваяваў першы для Беларусі мужчынскі медаль еўрапейскага ўзроўню — бронзу этапу Кубка Еўропы. Цяпер галоўная мэта спартсмена — заваяванне ліцэнзіі на Алімпійскія гульні 2022 года ў Пекіне. Па словах Аляксандра Наканечнага, задача амбіцыйная, але рэальная.

«Павел Анішчанка — наш самы яскравы снаўбардзіст, ён жа член нацыянальнай каманды. Астатнія пакуль падцягваюцца да яго ўзроўню. У нашай краіне ёсць умовы

Марыя Шканава

для развіцця спартсменаў. У нас ёсць глабальныя задумкі па аснашчэнні Рэспубліканскага цэнтра алімпійскай падрыхтоўкі па зімовым відах спорту «Раўбічы» нахільнай паветранай падушкай. Сусветная практыка развіцця снаўборда паказвае, што яна дазваляе павышаць складанасць скачкоў і лепей рыхтавацца да спаборніцтваў. Да таго ж, такая падушка эканаміць грошы на вучэбна-трэніровачныя зборы на замежных аналагічных базах. Такім чынам, мы плануем стварыць сваю базу для развіцця снаўборда, што прыцягне больш людзей да гэтага віду спорту.

Снаўборд — складанакардынацыйны спорт, да таго ж ён суб'ектыўны. Снаўборд — гэта не толькі спорт, гэта спосаб жыцця. Паспяховыя спартсмены жывуць на схіле, пастаянна катаюцца, слізгаюць «фігурамі», скачуць з усяго, з чаго можна. Для папулярызавання свайго спорту яны ініцыююць стварэнне паркаў, летам трэніруюцца на вейкбордзе», — расказвае Аляксандр Наканечны.

Век жыві — век вучыся

У сучасным спорце нікога не здзівіць запрашэннем легіянераў. Не навіна гэта і для гарналыжнага спорту. Разам з Марыяй Шканавай на Алімпійскія гульні ў Сочы і Пхёнчхан ездзіў Юрый Данілачкін, які ў 2010 годзе змяніў расійскае спартыўнае грамадзянства на беларускае. Па словах старшага трэнера нацыянальнай каманды, за 11 гадоў падыход змяніўся: «Цяпер мы стараемся мінімізаваць практыку запрашэння легіянераў. Калі запрашаем спартсмена, трэба разумець, што ў яго ўжо ўкладлі працу, фінансы, заклалі пэўныя навыкі. Так, а чаму мы не можам рабіць тое ж самае? Цяпер мы шукаем таленавітых дзяцей у рэгіёнах, каб вырасці з іх будучых моцных спартсменаў. Так, для гэтага патрэбны рэсурсы, але нам дапамагае Міністэрства спорту і турызму, мы прыцягваем спонсараў. У спорце нічога не атрымліваецца, калі проста пстрыкнуць пальцамі, трэба пастаянна працаваць».

Супрацоўніцтва з замежнымі калегамі ў Беларускай федэрацыі гарналыжнага спорту і снаўборда інтэлектуальнае. Аляксандр Наканечны ўпэўнены, без абмену вопытам нічога не атрымаецца: «Адна з найлепшых школ гарналыжнага спорту — славенская. У іх высакласныя спецыялісты, самая свежая інфармацыя. Яны пастаянна праводзяць даследаванні і не баяцца ўкараняць інавацыі. Ёсць чаму павучыцца ў калег з Аўстрыі, ЗША, Швейцарыі, Нарвегіі, Швецыі — яны сусветныя лідары. Мы стараемся браць нешта карыснае і тое, што падыходзіць нам ад кожнай школы, каб беларускія спартсмены маглі засвойваць і прымяняць найлепшыя тэхнічныя прыёмы і ўдасканальваць якасць сваіх выступленняў. Працы шмат і ў спартсменаў, і ў трэнераў, і ў федэрацыі, але пад'ём наверх лёгка не бывае».

Валерыя **Сцяцко**

БЕЛТА

ЗАСТЫЛАГА ІМГНЕННЯ ПРЫГАЖОСЦЬ

У Цэнтральным батанічным садзе НАН Беларусі прайшла
выстава лядовых і снежных фігур

Ёсць у Мінску месца, куды не ступала нага чалавека — якраз такое ўражанне ад нашага Цэнтральнага батанічнага сада. І няхай яму ўжо амаль сто гадоў (афіцыйная дата стварэння — 17 красавіка 1932 года), і кожны сталічны жыхар ведае, дзе батсад знаходзіцца, усё роўна, трапляючы туды, здаецца, што прырода там першародная. І гэта, памойму, выдатны прыклад таго, як чалавек можа гарманічна ўплываць на сяду свайго жыхарства, не руйнуючы, а наадварот — удасканальваючы яго.

З такімі думкамі блукала я па заснежаных сцежках батсада ў пошуках алеі з лядовымі фігурамі. На пачатку лютага там праходзіў VI Фэстываль-конкурс «Свет крышталяў». Працавалі майстры там над скульптурамі з лёду тыдзень. Наогул, іх стварэнне — праца не аднаго чалавека. Восем прафесійных і дзесяць студэнцкіх каманд скульптураў варажылі над ледзянымі грудамі. У якасці «чароўнай палачкі» выкарыстоўвалі стамескі, нажы, разцы, прамашліфавальныя машыны і «часалкі». А сам лёд у выглядзе велізарных блокаў — рачны або штучны — прывозілі на спецмашынах. Кожны — па 120 кг!

Тыдзень работы ва ўмовах мінус 15 і — вуаля! — справа і злева ўздоўж шырокай сцежкі на наведнікаў глядзяць

бегемоты, сланы, ваўкі ды мядзведзі. Ёсць нават птушкалоў, а побач з ім — скульптура вольнай птушкі, якую выпусцілі ў неба чыесці клапатлівыя рукі. Тут жа стаіць і не растае велізарны снежны прас вышыней пад два метры. Па-свойму цікавыя футурыстычныя кампазіцыі: абыходзіш іх вакол некалькі разоў і разважаеш: што ж меў на ўвазе аўтар?

Дзіўна, як усё гэта можна зрабіць з

лёду! Таго самага, што звісае ў выглядзе ледзяноў з дахаў дамоў, а яшчэ тоіць у сабе небяспеку, калі выходзіш пакатацца на каньках на застылую рэчку...

Я даведалася, што нюансаў у працы з лёдам хапае. Спачатку яго трэба троху падтапіць, каб у працэсе апрацоўкі не трэснуў і не зламаўся (з гэтай задачай добра спраўляецца фен). Калі нешта пайшло не па плане, тут ужо толькі паспей адскочыць: можна ж і пакалечыцца. Дарэчы, кожная фігура абгароджана стужкай з папераджальным надпісам «траўманебяспечна». А як «ледасекам» атрымоўваецца ствараць такія шэдэўры з бясформеннай ледзяной груды? Аказваецца, першачаткова малюецца эскіз на ватмане. Затым ён прыкладваецца да ільдзіны і бензапілой выразаецца па контуры.

Дробныя дэталі прамалёўваюцца чорным маркерам на самой скульптуры.

Цяжка паверыць, але з такім матэрыялам як лёд падуладна многае. У руках майстра ён можа хіліцца, скручвацца, набываць любую форму — як пластылін. З лёду і снегу можна ствараць цэлыя пейзажы і палацавыя комплексы, разнастайныя лабірынты, любых казачных персанажаў і нават ідэальныя копіі жывёл і людзей.

У канцы алеі заўважыла кампазіцыю пад назвай «Санкі». Яна, дарэчы, заняла першае месца на конкурсе. Гэтую інфармацыю знайшла на сайце батсада. Падышла, разгледзела: дзе тут санкі? Хутчэй за ўсё, скульптура трохі растала, бо пасля заканчэння конкурсу пацяплела. Абрысы санак, мабыць, паплылі, ператварыўшыся ў невялікі пагорак. Хоць, высветліла, што такія масіўныя заледзянелыя кавалкі растуць павольна і раўнамерна. Нават пры +25 скульптура «знікне» толькі праз гадзіны чатыры. А пры пакаёвай тэмпературы выстаіць у ідэальным стане 7-12 гадзін.

Цікава, што ледзянымі скульптурамі захапляюцца па ўсім свеце, хоць мода на іх пачалася ў Расіі, на пачатку 18-га стагоддзя ў часе праўлення расійскай імператрыцы Анны Іаанавны. Аднойчы яна загадала пабудаваць ледзяны дом 17х5х6 метраў на Няве ў гонар блазнерскага вяселля князя Галіцына. Майстры выканалі загад: выставілі ледзяныя гарматы, а каля брамы размясцілі дэльфінаў. Унутры ледзянога будынка была мэбля, камін і нават лазня. Усё — з замарожанай вады.

Аліса Гюнгер.
Фота аўтара.

У ВАНДРОЎКУ — З ЛЮБІМЫМІ ГЕРОЯМІ

Як вяртаць моду на чытанне? Пра што пісаць кнігі для сучасных дзяцей? Якія мерапрыемствы дазваляюць не страчваць прамой сувязі з чытачамі? Пра гэта і многае іншае размаўлялі прадстаўнікі Выдавецкага дома «Звязда», аўтары, якія тут выдаюцца, і бібліятэкары напярэдадні XXVIII Мінскай кніжнай выстаўкі-кірмашу.

— Мы на працягу многіх гадоў супрацоўнічаем з кнігагандлёвымі аб'ектамі і з бібліятэкамі. Таму ведаем, што нават сёння, у эпоху імклівага жыцця, кліпавага мыслення і хуткага чытання ў сеціве кніга застаецца найлепшым сябрам чалавека, — адзначыла намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» Юлія Дашкевіч. — Даследчыкі высветлілі, што паглыбіцца ў іншую, апісаную аўтарам рэальнасць магчыма толькі пры чытанні друкаваных тэкстаў — калі мы будзем гартваць папярковую кніжку, а не яе электронную версію. Менавіта такое паглыбленне, паводле апытання, ва ўмовах нашага шалёнага часу асацыюецца ў многіх са словам «шчасце». Значыць, добрая кніга здольная зрабіць чалавека шчаслівым. І таму сяброў і прыхільнікаў мае нямала.

Пераканацца ў гэтым дазваляюць акцыі, сустрэчы з пісьменнікамі і, вядома ж, кнігі, якія трапляюць да чытачоў у выніку супрацоўніцтва выдавецтва і аўтараў. Так, напрыклад, з 1 кастрычніка мінулага года пачала дзейнічаць акцыя «“Звязда” сустракаецца з сябрамі». Яна мае на мэце паспрыяць развіццю беларускай мастацкай літаратуры, адраджэнню традыцый чытання, а таксама знаёміць з дзіцячай класічнай і сучаснай літаратурай. Цеснае супрацоўніцтва вядзецца і з бібліятэкамі краіны. У сувязі з зімовымі святамі Выдавецкі дом «Звязда» сумесна з «Белкнігай» і з «Акадэмнакнігай» пачалі рэалізоўваць праект «У новы год са “Звяздой”», які распачаўся 1 снежня 2020 года і працянецца да 1 сакавіка 2021 года. У межах акцыі «Культурны маршрут: сучасныя пісьменнікі дзецям» у школах, гімназіях, бібліятэках і дзіцячых садках Выдавецкі дом «Звяз-

да» будзе праводзіць сустрэчы з пісьменнікамі, прэзентацыі. Пазнаёміцца з выданнямі як для дзяцей, так і для дарослых можна на сайце ўстановы альбо ў сацыяльных сетках.

— Мы разумеем: будучыню кнігі ў першую чаргу вызначае юны чытач, — сказала першы намеснік Саюза пісьменнікаў Беларусі, пісьменніца Алена Стэльмах. — Тэма чытання сёння гучыць ва ўсім свеце. І вельмі многія краіны думаюць пра тое, якім стане грамадства. Наколькі яно будзе адукаванае, пісьменнае, а гэта пачынаецца закладвацца з самага ранняга ўзросту. Залежыць у тым ліку ад таго, якія кнігі чытаюцца дзецям.

Пісьменніца падзялілася з прысутнымі і падзеямі ў сваім творчым жыцці. Так, у Выдавецкім доме «Звязда» рыхтуецца да выхаду яе новая кніга «Супоўніца Міла», дзе чытачы змогуць даведацца пра ганчарную справу і пра асаблівую традыцыю ладзіць абед у сямейным коле. Дарэчы, якраз пра тое, што чытанне аб'ядноўвае і ў бібліятэкі сёння прыходзяць дзеці разам з бацькамі, гаварылі таксама. А вось папулярная дзіцячая пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісавая выказала наступныя думкі наконт таго, як сёння быць бліжэй да чытача:

— Мне здаецца, аптымальны варыянт — калі кніга напісана не толькі для дзіцяці. Калі пры чытанні яе сваім дзецям дарослыя і для сябе стануць знаходзіць нейкія цікавосткі. І канешне, у казках для дзяцей павінна быць шмат дабрыні. Дзеткі павінны выходзіць на вечных каштоўнасцях, дзе і міласэрнасць, і сяброўства, і павага, паразуменне. Таму што дзіця — гэта як чысты аркуш паперы. Тое, што будзе закладзена з маленства, тое і застанецца ў

Пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісавая

яго назаўсёды, вызначыць яго далейшы лёс. Дзіцячая кніга павінна вучыць самаму добраму, а пісьменнікі — ствараць казачны і ўтульны свет для сваіх юных чытачоў. Трэба будаваць творы на асноўных пастулатах — гэта маральныя каштоўнасці і духоўныя арыенціры. А ў астатнім можна напаўняць творы любімымі дэталімі, каб рабіць іх сучаснымі і цікавымі.

Цяпер чакае свайго часу новая кніга Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, якая будзе называцца «Загадка прынцэссы Агнесы». Плануецца, што яе прэзентацыя адбудзецца якраз на Мінскай кніжнай выстаўцы-кірмашы. А тыя кнігі, якія ўжо выйшлі ў Выдавецкім доме «Звязда», можна набыць і працягваць вандраваць разам з любімымі героямі.

Алена **Драпко**

ПІК-ПІК І ПЕПІТА НА ПАЛЯВАННІ

Аднойчы прачытала котка Пепіта казку пра тое, як паварыліся каты і мышы, і з тых часоў каты палююць на мышэй. Задумалася Пепіта: «А я, аднак, ніколі на мышэй не палывала! А я ж котка!»

І вырашыла Пепіта жыць згодна традыцыям продкаў. Тым болей, што і мышка побач ёсць: Пік-Пік.

Пачытала Пепіта яшчэ раз казку, успомніла мультыкі пра Тома і Джэры... Здаецца, паляваць належыць такім чынам: кот сядзе каля мышынай норкі і чакае, пакуль з'явіцца ахвяра. Цудоўна! Пепіта ўзяла шчотку, прычасала хвост, вусы і пайшла ў Веранічкін пакой, дзе пад шафай, як вядома, знаходзілася норка мышкі Пік-Пік. Села Пепіта каля шафы і пачала чакаць. Чакала, чакала, надакучыла... Прынесла маленькае раскладное крэсліца, каб зручней было, зноў сядзіць, чакае... Нудна. Пайшла, прыхапіла вясёлы часопіс і кавалак каўбасы. Уселася ў крэсла, разгарнула часопіс, адкусіла каўбаскі... Так паляваць аказалася зусім не цяжка. Зайшла ў пакой Веранічка, папыталася:

— Што ты тут робіш, Пепіта?

— На мышку Пік-Пік палюю, — горда адказала Пепіта.

Здзівілася Веранічка, але не стала перашкаджаць, пайшла. Між тым мышка Пік-Пік чула гэтую размову і вельмі зацікавілася: як гэта Пепіта на яе палюе? Высунулася з норкі (Пепіта за чытаннем часопіса гэтага не заўважыла), і бачыць: сядзіць котка ў мяккім крэсле, ёсць каўбасу і чытае.

— О, паляванне вельмі добрая штука! — узрадавалася мышка. — Я таксама хачу паляваць!

Выцягнула мышка з норкі таксама маленькае крэсліца, забрала ў Веранічкіных лялек, прыхапіла кавалак газеты і пернічак. Села насупраць Пепіты, ёсць, чытае... Любата!

Падняла Пепіта вочы ад часопіса і здзівілася:

— А ты, Пік-Пік, што робіш?

А Пік-Пік адказвае ёй з набітым ротам:

— Як што? Хрум-хрум... Я таксама

палюю... Хрум-хрум...

Пепіта разгубілася:

— На каго?!

— Як на каго? Хрум-хрум... На цябе... Хрум-хрум...

Здзівілася кошка. Нешта пра такі выпадак у казцы нічога не гаворыцца... Але, падумаўшы, Пепіта змірылася: паляваць жа так прыемна... І сядзелі мышка і кошка на-

далей адна супраць адной, елі і чыталі... Зайшоў у пакой Тата.

— Чым займаецца?

— Палюю! — хорам адказалі Пік-Пік і Пепіта.

— На каго?

— Я на яе, яна на мяне!

Тата так здзівіўся, што не меў што сказаць і пайшоў, пахітваючы галавою. Між тым пернічак і каўбаска даеліся, газета і часопіс дачыталіся. Сядзець стала сумна.

— Ну што, разыдземся? — папыталася Пік-Пік калежанку.

— Хіба што... — пазяхнула Пепіта. — Добра папалявалі...

— Заўтра яшчэ папалюем! — адгукнулася мышка і схавалася ў норцы.

А Пепіта пацягнула крэсла на месца, адчуваючы, што выканалася свой кашэчы доўг.

Людміла **Рублеўская.**

Пераклад **Сунь Фан Ці.**

ХАДА Ў СТЫЛІ ФЭНТЭЗІ

**Нататкі пра пешае падарожжа вакол Беларусі,
якое ніхто пакуль не паўтарыў**

Усяму свой час, як вядома. Таму цяжка і ўявіць сабе, як бы мы паступілі сёння, калі б у нашых галовах, або на ўзроўні інтуіцыі паўстала ўпартая ідэя абысці Беларусь яшчэ раз пешшу ўздоўж Дзяржаўнай мяжы. Яе мы ўвасобілі ў жыццё ў 1996 годзе. Так, наш 120-дзённый праект, гэты вандроўны маршрут даўжынёй у 2810 кіламетраў, канешне ж, можна раскласці на фрагменты, на дзясяткі асобных населеных пунктаў, участкаў дарог і, пабываўшы там сёння, нешта ўбачыўшы, потым апісаць свае новыя ўражанні. Але таго асаблівага погляду, былых пачуццяў і перажыванняў, якія намі валодалі амаль чвэрць стагоддзя таму, не вярнуць і не сабраць у дзённікі новага падарожжа. Ды і наўрад ці варта. Нельга, як вядома, двойчы ўвайсці ў адну і тую ж раку. Асабліва калі гэта Рака Часу.

Перыядычна ўспамінаючы пра наш у пэўным сэнсе авантурны пра-

ект, мы за ранішняй кавай не раз у выхадны дзень гаворым: а было б цікава пабываць і ў людзей, з якімі ў тых гадах пазнаёміліся. І глянуць на вялікія змены, якія адбыліся ў гарадах, вёсках і мястэчках, куды мы заходзілі, было б цікава.

Бясспрэчна: чвэрць стагоддзя — тэрмін немалы для нашай краіны. І мы таксама добра дасведчаныя: Беларусь за гэтыя гады моцна змянілася да лепшага. Тады ж, вясной і летам 96-га, у глыбінцы яшчэ хапала постсавецкай неразбярэхі. Але ж парасткі новага жыцця ўладна прабіваліся, укараняліся на глебе юнай незалежнасці. Мы ў тым далёкім 1996-м, па сутнасці, прайшлі не толькі па ўсім перыметры Беларусі, але нібы па краі эпохі. З вышыні пражытых гадоў гэта добра разумееш.

Так, наша краіна відавочна змянілася. І мы таксама — пасталелі. Вобразна кажучы, выйшлі на сцежку мудрасці, якая вядзе да шляху ўсвядомленасці. А ў такой хадзе радасна бывае ў сабе адкрываць новыя магчымасці. Толькі не заўсёды гэты шлях лёгка, на жаль... Як вядома, па-

глыбленне ва ўнутраны свет ў нас, людзей, а таксама ўсведамленне, хто ты ёсць у гэтым жыцці, куды рухаешся, звязана з пэўнымі псіхалагічнымі цяжкасцямі. Бо нашае эга ніхто ж не адмяняў. Як і факты, яно бывае даволі-такі ўпартым. Бывае, нават не «пераварваеш» сябе самога, што ўжо казаць пра іншых. У тым пераконваемся мы і цяпер час ад часу, як не раз тое здаралася на маршруце. Таму паспрабуем распавесці чытачу не толькі аб тым важным «што», але і пра не менш важнае «як». Гэта значыць не толькі аб «прыдарожных» людзях і прыгажосці прыроды Беларусі, але ж і пра тое, што адбывалася ў нашых душах, паглыбленых у новыя беларускія рэаліі.

Пра тое, што «Хаджэнне ў трыдзясятае царства» стала рэальнасцю, нагадваюць тры тоўстыя агульныя сшыткі. Яны напоўнены нашымі практычна штодзённымі запісамі: уражаннямі, развагамі, вершамі, назвамі, прозвішчамі... Дзённікавыя запісы і паслужаць асновай для нашых ната-

З суровай рэальнасцю са штодзённай напружанай хадой па 20–25, а то і больш кіламетраў цяжка было б звыкнуцца, калі б не нашае памкненне да фэнтэзі. Для таго, каб не пераўтварыцца ў цяглавых коней, якія выконваюць штодня цяжкую працу, сімвалам свайго падарожжа, як напамін пра цуд і чарадзеяства самога Жыцця, сімвалам свабоды, палёту, сувязі паміж небам і зямлёй мы і абралі паветранага змея. І ахрысцілі сваё падарожжа як напаўказачнае «Хаджэнне ў трыдзятае царства». Мяркуем: калі б не дапусцілі мы элементаў гульні ў наш праект, наўрад ці змаглі б яго ажыццявіць.

Кажуць: калі вам надакучыў звыклі шэры свет, то занярыце ў фэнтэзі: гэта якраз тое, што вам патрэбна для душэўнай раўнавагі. А яшчэ ёсць меркаванне, што фэнтэзі — гэта дыягназ. Вядома, так і пра нас моццу падумаць, звярнуўшы ўвагу нават на візітоўку падарожную: з выявай нібыта паветранага змея. Можна ж папракнуць «валацугаў» і ў адарванасці ад рэальнага жыцця. І нават пакруціць пальцам ля скроні. Маўляў, мякка кажучы, дзівакі. Прызнаемся: з суровай рэальнасцю са штодзённай напружанай хадой па 20–25, а то і больш кіламетраў цяжка было б звыкнуцца, калі б не нашае памкненне да фэнтэзі. Для таго, каб не пераўтварыцца ў цяглавых коней, якія выконваюць штодня цяжкую працу, сімвалам свайго падарожжа, як напамін пра цуд і чарадзеяства самога Жыцця, сімвалам свабоды, палёту, сувязі паміж небам і зямлёй мы і абралі паветранага змея. І ахрысцілі сваё падарожжа як напаўказачнае «Хаджэнне ў трыдзятае царства». Мяркуем: калі б не дапусцілі мы элементаў гульні ў наш праект, наўрад ці змаглі б яго ажыццявіць. Былі ж і па гэты час не да канца асэнсаваныя, невытлумачальныя моманты містыкі ў нашай хадзе. І пра іх таксама раскажам.

Ці «загінулі» мы для Кнігі рэкордаў Гінеса?

Што з сябе ўяўляла нашае падарожжа? Пра тое і ў цэлай кнізе не раскажаш... А калі выкласці сутнасць? Раней, падахвоціўшыся парадамі калег-журналістаў нека «афіцыйна аформіць» нашае вандроўнае дасягненне, мы сцісла ўмясцілі 120 дзён і начэй у ёмкі тэкст. Падаем яго з невялікімі карэкціроўкамі ды скарачэннямі на мове арыгіналу.

«В прадставіцельство Книги рекордов России, стран СНГ и Балтии «Диво» в Минске. Представляем материалы о 120-дневном непрерывном кольцевом пешеходном путешествии вдоль Государственной границы Беларуси. По нашим данным, и раньше, и до сих еще никто в мире не обошел свою страну по периметру пешком. Путешествие «Хаджэнне ў трыдзятае царства» («Хождение в тридцатое царство») мы совершили весной-летом 1996 года. Оно началось в поселке Друя (Браславский район, Витебская область) 15 апреля и закончилось там же через 120 дней — 12 августа. К месту старта мы доехали из Минска поездом, с заездом в Полоцк (копии билетов прилагаются).

Само путешествие проходило исключительно пешком. Были также переправы через реки там, где они преграждали прохождение маршрута вдоль госграницы: через Днепр (Лоев — лодка), Припять (Барбаров — лодка) и дважды через Двину (Себеж, Россия — паром; Балины, район Бигосово — лодка). Были еще, как говорят туристы-пешеходники,

радиальные выезды (без походовых вещей) на телеге к дому местного деду-целителя (д. Каменка Ошмянского района, 28.04.1996) и на машине к могиле писательницы Цётки (д. Стары Двор, Щучинский район, 4.05.1996). Мы проходили в среднем 20–25 км в день. В холодное время, в начале путешествия, ночевали в деревенских школах и у местных жителей, потом в палатке, и ни разу в гостинице. За 120 дней было пройдено 2810 километров — цифра зафиксирована спидометром, установленным на коляске, на которой мы везли необходимые для походной жизни вещи. Причем каждый день, обычно утром, мы записывали в походные дневники показания спидометра. Писали также впечатления, размышления, стихотворения, интересные беседы с людьми — 3 общих тетради, около 500 страниц текстов. Там же имеются записи о местах, населенных пунктах, через которые проходили, штампы местных советов, школ, аптек, магазинов, почтовых отделений и отметки других организаций, которые мы по возможности ставили по ходу всего путешествия. Есть автографы некоторых людей.

Для позиционирования проекта еще до выхода на маршрут был разработан специальный логотип (прилагается). Накануне путешествия (10 апреля 1996 года) вышла большая статья в республиканской «Настаўніцкай газеце» с изложением идеи путешествия и сообщением о том, где пройдет маршрут. На прохождение

Пазнакі часу на падарожнай візітцы

в приграничных регионах были получены соответствующие разрешения (копии прилагаются). Финансировался проект за счет личных сбережений двух его участников. Уже по ходу путешествия оно широко освещалось в средствах массовой информации Беларуси: в районных, областных, республиканских газетах, в программе «Радиофакт» Белорусского радио, в новостных выпусках Белорусского телевидения и пинской телестудии «Варяг». Фотоинформация БелТА с текстовкой о прохождении путешествия через Гомель прошла по многим печатным СМИ страны.

После того, как мы возвратились в Минск, к путешествию неизменно проявляют интерес журналисты различных СМИ. В частности, вскоре после возвращения был отнят и вышел большой репортаж на «8-м телеканале» (Минск). Выходили публикации в газетах «Вечерний Минск» «Комсомольская правда в Белоруссии», «7 дней», детском журнале «Бярозка», детской газете «Піянер Беларусі», журнале «Беларусь». О путешествии рассказывалось в передачах радиостанции «Беларусь», Первого канала Белорусского телевидения, телеканала «Беларусь 2» (раньше телеканал «Культура»), Столичного телевидения. Некоторые из студийных записей можно найти на сайтах (в архивах) телеканалов и на других сайтах в интернете. На СТВ в цикле «С чего начинается Родина» создан фильм «Государственная граница», в котором тоже рассказывается об уникальном путешествии вдоль Госграницы Беларуси. Международное агентство рекордов и достижений позиционирует проект Ивана и Валентины Ждановичей как «самый скоростной в мире пешеходный обход своей страны вдоль Государственной границы (см: <http://marid.ru/pages/record/sport06.html>) и дает информацию о самом путешествии.

Многие моменты путешествия, походной жизни запечатлены на фотоснимках, некоторые из них пу-

бликовались в СМИ. По материалам путешествия подготовлены многочисленные публикации для журналов «Беларусь», «Маладосць», газет «Піянер Беларусі», «Настаўніцкай газеты», «Культура», «Літаратура і мастацтва», районной газеты «Ляхавіцкі веснік». В апреле 2012-го путешественники были гостями Государственного музея истории белорусской литературы

от гэта было б дзівам... Але чаго няма, таго няма. У Кнігу рэкордаў Гінеса і не звярталіся.

Адкуль прыходзяць ідэі?

Так атрымалася, што ідэя прайсці пешшу вакол Беларусі ў нас нарадзілася дзякуючы хрысціянскім святым Еўфрасіні Полацкай і Серафіму Сароўскаму. Не сказаць, каб яны з'явіліся некаму ў сне ды казалі: вось дзе шлях ваш да ісціны! Усё было значна больш праявічна — і ў той жа час неспасцігальна... Не адразу, не ў адзін момант, але смелая, нават, паўторымся, авантурная ідэя (у кожнага з нас была да «Хаджэння» свая сям'я...), для многіх незразумелая і па сёння (бо — не надта лагічная і зусім непрыбытковая...) выспявала паступова. Яна, як нам сёння бачыцца, спускалася на зямлю па нейкіх міс- тычных прыступках, жыла па сваіх, нам і

самім пакуль не да канца зразумелых законах. Мы ж рухаліся кожны па сваёй жыццёвай арбіце, выконвалі службовыя ды

іншыя абавязкі, не падзяраючы, што недзе ўжо нешта шчоўкнула, ціўкнула — і вось мы ўжо апынуліся ў адной творчай звязцы. Цяпер кажуць у такіх выпадках: гэта лёс, альбо — карма. Паспрабуем, аднак, каратка апісаць тое, што можна ўжо, як нам падаецца, выкласці словамі.

На пачатку 90-х, мы абодва читалі разумныя кнігі. Займаліся пошукамі, скажам так, ісціны ды «сэнсу жыцця». У 1993-м кожны паасобку вырашылі паехаць на знакамітае возера Свята-яр пад расійскім Ніжнім Ноўгарадам: абласны аддзел адукацыі ладзіў там пазнавальны семінар, паведамлілі пра яго і мінчанам. Казалі яшчэ: адтуль недалёка і ў Дзівеёўскі манастыр — да Серафіма Сароўскага. Мы і пазнаёмі-

ры — встреча с ними открыла новый музейный проект «Літаратурныя вандроўкі». Во время путешествия мы посещали места, связанные с именами известных писателей, встречались с поэтами, в дневники было написано более сотни оригинальных стихотворений на белорусском языке».

Кнігу «Диво», яе стваральнікаў мы сваім «Хаджэннем...», аднак, не здзівілі — прынамсі, так нам паведамлілі адтуль, куды мы звярталіся. Напэўна, калі б у нас за 120 дзён на прыродзе адраслі хвасты ці выраслі крылы —

Праса не абышла ўвагай гэтае падарожжа

Усяму свой час, як вядома. Таму цяжка і ўявіць сабе, як бы мы паступілі сёння, калі б у нашых розумах, або на ўзроўні інтуіцыі паўстала ўпартая ідэя абысці Беларусь яшчэ раз пешшу ўздоўж Дзяржаўнай мяжы. Яе мы ўвасобілі ў жыццё ў 1996 годзе. Так, наш 120-дзёны праект, гэты вандроўны маршрут даўжынёй у 2810 кіламетраў, канешне ж, можна раскласці на фрагменты, на дзясяткі асобных населеных пунктаў, участкаў дарог і, пабываюшы там сёння, нешта ўбачыўшы, потым апісаць свае новыя ўражанні. Але таго асаблівага погляду, былых пачуццяў і перажыванняў, якія намі валодалі амаль чвэрць стагоддзя таму, не вярнуць і не сабраць у дзённікі новага падарожжа. Ды і наўрад ці варта. Нельга, як вядома, двойчы ўвайсці ў адну і тую ж раку. Асабліва калі гэта Рака Часу.

ліся, калі бралі білеты да Ніжняга ў папярэдніх чыгуначных касах. Урэшце з Мінска ехала нас чацвёрта дарослых ды трое дзяцей — з іх двое дашкаляты непасрэдна пад нашай апекай. Паводле паданняў, возера, што непадалёк ад сяла Уладзімірскае, мае магічную сілу,

і менавіта на яго дно ў свой час апусціўся няскораны ворагам град Кіцеж. Нам расказвалі яшчэ пра хрысціян-паломнікаў, якія, просячы ў Неба ацалення ад цяжкай хваробы сабе ці блізкім, развязвання нейкіх жыццёвых праблем, ходзяць вакол цуда-возера з малітвамі. А некаторыя нават, у знак пакоры ці наладжвання больш цеснай сувязі з Усявышнім, абпаўзаюць яго на каленях — з малітвамі ды паклонамі. Ізноў жа: па крузе. І само возера Святаяр — амаль круглае па форме.

Пасля семінару мы, мінчане, паехалі ў Дзівеева — і там таксама, знаёмячыся з манастырскім жыццём, даведаліся пра цікавую завяздзёнку, звязаную з кругам-абярэгам. Аказалася: манахі, а цяпер з імі разам і паломнікі, абыходзяць тэрыторыю манастыраштовечар з маўкліваю малітваю. Ход — супраць гадзіннікавай стрэлкі. Не ўдаючыся ў падрабязнасці, скажам: тое робіцца паводле прыкладу і завету самога Серафіма Сароўскага. Прайшліся і мы па той свяшчэннай канаўцы, якую, кажуць, Серафіму Сароўскаму паказала сама Божая Маці. Абрад творцыца ў манастыры даўным-даўно і, кажуць, ніколі не адмяняўся. Аднак, дзеля чаго той містычны ход па крузе творцыца? Нам казалі: каб абараніць, умацаваць Дзівееўскі манастыр ад розных напаццяў ды пошасцяў. Пра тое кожны, каму цікава, і сам можа пачытаць.

І яшчэ адзін важны момант, які паспрыяў рашэнню прайсці па Беларусі пешшу. У Полацку ў тых часы сіламі культурнай інтэлігенцыі, у тым ліку і мінскай, ладзіліся свецкія святы ў гонар святой Еўфрасінні. Многія цяпер ведаюць: 5 чэрвеня ў праваслаўным

Падарожная экіпіроўка

календары — дзень памяці Прападобнай. На такім свяце давялося быць і аднаму з нас, аўтараў. Іван тады ўжо працаваў рэдактарам аддзела культуры ў часопісе для настаўнікаў «Роднае слова». І яму падалося ў тую паездку: больш уражанняў, перажыванняў можна будзе атрымаць, калі да святыні набліжацца паступова, пешшу — як і рабілі раней многія вернікі, а не ў аўтобусе. У тым ліку і ў Дзівеева, і на Святаяры. Разважаючы над тымі полацкімі святамі, мы прыходзілі да высновы: паломніцтва — гэта якраз тая справа, дзе няма паспешнасці, мітусні. У якой магчыма, парадаксальным чынам якраз «апошнія будучы першымі». Сімвалічна, што і сама Еўфрасіння, як вядома з яе Жыцця, выправілася напрыканцы жыцця ў паломніцтва на святую зямлю, у Ерусалім, і там завершыла свой жыццёвы шлях.

А тым часам нашыя «жыццёвыя арбіты» імкліва ішлі на збліжэнне. У 1995-м, калі ў часопіс «Роднае слова» прыйшла працаваць адказным сакратаром і Валянціна, нашы супольныя «пошукі ісціны» падштурхнулі нас да арганізацыі пешага «Паломніцтва ў Полацк». Гэта быў, можна сказаць, свецкі культурна-пазнавальны праект. У аснове яго, аднак, была ідэя пра тое, што паломнічаць у Полацк, «да Еўфрасінні» трэба пешшу. Такая была раней традыцыя ў народзе. Пра тое

Першыя дні вандроўкі. Яшчэ са снегам.

На пясчаных прасёлках Верхнядзвіншчыны рухацца было асабліва цяжка

яшчэ і цяпер, пэўна, могуць расказаць старажылы Полаччыны — як да вайны на свята «ў Полацк», да мошчаў святой Еўфрасінні пешшу ішлі тысячы паломнікаў. Свае меркаванні мы выклалі ў невяліччай заметцы, якую змясціла газета «Вечерний Минск». На прапанову самаарганізавацца ды пешшу паломнічаць у Полацк — каб прыйсці туды да 5 чэрвеня — адгукнулася дзясяткі два ахвочых. Урэшце выправілася ў дарогу пяцёра. Да Лепеля даехалі цягніком, далей — пешшу.

І вось у адзін з вечароў мы набліжаліся да вёскі Арэхаўна (там і начавалі ў гасцінных гаспадароў), што непадалёк ад Вушачаў Віцебскай вобласці, нешта падштурхнула да роздумаў. Калі сонца ўжо хілілася за небасхіл, мы пачалі разважаць у часе хады: а няблага ж і больш пахадзіць па Беларусі. А як? А дзе? А ў імя чаго?.. Ідэя пешай пазнавальна-турыстычнай хады «з пункта «А» ў пункт «Б» паступова ўбірала ў сябе ўбачанае на Святаяры, у Дзівееве, а само нашае паломніцтва выводзі-

Бясспрэчна: чвэрць стагоддзя — тэрмін немалы для нашай краіны. І мы таксама добра дасведчаныя: незалежная Беларусь за гэтыя гады моцна змянілася да лепшага. Тады ж, вясной і летам 96-га, у глыбінцы яшчэ хапала неразбярыхі. Але ж парасткі новага жыцця ўладна прабіваліся, укараняліся на глебе юнай незалежнасці. Мы ў тым далёкім 1996-м, па сутнасці, прайшлі не толькі па ўсім перыметры Беларусі, але нібы па краі эпохі. З вышыні пражытых гадоў гэта добра разумееш.

ла роздумы... ледзь ці не да Ерусаліма, у які некалі адправілася Еўфрасіння. А ўрэшце яны набылі больш рэальныя абрысы ды «згарнуліся» ў круг. Вакол

Беларусі. У круг-абярэг для нашай Бацькаўшчыны.

Аніводзін з нас тады не ведаў, што нябачны гадзіннік пачынае звяротны адлік часу: да пачатку «Хаджэння ў трыдзятае царства», якое рэзка пераменіць нашае жыццё. Заставалася ж да выхаду на новы — звышпрацяглы — маршрут яшчэ крыху больш за 10 месяцаў...

Збіраемся ў доўгую дарогу

Узрушэннямі, яркімі эмоцыямі ад «Паломніцтва ў Полацк» мы дзяліліся, вярнуўшыся ў Мінск, з сябрамі. А самым блізім расказалі яшчэ і пра «ружовую» ідэю: абысці Беларусь па перыметры — прама па Дзяржаўнай мяжы. Праўда, узнікала пытанне: а хто ж гэта нас, такіх смелых і рамантычных, пусціць бадзяцца невядома чаго па самой пагранічнай паласе? Вось і скарэктавалі мы задуму словам «уздоўж»... Паглядзелі па карце. Не, па лясках ды балотах палескіх аніяк не ўдасца пра-

бірацца — трэба хоць сцежак якіх трымацца. А колькі гэта, хоць прыкладна, кіламетраў будзе?

Вось ён, першы наш падарожны дзёнік. Агульны шытак у каленкаравай, пад колер выгаралага бэзу, вокладцы. Пажоўклыя, выгаралыя пад сонцам з бакоў аркушы... І менавіта ў ім уклеены, можна сказаць, самы першы дакумент, які тычыцца «Хаджэння...». Цытуем: «Оценка периметра Беларуси (протяженность границ), выполненная в домашних условиях ведущим научным сотрудником Ин-та геологических наук, канд геол.- минер. наук В. М. Шимановичем. Дата — Дзень Незалежнасці — 27.07.95. (Як вядома, у той час, яшчэ да правядзення Усенароднага рэферэндуму, Дзень Незалежнасці святкаваўся 27 ліпеня. — Аўт.) Периметр по карте масштаба 1:1 млн=280 см. Периметр на местности 2800 км. 27.07.95 (подпіс В. М. Шымановіча)». Побач з гэтай запіскай — прыпіска: «Разлікі зроблены Уладзімірам Шымановічам па нашай просьбе. Гэта адбылося ў хуткім часе пасля нашага «Паломніцтва ў Полацк» (май-чэрвень 1995 года: Мінск — Лепель (цягніком), далей пешшу: Лепель — Арэхаўна — Вушачы — Полацк). Ідэя абысці Беларусь пешшу прагаворвалася пад час таго паломніцтва».

Упэўнены: Уладзімір Шымановіч, які так дакладна правёў папярэднія разлікі, таксама вельмі любіць фэнтэзі. Хоць і вядомы вучоны-гідрэголаг. У хатняй яго бібліятэцы многа такіх кніжак. Але ж і ён услед за намі проста «гуляў» з ідэяй, з марай падарожнічаць і зусім не ўяўляў сабе тады, як далёка мы пойдзем... Ды і нам падавалася, што гэта — прыгожая гульня, мара, не больш. Бо як жа ўсё пакінуць? А праца? А сем'я? А жыць за што, калі не працаваць?... З амаль 25-гадовай адлегласці ў часе мы падаемся нам, цяперашнім, ну вельмі-вельмі рызыкавымі. Можна нават і неразумнымі. Безумоўна, мы ўзнёсла і патрыятычна разважалі пра маладую яшчэ Незалежнасць. І хацелася ж неяк яе абараніць! І мы ўмацоўваліся ў думцы: зрабіць вандроўку сваім кругам-абярэгам. Ну кажуць жа фізікі, што чалавек гэта энергетычная адзінка, якая сваімі думкамі і пачуццямі, рухам па жыцці ўплывае на усё навакольнае. А 27 ліпеня, дарэчы, мы і цяпер прыгадваем, як «Дзень ацэнкі перыметра Беларусі».

Натуральна, планаваць падарожжа трэба было на цёплую пару года. Увесну пачаць — найлепшы час. Паступова акрэслівалася дата: бліжэй да Вялікадня. Выбар «месца старту» ў верхняй, паўночнай частцы Беларусі абумоўлены «логікай цыферблата» — уверсе заўжды пачатак адліку. Прыгожая і загадкавая назва Друя — ці не мудрыя друіды там калісьці жылі-былі? І якраз чыгунка падыходзіць, да мяжы з Латвіяй: там, што называецца, заканчваецца рэйкі. Але ўсё яшчэ не было пэўнасці, рашучасці, ды сродкаў... Той час, як вядома, «агаліў» людзей ад грашовых накупленняў. Адкуль узяць сродкі? У дзёніку збярогся канверт, на якім запісана: першыя 50 долараў «у фонд падарожжа» ўнесла Валянціна, ў свой дзень нараджэння: 14 студзеня 1996 года. Вось такія падарунак... Далей мы ўкладалі ў той канверт свае ганарары за перадачу «Казкі — мудрыя падказкі», якую сумесна вялі на Рэспубліканскім радыё, за публікацыі ў «Родным слове», «Настаўніцкай газеце». Ёсць і такі запіс: «6.02.96. Валя — 130 000 (эканомія з харчавання)»...

На пачатку сакавіка 1996-га мы абодва звольніліся з працы ў часопісе «Роднае слова»: трэба было ўладзіць нямала розных спраў. Шукалі-малявалі эмблему вандроўкі, прыдумвалі ёй назву. Былі розныя варыянты. У дзёніку ўклеены лісток з такой назвай праекта: «Зберагчы Беларусь!». Сёння чытаем — проста вачам не верым: бо так актуальна, у тэму дня тое гучыць у 2021-м! Па сутнасці — правільна, толькі падобна да лозунга... І таму выраслі мы скарыстацца «арсеналам» з казак: мы ж па іх перадачу на радыё, як ужо казалі, вялі. Вось і выбралі «Хаджэнне ў трыдзятае царства»: тут і гульня ёсць, і глыбокі сэнс, і пад агонь апанентаў не трапляем. А як гуляць у казку, то і падарожную візітку ў та-

кім стылі зрабілі — яна, дарэчы, на ўсіх дзёніках наклеена. І ва ўсіх падпісаны мінскія нашы адрасы, тэлефоны: калі раптам згубім, то можа нехта знойдзе ды верне. На візітцы напісалі «Іван Ждановіч — Валянціна Шымановіч». Эмблема ўрэшце ўзнікла такая: ромб з крыжам унутры ў форме паветранага змея, хвост якога пераўтвараецца ў дарогу, над якой надпіс: «Хаджэнне ў трыдзятае царства».

З дазволам на перамяшчэнне ў пагранічнай зоне мы крыху зацягнулі справу, але ж яго атрымалі. Збераглася копія дакумента: «Галоўнае ўпраўленне пагранічных войскаў. Галоўнакамандуючаму сп. В. Маркоўкіну. Шаноўны Васіль Фёдаравіч! Мы, грамадзяне Рэспублікі Беларусь, журналісты Іван Ждановіч і Валянціна Шымановіч, былыя супрацоўнікі рэдакцыі часопіса «Роднае слова», мяркую з 13 красавіка гэтага года прайсці ўздоўж Дзяржаўнай мяжы Рэспублікі Беларусь з мэтай вывучэння жыцця беларусаў, іх вераванняў, культуры і падрыхтоўкі матэрыялаў у друк. Просім Вашага дазволу на перамяшчэнне ў памежных раёнах Беларусі ў красавіку-жніўні 1996 года. 9.04.96. Іван Ждановіч, Валянціна Шымановіч».

Цікава, што Іван усе 120 дзён падарожнічаў у прымежных раёнах увогуле без пашпарта: ён быў здадзены на пераафармленне. У дзёніку падклеена часовая даведка з фотаздымкам, выдана ў адным з мінскіх ЖЭСаў. Потым аказалася: пашпарт ужо быў гатовы 16.04.1996 г. Але за тры дні да таго мы пакінулі Мінск — на доўгія чатыры месяцы... Пайшлі «зберагаць» Беларусь. Як маглі, як умелі, як палічылі важным і неабходным у той далёкі ўжо час: на ўскрайку мінулай эпохі, складаных 90-х.

Іван і Валянціна **Ждановічы**.
Фота аўтараў.
Працяг будзе.

АХ, ВАДЭВІЛЬ, ВАДЭВІЛЬ!..

Беларускаму дзяржаўнаму акадэмічнаму музычнаму тэатру — 50 гадоў. Юбілей адсвяткавалі традыцыйна: вялікім канцэртам. У ім прынялі ўдзел усе артысты тэатра, у тым ліку народная артыстка Наталля Гайда і заслужаны артыст Васіль Сердзюкоў, якія ў свае 80 з невялікім працягваюць спяваць на сцэне.

Магчыма, пяцьдзясят гадоў — не такі ўжо і тэрмін для тэатра. Да прыкладу, Вялікі тэатр Беларусі паўстаў у трыццатых гадах мінулага стагоддзя. А Нацыянальнаму акадэмічнаму тэатру імя Янкі Купалы — 130 год. Але ж калі мы гаворым пра тэатр, то маем на ўвазе не проста месца сустрэчы артыстаў з гледачамі. І, вядома, не «вешалку», хоць з яе, як той казаў, «усё пачынаецца»... Мы гаворым пра з'яву ў свеце мастацтва. Мне нават бачыцца гэтка магутная энергетычная плынь, што ўзнікла 50 гадоў таму. А чаму б і не? Бо ўжо вядома, што ўсё прыгожае, створанае рукамі чалавека, здольнае напаўняць нас духоўнай энергіяй, сілай... А пасля таго, як апускаецца заслона і мяккім цёплым святлом зага-

раецца ў глядзельнай зале велізарная, уся ў крыштальных жырандолях, адчуваеш у душы гармонію і любоў.

Упэўненая, падобныя эмоцыі адчуваю не толькі я. Бо ў зале Белдзяржтэатра музкамеды ў той зімовы, юбілейны вечар не было ніводнага свабоднага месца. І гэта ў перыяд пандэміі каранавіруса! Відавочна, што многім хацелася трапіць у атмасферу ўрачыстасці і зарадзіцца пазітывам, перад якім ні адзін вірус, хацелася б думаць, не ўстаіць.

Тое было нядаўна...

Але нараджалася гэтая з'ява — Музычны тэатр, цяжка. Пра тое згадваў пасля юбілею Уладзімір Рылатка — у мінулым першы намеснік дырэктара

Нацыянальнага тэатра оперы і балета Беларусі, першы намеснік міністра культуры 1996–2010, прафесійны музыкант. Адбывалася гэта так: пасля расфарміравання Магілёўскага абласнога тэатра музычнай камеды ў 1970 годзе — а гэта заўсёды драматычная падзея ў творчым жыцці — частка артыстаў з трупы з'ехала ў Мінск. Пад дахам тагачаснага акруговага Дома афіцэраў яны пачалі рыхтавацца да адкрыцця свайго першага сезону. На суд гледачам вырашылі прадставіць апрабаваны варыянт: гераічную камедыю Юрыя Семенякі «Спявае «Жаваранак». Раней, на гастролях Магілёўскага абласнога тэатра паказвалі яе мінскім гледачам. Спадабалася... Праз гады спектакль абнавілі, назвалі прэм'ерным. А потым пачаліся бадзян-

ні. Гралі спектаклі на базе Клуба Дзяржынскага, Палаца прафсаюзаў, Палаца чыгуначнікаў, Палаца трактарнага заводу, Палаца аўтазавода...

У свой уласны «дом» творчая група ўсялілася толькі праз дзесяць гадоў. Тады Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР пераехаў у асобны будынак, дзе і размяшчаецца дагэтуль: вуліца Мяснікова, 44.

Бытавыя праблемы, звязаныя з адсутнасцю «даха над галавой» не самым лепшым чынам адбіваліся і на рэпертуары, і на выканальніцкім майстэрстве. Тэатр заставаўся трохи... старамодным. Уладзімір Рылатка ўспамінае: «Каб з Тэатра аперэты стаць Музычным тэатрам, трэба было асвоіць новае. Можна быць, для многіх гэта было ўжо старое, але мы тады толькі пачыналі». Тым не менш, у 2000-м тэатр назвалі Музычным, ён атрымаў званне «Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь». А яшчэ праз дзесяць гадоў — стаў акадэмічным.

Мюзіклы ў сучасным разуменні гэтага жанра з'явіліся ў тэатры гадоў дзесяць таму. Па словах саміх артыстаў, перанастройвацца было няпроста. Вось як распавядае пра тое лаўрэат міжнароднага конкурсу Наталля Дзяменцьева: «Каб перайці на эстрадную манеру, трэба добра валодаць акадэмічным спевам. Было цяжка, але з цягам часу мы навучыліся. Бо нават рок-опера «Юнона» і «Авось» у нас усё роўна выконвалася больш акадэмічнымі галасамі. «Шклянка вады» Уладзіміра Кандрусевіча таксама лічыцца мюзіклам, але твор напісаны ў больш акадэмічнай манеры. А вось нядаўняя прэм'ера — «Рамэа vs Джульета. XX пасля» на музыку Аркадзя Укупнікі (расійскі поп-спявак, музыкант. — **Аўт.**) ці «Джэйн Эйр» Кіма Брэйтбурга (расійскі музычны прадзюсар, аранжыроўшчык. — **Аўт.**) — гэта творы ўжо зусім іншага стылю: там патрабуецца чыста эстрадны вакал».

Пачынаючы з 2010 года калектыў тэатра больш за 60 разоў выязджаў за межы Беларусі, удзельнічаў у міжнародных культурных праектах. Артысты пабывалі ў краінах СНД і Прыбалтыкі, у Польшчы, Чэхіі, Іспаніі, Партугаліі, Германіі, Кітаі.

Сёння ў складзе Тэатра музычнай камедыі 39 артыстаў-вакалістаў, з іх 16 лаўрэатаў міжнародных конкурсаў, дзве балетныя трупы (класічны балет, а таксама балет аперэты і мюзік-

этапы. І артыстам давядзецца шукаць сабе іншую сцэну на даволі працяглы час.

...Тое было даўно

Калі задумваешся пра такую??круглую дату як 50 гадоў, разумееш: артыстам, якія аддалі паўжыцця тэатральным падмосткам — яшчэ больш. І нумары на тэму хуткаплыннасці часу, якія выконвалі яны ў юбілейны вечар, глядзець было крыху тужліва. Хоць канцэрт быў, у цэлым, вельмі вясёлы. Якое важнае і складанае ўменне — усміхацца, а не тужыць, глядзячы ў твар старасці! На мой погляд, віртуозна з гэтай задачай на сцэне справіліся Ірына Заянчкоўская і лаўрэат міжнароднага конкурсу Дзяніс Нямецкі. Яны сыгралі ў дуэце Мурышкіну і Цара (аперэта «Рускі сакрэт»). Па сюжэце састарэлы Цар выклікаў да сябе любімую фрэйліну свайго бацькі, каб тая нагадала слова, якое Цар забыўся. Але фрэйліна ж таксама

не маладая!.. Прыкаваная да інваліднага крэсла, засынае на хаду і пакутуе ад хваробы Паркінсона. Тым не менш, унутранага агню і запалу ў гэтай бабулі ў ажурным чэпчыку хапіла на тое, каб у канцы нумара ўстаць з крэсла і пайсці ў скокі, нягледзячы на радыкуліт, які перыядычна пра сябе нагадваў. Зала рагатала, і я даўно так не смяялася! Але разам з тым было трохі няёмка ад таго,

што смяемся ж мы з сябе, над чалавечай нямогласцю.

А калі на сцэну выпырхнула птушчай у раскошнай сіняй сукенцы Наталля Гайда — яна спявала ў «Жаваранку» ў дзень адкрыцця тэатра 50 гадоў таму — глядзельная зала літаральна замерла. Быццам баючыся спудзіць міраж: на сцэне спявала беларуская легенда. Пасля песні «О, сцэна, табе я верная» (П. Абрахам, словы С. Цырук) усе ўсталі са сваіх месцаў ды выкупалі ў авацых артыстку, літаральна давалі яе да слёз. Хоць, прызнаюся, плакала не толькі яна. Камык у горле ад чуллівага моманту быў і ў мяне. Таксама хто-ніхто справа, злева цішком падносіў насоўку да вачэй...

Увогуле, юбілейны канцэрт атрымаўся! Відовішчна ўсё было і проста ўзрушаюча! Прызнацца, даўно не адчувала я такога яднання артыстаў і гледачоў. Не пабаюся сказаць, што гэта было фэнаменальна. Дзвухактны канцэрт прайшоў як на адным дыханні, у канцы вядучым нават даводзілася паўтараць, што прадстаўленне ўжо скончылася — але авацыі іх заглушалі.

Ну што ж, шлях у паўстагоддзя пройдзены, а наперадзе ў Тэатра музыкамеды шмат праектаў. Таму пажадаем усім, хто служыць мастацтву, рэалізацыі задуманага, доўгіх гадоў жыцця — як у творчасці, так і ў самым рэальным зямным існаванні. Ну і, вядома ж, удзячных гледачоў!

Аліса Гюнгер.

Фота з архіва Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра

ла), прафесійны сімфанічны аркестр. У рэпертуары — шмат разнастайных спектакляў, пачынаючы ад класічных аперэт і заканчваючы эксперыментальнымі пастаноўкамі.

У планах тэатра... рэканструкцыя будынка. Дырэктар Пукіта Сяргей спадзяецца, што сёлета будучы зацверджаны архітэктурны і будаўнічы праекты, потым пачнуцца ўсе падрыхтоўчы

НОВАЕ — У АСНОВЕ ПРАГРАМЫ

Каб стварыць умовы для эфектыўнай работы сферы культуры і актыўна далучаць беларусаў да культурнага жыцця краіны, прынята новая дзяржпраграма «Культура Беларусі» на 2021—2025 гады

На што будзе зроблена стаўка ў гэтай сферы ў найбліжэйшае пяцігоддзе, расказаў намеснік Прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка.

Праграма складаецца з пяці падпраграм: «Культурная спадчына», «Мастацтва і творчасць», «Функцыянаванне і інфраструктура сферы культуры», «Беларусы ў свеце», «Архівы Беларусі».

Так, мерапрыемствы падпраграмы «Культурная спадчына» дапамогуць захаваць і эфектыўна выкарыстоўваць гістарычна-культурныя каштоўнасці, павялічыць наведвальнасць музеяў і бібліятэк шляхам пашырэння доступу розных катэгорый насельніцтва да якасных і разнастайных паслуг гэтых устаноў, стварыць умовы для далейшага развіцця культур нацыянальных меншасцяў.

«У прыватнасці, запланавана ўвядзенне ў эксплуатацыю 28 помнікаў архітэктуры, якія раней не выкарыстоўваліся, уключэнне ў Дзяржаўны спіс гістарычна-культурных каштоўнасцяў Беларусі 20 новых нематэрыяльных каштоўнасцяў, распрацоўка і прадстаўленне ў арганізацыі ЮНЕСКА пяці дасе на аб'екты спадчыны і нематэрыяльныя праяўленні творчасці», — расказаў Ігар Петрышэнка.

Падпраграма «Мастацтва і творчасць» дазволіць палепшыць умовы для развіцця мастацкай творчасці (прафесійнай і аматарскай), народных мастацкіх промыслаў (рамёстваў), дасягнуць высокіх мастацкіх вынікаў і

эканамічнай канкурэнтаздольнасці ў галіне прафесійнага мастацтва. Чакаецца, што на кінаэкранах і тэлеканалах краіны стане больш беларускай кінапрадукцыі, будуць створаны ўмовы для рэалізацыі творчага патэнцыялу розных катэгорый насельніцтва. Па словах Ігара Петрышэнкі, Урад таксама зацікаўлены ў папулярнасці дасягненняў беларускай мастацкай творчасці ў краіне і за мяжой.

Тэатральна-відовішчныя арганізацыі будуць праводзіць у год не менш за 13,5 тысячы спектакляў, канцэртаў, прадстаўленняў. У 2021—2025 гадах арганізуюць 34 мерапрыемствы па міжнародным культурным супрацоўніцтве. Сярод іх — дні нацыянальных культур, дні кіно, міжнародныя форумы, выстаўкі, кірмашы. Даходы ад кінапаказу і іншых паслуг кінапракатных і кінавідовішчных арганізацый ацэньваюцца ў Br40,7 млн.

Усе кінатэатры алічбуюць

Падпраграма «Функцыянаванне і інфраструктура сферы культуры» дасць магчымасць павысіць сацыяльную і эканамічную эфектыўнасць работы аб'ектаў інфраструктуры ў культурнай сферы, мадэрнізаваць кінатэатры, абнавіць матэрыяльна-тэхнічную базу, у тым ліку фонды музычных інструментаў, паскорыць фарміраванне нацыянальнага лічба-

вага культурнага кантэнту і яго інтэграцыю ў сусветную інфармацыйную прастору.

«Запланаваны будаўніцтва, рэканструкцыя, рэстаўрацыя, капітальны ремонт або мадэрнізацыя 124 аб'ектаў культуры. Да канца 2025 года ўсе кінатэатры ў кінатэатрах будуць аснашчаны лічбавым кінаабсталяваннем», — падкрэсліў Ігар Петрышэнка.

Згодна з падпраграмай «Беларусы ў свеце» будуць зроблены крокі ў распаўсюджванні і папулярнасці беларускай культуры, гісторыі і мовы ў свеце, захаванні нацыянальнай самаідэнтычнасці беларусаў замежжа, духоўных каштоўнасцяў і культурна-гістарычнай спадчыны беларускага народа. Акрамя таго, будуць забяспечаны дыялог дзяржавы з беларускай дыяспарай, доступ суайчыннікаў да аб'ектаў інфармацыі пра падзеі ў Беларусі, умацаванне супрацоўніцтва з беларускай дыяспарай на прынцыпах узаемнай павагі і даверу.

Вынікам рэалізацыі падпраграмы «Архівы Беларусі» стануць эфектыўнае фарміраванне Нацыянальнага архіўнага фонду Беларусі, стварэнне ўмоў для захаванасці архіўных дакументаў, прыцягненне ўвагі грамадскасці да архіўнай інфармацыі.

Працягнуць удасканальваць і прававое рэгуляванне ў сферы культуры. Галоўнай задачай стане карэкціроўка Кодэкса аб культуры.

Паводле **БелТА**

РАЗАМ З ІМ СЫШЛА ЦЭЛАЯ ЭПОХА

**Шлях у мастацтве
народнага мастака
Беларусі Леаніда
Шчамялёва, яго жыццё
і лёс — як прыклад
чалавечага і творчага
даўгалецця**

*Нататкі ў двух частках.
Частка першая.*

Шчырасць майстра

Мы з ім былі знаёмыя. Нярэдка напрошваўся на сустрэчу да мэтра ў майстэрню — хацелася ўбачыць нешта новае з работ. Як, зрэшты, яшчэ раз палюбавацца ўжо бачаным раней, але тым, што ніколі не надакучала. А глядзець было што: усе сцены ў прасторнай майстэрні займалі яго карціны — розныя па сюжэтах, па каларыстыцы, нярэдка, па манеры напісання, але ўсе такія прыцягальныя... Шмат гутарылі — і не толькі пра мастацтва. Аб жыцці. І, вядома ж, аб месцы культуры ў ім.

У лютым заўсёды віншаваў Леаніда Дзмітрыевіча з яго днём нараджэння. І сёлета чацвёрты па ліку дзень месяца загадзя быў абведзены чырвоным колерам у календары, каб нішто не перашкодзіла заведзенаму правілу. Уяўляў, на пытанне «Як справы?» пачую звычайнае за многія гады з націскам на кожны склад «Нар-маль-на!». Але не спраўдзілася. За два тыдні з невялікім перад гэтым краіну абляцела сумная вестка аб тым, што на 98-м годзе з жыцця пайшоў беларускі мастак Леанід Шчамялёў.

У майстэрні як дома. 2017 год.

Нарадзіўся ён ў Віцебску, там і прайшло яго дзяцінства. Маляваць пачаў яшчэ ў школе. Наведваў выставы. Захапляўся працамі Юрыя Пэна, які жыў у той час у горадзе на Дзвіне. Быў з ім асабіста знаёмы.

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны Шчамялёва мабілізавалі. У 1943-м быў паранены ў баі. Перамогу сустрэў на поўдні Украіны. Вайна да глыбіні душы ўзрушыла мастака. Хаця пазней казаў, што ва-

енную тэматыку раскрыць складана любому творцу — у кіно, у кнізе ці на палатне. Таму што трагічныя рэчы больш узрушаюць у рэальнасці. Тым не менш, Леанід Дзмітрыевіч часта пісаў палотны менавіта на ваенную тэму.

Ён скончыў Мінскае мастацкае вучылішча і Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Быў вучнем народнага мастака Віталія Цвіркi.

Потым сам выкладаў у Мінскім мастацкім вучылішчы, Рэспубліканскай школе-інтэрнаце імя Ахрэмычкі і Беларускай політэхнічнай інстытуце. У інтэрв'ю часта адзначаў, што

На адным з вернісажаў

не ўяўляе жыцця без палатна і пэндзля:

— Усё, што я ўвасабляю ў палотнах, — гэта і ёсць мае жыццё. Гэта людзі, якіх бязмежна люблю. І прырода, без якой не магу ўявіць свайго існавання.

У 1982-м стаў лаўрэатам Дзяржпрэміі БССР, а ў 1983-м быў удастоены звання народнага мастака рэспублікі. Ганаровы грамадзянін Мінска. У 2003 годзе ў сталіцы адкрылі мастацкую галерэю Леаніда Шчамялёва, там сёння прадстаўлена самая вялікая калекцыя яго жывапісу і графікі. Зрэшты, работы майстра захоўваюцца ў многіх музеях, у тым ліку Нацыянальным мастацкім і абласных краязнаўчых. Ёсць палотны Леаніда Шчамялёва і ў Траццякоўскай галерэі ў Маскве.

Але Леанід Шчамялёў не імкнуўся да папулярнасці. Яна сама яго спяцігала. А ўсё — ад творчага таленту майстра, якім ён шырока дзяліўся з гледачом з дапамогай яркіх і змястоўных работ. Яго жывапіс прымаецца самымі рознымі людзьмі. Таму і застанецца назаўсёды народным мастаком.

Так, кожная яго праца ўяўляе сабой новы свет вобразаў і герояў. У той жа час — гэта і погляд у гісторыю, надзеі на будучыню. Шчамялёў, як майстар, быў здольны таленавіта перадаць сваё ўражанне ад убачанага і прадуманага. Інакш кажучы, яго свет мастацтва выходзіў за рамкі карціны, ён дапамагаў і

дапамагае гледачу глыбей асэнсавачы жыццёвую палітру.

Суджу па сваіх сустрэчах з ім. Леанід Шчамялёў быў цікавым суразмоўцам. Заўсёды прамы ў меркаваннях і шчыры ў поглядах. Нярэдка ў тых гутарках даставалася чыноўнікам ад

культуры: за тое, што мала яшчэ надаюць увагі творчаму чалавеку, не даходзяць часам да яго патрэб. Яму заўсёды было што сказаць: і пра месца мастака, і пра нацыянальны складнік мастацтва.

Вось толькі некаторыя з адказаў майстра на пытанні, якія ў свой час давялося задаць пры сустрэчах, у размовах. Іх рэтраспектыва, па-мойму, вельмі красамоўная.

— **Як вам удаецца перадаваць у сваіх працах асабістыя адчуванні?**

— Каб выказаць сябе ў мастацтве, трэба мець ўнутранае чуццё. Так, не заўсёды тое, што адчувае мастак, можа быць гэтак жа адназначна ўспрынята грамадствам. Але праходзіць час — і пранікнёны аўтарскі погляд, да таго ж, таленавіты, становіцца каштоўнасцю. У гэтым і ёсць асабістае пачуццё мастака. Важна ўмець разгледзець тое, як ён думае. А ён можа разважаць зусім інакш як думае большасць у жывапісу і ў мастацтве наогул. Але ж негаварлівасць — гэта не бяздарнасць. Таму як бачыць свет у тым разуменні як ты хочаш і імкнешся яго перадаць — дзеля гэтага трэба мець вопыт, няхай і суб'ектыўны. Ён дае вызна-

Як быццам у сне... 1995 год

Прыцягальныя вобразы

чэнне таго, што ты хочаш. Але і тут да сапраўднага твора яшчэ вельмі далёка. Бывае, многія рэчы, якія ты ўбачыў падсвядома, зусім не характэрныя для грамадства. А табе спадабалася. Бывае, наадварот. Менавіта такі бок робіць мастака арыгінальным. Вось чаму паняцці, меркаванні пра мастацтва павінны быць вельмі асцярожныя, перш чым даваць катэгарычны адказ: гэта добра, а гэта... Мастацтва — не проста намалываў і ўсё. Умення тут мала. Часам многія напачатку не бачаць, што прапануе таленавіты мастак.

— **Вы лічыце сябе беларускім мастаком? Ці мастацтва, у тым ліку выяўленчае, інтэрнацыянальна?**

— Інтэрнацыянальнага мастацтва я проста не ведаю. Хай яно ёсць, але гэта такая блытаніна! Гэта неразуменне таго, дзе жыве мастак, якое яго грамадскае асяроддзе і як ён да яго ставіцца. Вышэй за ўсё для мяне — нацыянальны інтарэс. У нас, слава богу, ёсць бачанне нацыянальнай культуры, нацыянальнага ўяўлення аб мастацтве. Асабіста я заўсёды хацеў, каб гэта было ў маёй творчасці. І імкнуўся, каб нацыянальная ідэя была звязаная не толькі з сённяшнім днём, а і з мінулым — у гэтым мае стаўленне да мастацтва. Бо калі я пішу пра вайну, гэта таксама звязана з нашым жыццём.

Мірны час, дзе прадстаўлены людзі, пейзаж, усё абавязкова павінна быць нацыянальным. У гэтым ёсць маё меркаванне. Глядач, які набывае працу, павінен ведаць, што гэта культура Беларусі. Тады яму лягчэй будзе зразумець яе месца ў еўрапейскай цывілізацыі.

— **Калі нараўноўваць з сусветнымі еўрапейскім жывапісам, то ў чым асаблівасць беларускіх мастакоў?**

— Наш мастак адрозніваецца ад іншых не толькі сваёй каларыстычнай

сістэмай бачання, але і тэматыкай таго, што ён выказвае: чалавек і жыццё, чалавек і прырода. Гэта значыць, што ён не капіруе. Выказвацца — у гэтым ёсць задача мастака. Ён павінен глядзець у заўтрашні дзень, думаць пра тое, як зразумеюць яго мастацтва. Гэта вельмі важна. Нездарма наша старэйшае пакаленне бачыць, што многія маладыя мастакі занадта павярхоўна схопліваюць моманты сучаснасці. Гэта і мяне моцна хвалюе.

— **Час накладвае адбітак на творчасць?**

— Каласальны. Асаблівая ўвага да грамадства і да часу заўсёды была ў мастакоў. Змена ўлады, распад Савецкага Саюза — усё гэта паўплывала і на нас. Але нацыянальная культура і яе бачанне не распадаюцца. Тут, наадварот, ёсць аб'яднанне якіх-небудзь думак, поглядаў. Я гляджу на беларускае мастацтва і з аптымізмам заўважаю, што многія мастакі атаясамліваюць сябе менавіта з нацыянальнай культурай, яны ўвязваюць сваю творчасць з бачаннем, прадстаўленнем тых ці іншых эмоцый, якія хвалююць у жыцці. Не ўсе, вядома. Кожны ўсё ж бачыць жыццё па-свойму. Але як беларус, я гляджу кроўна на гэтае развіццё.

— **Наколькі, па-вашаму, творчасць беларускіх мастакоў цікава для замежных гледачоў?**

— Адчуванне нашай нацыянальнай культуры ў жывапісе і цікавасць да яго, па-мойму, прыкметныя. Асабіста да мяне ў майстэрню прыходзілі французы, італьянцы. Набывалі іншы

раз працы, і распаўядалі аб тым, як яны разумеюць убачанае. Гэта былі цікавыя людзі. Іх погляд на наша мастацтва вельмі своеасаблівы. Хоць ён і састарэлы: наکشталт тут быў Савецкі Саюз, усіх прымусалі рабіць па ўказцы. Але яны бачаць іншае, свабоднае мастацтва: сама прастора, сама культура — усё гэта звязана з Беларуссю.

— **Прызнанне мастака — у чым яно павінна выяўляцца? У тым, што купляюць карціны або ў тым, што пра мастака пішуць, кажуць...**

— Прызнанне — складаны момант. Могуць купляць карціны, але мастак павінен развівацца і сам. Пры сучасным разуменні мастацтва прызнанне мае вялікае значэнне. Па-першае, твор павінен быць прыняты дзяржавай, субсідзіраваны, паднесены людзям, каб яны ведалі, што гэта за чалавек. Я ўпэўнены, што важны бок развіцця мастака — гэта клопат дзяржавы. Каб займацца творчасцю, патрэбныя сродкі. Павінны быць памяшканні, дзе маглі б выстаўляцца сучасныя мастакі. Інакш, павінна быць месца, дзе было б мастацтва.

— **Які абагульняючы вобраз ва-ших работ?**

— У большасці маіх карцін — сучасныя партрэты, краявіды. Але мяне цікавіць і тое, што было раней. Я часта ўнікаю ў гістарычныя моманты. У маіх працах ёсць сюжэты, звязаныя з Напалеонам, Пушкіным, сюжэты, звязаныя з мінулай вайной. Але больш мяне прыцягваюць усё ж такі сучасны погляд і сучасная рэчаіснасць. Бо калі насыціць усё ваеннай тэмай, гэта будзе не вельмі

Дочкі, 1976 год

добра. Так, трэба ведаць гісторыю, але цікава тое, чым цяпер жыве чалавек, як ён ставіцца да свету. Адным словам, я хачу падкрэсліць, што фактар часу адыгрывае вельмі вялікую ролю ў мастацтве.

— **Як вы лічыце, праца павінна быць прыгожай ці гэта надуманае?**

— Не, прыгожае — не надуманае. Прыгожае выходзіць. Прыгажосць трэба правяраць часам, асяроддзем, людзьмі. Мастацтва — вельмі тонкае і

складанае разуменне. Нездарма кажуць: меркаванне ёсць развіццё. Калі мала меркавання — мала развіцця.

— **Вас хвалюе пытанне аб тым, каб захаваліся традыцыі беларускіх мастакоў? Каб тая лінія, якая іх вылучае, не расплылася, не знікла?**

— Так, беларускія мастакі павінны быць цікавыя і ў Амерыцы, але — нацыянальным каларытам, нацыянальным разуменнем, нацыянальным духам. Важна, каб з дапамогай мастакоў ведалі пра Беларусь: калі ёсць нацыянальная культура, якая адлюстравана, — гэта цікава. Трэба свае нацыянальныя кадры вырошчваць, як гаварылі раней. У тым ліку, чыноўнікаў ад культуры. Напрыклад, тое, што я рабіў раней для выстаў у Маскве, часам не ўхвалялася, а потым нават высокія чыноўнікі ўспрынялі гэта нармальна. Каб выказаць дух настрою, які ёсць, трэба ўмець гэта рабіць. Не проста маляваць, а выказаць сутнасць, да прыкладу, беларускай прыроды.

— **Што сёння характэрна для выяўленчага мастацтва ў нас у краіне? Яно перажывае ўздым або ідзе паступальны працэс?**

— Хутчэй другое. Хуткага развіцця мастацтва, напэўна, ніколі не было. Тым больш у нас змянілася грамад-

ства. Цяпер мастакі бачаць разуменне сваіх задач складаней, чым раней. Тут ёсць вельмі шмат пытанняў.

— **Сённяшні час спрыяльны для творчасці?**

— Па-мойму, так. Але ў мяне ўжо такі ўзрост, калі можна казаць больш, чым рабіць.

— **Аб якіх прынцыпах беларускай мастацкай школы вы б сказалі перш за ўсё?**

— Школа павінна мець нацыянальную аснову — гэта ў першую чаргу. Трэба адчуваць нацыянальную культуру.

— **У чым філасофія мастака Шчамялёва?**

— У мяне ёсць людзі, якія мяне атачаюць. І ёсць свет, які мне цікавы. Свет наш — беларускі. Я быў у многіх краінах, таксама пісаў там. Але калі прыязджаў дадому, заўсёды працаваў з вялікім натхненнем! Гэта багаж, які павінен быць у чалавека, у якога ёсць радзіма.

— **Вам знаёма такое пачуццё, як творчая няўдача?**

— Безумоўна. Творчыя няўдачы часта былі. Каб я надзвычай лёгка прайшоў па гэтаму свету, такога не было. Няўдача таксама фарміруе чалавека. Яна умацоўвае ягоную волю.

— **Вы хацелі б, каб глядач больш разважаў каля ваших работ ці толькі захапляўся?**

— Толькі роздум. Захапленне — гэта момант. Разважанне павінна быць: чаму менавіта гэта, а не іншае. Кожны мастак у нейкай ступені — філосафствуючы чалавек.

— **Вясковая тэматыка вам блізкая?**

— Я нарадзіўся ў горадзе. Хоць тады Віцебск для мяне быў вялікай вёскай. Я бачыў простага чалавека, прыроду. І гэтага мне было дастаткова, каб адчуць блізкасць да зямлі.

— **Вы прайшлі вайну, але тэма не стала для вас скразной, галоўнай...**

— У 1943-м годзе я быў цяжка паранены. І не думаў, што буду мастаком. Але я маляваў. А само адмаўленне вайны ў кожным чалавеку ёсць. Ваенная тэма мяне адразу не цікавіла. Тым больш, пасля вайны адкрывалася новае жыццё.

Жыццё не было лёгкім для Леаніда Шчамялёва, як і для многіх іншых мастакоў старэйшага пакалення. Яго творчую біяграфію можна лічыць адлюстраваннем гісторыі краіны. Мастак — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Безумоўна, гэтыя драматычныя падзеі паўплывалі на творчасць, вызначылісэнсавуюнапоўненасць яго жывапісу.

— Усё, што я увасабляў у палотнах, — маё жыццё. Гэта гісторыя маёй Радзімы. Гэта памяць, як адно з самых запаветных паняццяў. Гэта людзі, якіх бясконца люблю. І прырода, без якой не ўяўляюсвайго існавання, — казаў Леанід Шчамялёў.

Калі ёсць за плячыма прафесійны і жыццёвы вопыт, яго важна паспець і ўмець перадаць. Хай нават у такой вельмі тонкай, далікатнай сферы як мастацтва. Вядома ж, гэтага вядомага майстра многія ведаюць перш за ўсё па яго змястоўных карцінах, у якіх аўтар сябе неабыхава рэалізаваў. Між тым, мне хацелася б, каб у гэтай публікацыі Леанід Шчамялёў быў прадстаўлены і як мастак, які аддаў увесь свой прафесійны вопыт развіццю беларускай выяўленчай культуры, як майстар, чый уплыў на творчасць многіх сучасных беларускіх жывапісцаў шматгранны і плённы. Уласна і наша, адна з апошніх разоў з майстрам, была менавіта на гэтую тэму.

— **У якой меры ад настаўніка залежыць прафесійны і творчы рост маладога мастака?**

— Да маладога мастака стаўленне павінна быць самае шчырае. Настаўнік у маім разуменні — гэта чалавек высокай культуры. Не абавязкова ён павінен сам быць вялікім мастаком. Але быць чалавекам, які добра разумее, што такое мастацтва — несумненна. І калі гэта ёсць у настаўніка, то і ў вучня будзе прагрэс. Таму што мастацтва — сутнасць дасведчанага чалавека.

— **Вы пра гэта разважаеце на падставе ўласнага досведу?**

— Безумоўна. Я пра гэта не тое што разважаю, я гэта даўно зразу-

Мастак і яго творы

**Леанід Шчамялёў —
удзельнік мастацкіх
выстаў з 1958 года.
Яго карціны экспана-
валіся ў Канадзе,
ЗША, Францыі,
Італіі, Ізраілі,
Фінляндыі, Германіі,
Аўстрыі, Іспаніі, іх
набывалі вядомыя
галерэі і музеі.**

меў. Я вельмі хацеў выкладаць. Цяпер ужо позна, таму што для гэтай працы трэба шмат сіл. Я выкладаў у школе адораных дзяцей, потым у мастацкім вучылішчы. Мне падабалася. Але ў нейкі момант я пайшоў і працаваў творча.

— Напэўна не кожны мастак можа быць выкладчыкам? Многае залежыць ад яго культурнага і інтэлектуальнага багажы, умення перадаць свае веды?

— Толькі так можна падыходзіць да педагогічнай дзейнасці ў мастацтве. На месцы педагога павінен быць

не проста мастак, а чалавек, які бясконца любіць выкладчыцкую дзейнасць. Вось у чым справа. Педагагічная дзейнасць — гэта сувязь з краінай, з яе культурай. Гэта сур'ёзная размова. Бо педагог — як творца: заўсёды нешта адкрывае.

— Разрыў ўзаемасувязі настаўніка з вучнем — гэта як разрыў паміж мінулым і сучаснасцю. Ад гэтага, мне здаецца, страціла выяўленчае мастацтва Францыі...

— Вы дакладна прыкмецілі. Бо раней французскія мастакі паказвалі, што ёсць дух, ёсць любоў да Радзімы, да краіны, да таго, што акружае французав у жыцці. А цяпер гэтага няма ў іх мастацтве.

— Наколькі ў вашых працах прысутнічае сучаснасць і наколькі вы нешта прыносілі ў яе з мінулага?

— У мастацтве ёсць стаўленне да свету: да ўсяго таго, што было, што ёсць. Я пісаў, дапусцім, пра вайну 1812 года, і сучасна ўспрымаў гэты падзеі. Гістарычныя моманты трэба тлумачыць так, як ты разумееш. У гэтым сэнс. Я — сучасны чалавек, сённяшняе мяне больш хвалюе. Праз сучаснасць можна разумець і гісторыю, і заўтрашні дзень.

— Вы неяк казалі, што падчас паездак атрымалі магчымасць па-

раўноўваць і супастаўляць убачанае з Радзімай. Што, на ваш погляд, адрознівае Беларусь ад іншых краін? Якой яна можа паўстаць чалавеку, які ўпершыню прыехаў сюды?

— Першае, што павінна ўразіць — гэта прырода. Беларусь пакрыта цэлай сістэмай чыстых крынічных азёр, сеткай вялікіх і малых рэк, якія перасякаюць яе тэрыторыю ўздоўж і папярэк. Усё гэта забяспечвае тутэйшай прыродзе такую свежасць і сакавітасць фарбаў, якія не могуць не кінуцца ў вочы. Наша прырода практычна не вяне, яна толькі мяняе фарбы ў залежнасці ад пары года, застаючыся яркай і вельмі выразнай. Сакавітая зеляніна вясновага і летняга цвіцення можа змяніцца дзіўнымі тонамі і паўтонамі восені. Але яны толькі дапаўняюць і ўскладняюць агульнае каларовае гучанне прыроды, робяць яе ўрачыста-мажорнай. А як яна змяняецца зімой — гэтая чысціня і бель снегу, гэтыя карункі пакрытых інеем дрэў робяць прыроду Беларусі захапляльнай і непаўторнай. Яна не бывае стомленай, знясіленай сонцам або здранцвела ад моцных маразоў — яна заўсёды жывая і свежая. Напэўна, менавіта гэтым можна растлумачыць тое, чаму сярод беларускіх мастакоў заўсёды было шмат выдатных пейзажыстаў.

З аўтабіяграфіі народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва:

На выставе Л. Шчамялёва ў Нацыянальным мастацкім музеі

— Мне пашанцавала. Я жыў у Віцебску, горадзе мастакоў. Дзяцінства прайшло ў асяроддзі аматараў жывапісу. Хай гэта былі большай часткай самадзейныя мастакі, але ўсё ж фарбы, пахі свежанапісаных карцін я адчуў рана. Побач Дзвіна — рака, якая да гэтага часу для мяне святая. Уражанні дзяцінства — захапленні зімовых прагулак на лыжах, летнія радасці на беразе Дзвіны, паездкі ў вёску да бабулі, і вядома, кіно. Абарвала ўсё гэта вайна. У 1941-м я пайшоў, як і іншыя, ваяваць. У 1943-м годзе пры вызваленні Беларусі быў цяжка паранены. Пасля шпітала зноў ваяваў. Карацей, прайшоў цяжкі шлях страшнай вайны стагоддзя. Лёс захаваў мяне, а жыццё мастака для мяне — лепшае, што створана Богам. Захапленне навакольным светам, адлюст-

сістэмай, якая яго стварыла, як спосаб набыцця разнастайных прывілеяў, званняў, пасады і г.д. Вядома, тут вялікае значэнне мела асоба мастака, яго жыццёвая пазіцыя. Адны гэтай хваробай заражаліся, іншыя — не, але небяспека спакусы была. Што тычыцца майго стаўлення да гэтай тэрміналогіі і ці шмат у мяне карцін на «гістарычна-рэвалюцыйную тэму», то адназначна адказаць цяжка, а па-іншаму — доўга. Тэма рэвалюцый і войнаў — гэта ж не абавязкова малюнак страляючых людзей. Часам дастаткова паказаць твар аднаго чалавека, каб судзіць пра лёс цэлага пакалення.

— *Мяркуючы па вашай біяграфіі, вы шмат ездзілі па тады шырокай краіне, бывалі і ў Еўропе, і ў Азіі. Што давалі вам гэтыя паездкі, як мастаку, што вы шукалі, што хацелі зразумець?*

— Ездзіў я сапраўды шмат і, перш за ўсё, па краіне: тады яшчэ Савецкаму Саюзу. Усе пятнаццаць саюзных рэспублік былі «асвоенны» па ўсіх напрамках, заставаўся толькі Далёкі Усход. Шмат бываў і за мяжой. Вынікам кожнай паездкі заўсёды быў шырокі мастацкі матэрыял. Але самым галоўным і каштоўным сэнсам усіх гэтых паездак была магчымасць параўнаць, супаставіць. Мне хацелася зразумець, што сілкуе творчасць кожнага вядомага мастака ў рэспубліках СССР і за мяжой, што прынесла ім вядомасць у сябе дома і за межамі іх краін. І ведаеце,

Гэта — цікава

раванне дзіўных парадоксаў, радасць творчасці робяць мяне шчаслівым.

— *Якое Ваша стаўленне да тых часоў, калі ў выяўленчым мастацтве панавалі сацрэалізм?*

— Я хачу сказаць, што таленавітыя майстры заўсёды знаходзілі спосабы рэалізаваць свае творчыя здольнасці, ствараючы часам сапраўдныя шэдэўры жывапісу. Адным з самых вялікіх заганаў сацрэалізму было навязанне ўмоў для ўсякага роду заляцанняў з

што я зразумеў? Тое, што ведаў заўсёды: любое прафесійнае мастацтва ўзрастае, сілкуецца і расквітае толькі на глебе сваёй культуры, сваіх традыцый. Мастак можа дасягнуць дзіўных вяршыняў, быць вядомым у сваёй краіне і нават падняцца да ўзроўню сусветнага прызнання, стаць, так бы мовіць, «наднацыянальным» мастаком, толькі пры адной умове: калі ён у сваёй творчасці здольны адбіраць, перапрацоўваць, прафесійна адшлі-

Лістапад, 1978 год

фоўваць тое, што з'яўляецца ўнікальным і непаўторным ў мастацтве.

— *Сярод ваших твораў партрэта нага характару шмат партрэтаў блізкіх вам людзей.*

— Як і кожны мастак, я выбіраю тое, што люблю і тое, што мне імпануе. Я люблю блізкіх мне людзей і пішу іх з задавальненнем. Але з не меншым задавальненнем я пішу і партрэты тых, хто блізкі мне па духу, па перакананнях. І, на мой погляд, яны добрыя такімі, якія ёсць.

— *На мастацкіх выставах розных гадоў даводзілася бачыць вашыя нацюрморты, яны — такія ж яркія, эмацыйныя, прыгожыя, як большасць ваших твораў. Вас не бянтэжыць правакацыйнае слова «прыгожы»? Бо зусім нядаўна гэтае слова ставілася крытыкамі ў адзін шэраг са словамі «прыгажосць», «салоннасць»?*

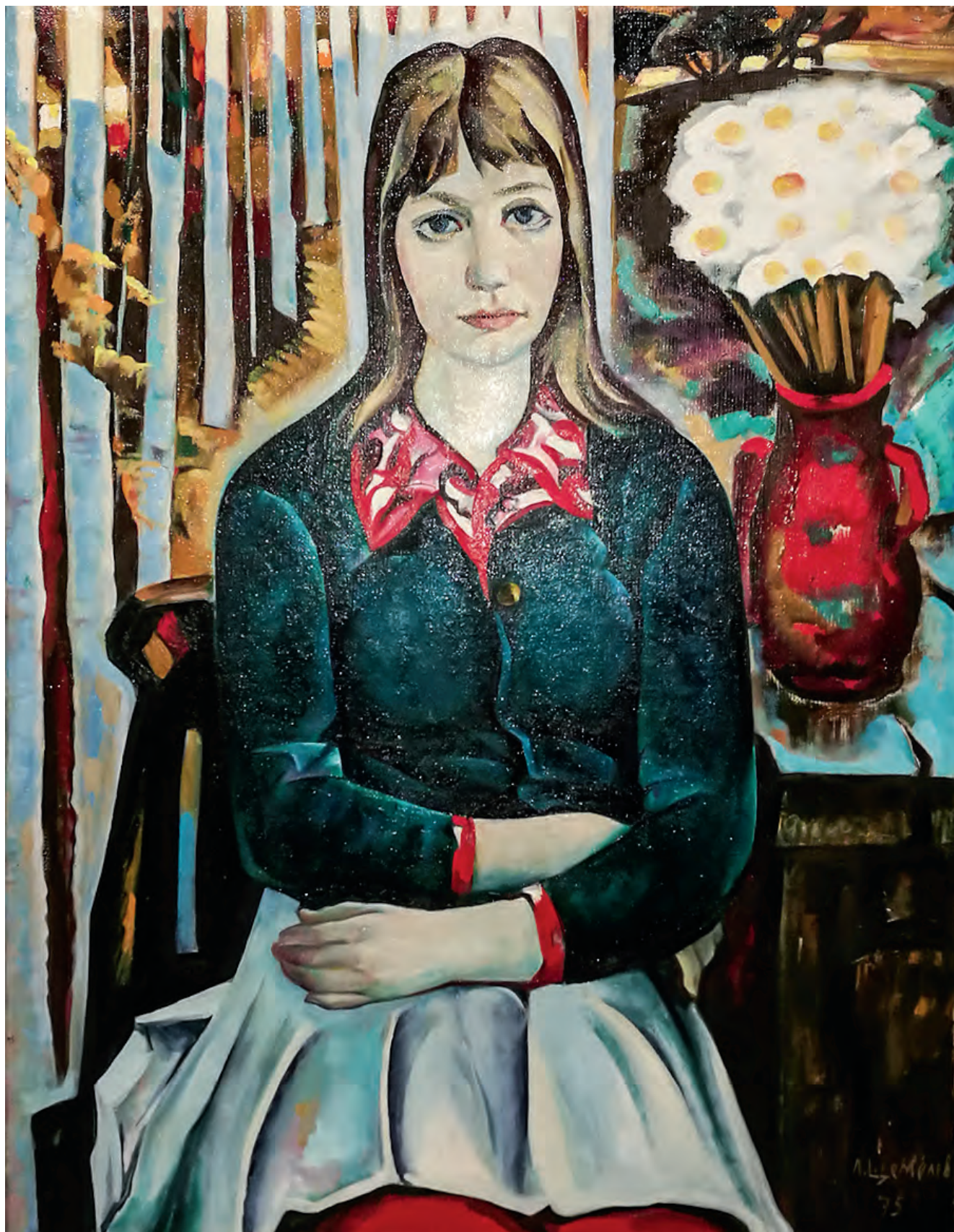
— Мне здаецца, што быць прыгожым — адно з якасцяў і функцый мастацтва. Нездарма пісьменнік-класік недвухсэнсоўна заявіў, што менавіта «прыгажосць выратуе свет». Чаму ж да гэтага трэба ставіцца адмоўна? Любы твор мастацтва павінен быць у першую чаргу прыгожым, бо яго стварае мастак. А жывапіс тым больш — яму дадзеныя фарбы. Прырода добрая і прыгожая таму, што яна шматколерная. Прыбярэце з яе фарбы — і вы ўбачыце пустыню. І як сказаў адзін добры мастак: вучыцеся ў прыроды, і вы створыце сапраўднае мастацтва. Поўным глыбокай пашаны стаўленнем да прыгажосці працята і народная творчасць, а гэта крытэры, які ніколі не можа быць ілжывым, памылковым.

Беніямін Міхееў.

Фота аўтара.

Л. Шчамялёў. Дзяўчына з букетам рамонкаў. Партрэт дачкі Людмілы. 1975 год.

КРАІНА Ў ЦЭНТРЫ ЕЎРОПЫ

**Часопіс для тых,
хто жадае ведаць больш**

ISSN 0320-7544

9 770320 754006

2 1002